

L A T V I J A S L O P K O P Ī B A.

Diplomdarbs.

stud. oec.

E d g a r s K Ļ A V I Ņ Š

matr.14415.

1935.g. maijā.

L A T V I J A S L O P K O P Ī B A.

I. P r i e k š v ā r d s.

Mūsu lopkopība, kuŗa pēckara gados piedzīvoja strauju uzplaukumu, ieņēmot starp lauksaimniecības nozarēm pirmo vietu, pašreiz pārdzīvo ieilgstošu krīzi, kuŗa arī iespaido tās tālāko izveidošanos. 1933.gadā pirmo reizi mūsu galvenā lopkopības ražojuma - sviesta eksports samazinājas par 16% pretī 1932.g., līdz kuŗam novērojam tā produkcijas un eksporta pastāvīgu pieaugumu.

Pastāvot ieilgstošām grūtībām lopkopības ražojumu novietošanā pasaules un mazākā mērā arī vietējā tirgū par lauksaimniekiem pieņemamām cenām, rodas jautājums par tās stāvokli un eventuelām nākotnes izredzēm mūsu lauksaimniecības nozaru starpā un tās tautsaimniecisko nozīmi tagad un nākotnē.

Tagadējo stāvokli, kuŗš gan vispārējos vilcienos raksturojams ar ārkārtīgi zemajām cenām lopkopības ražo-

jumiem, tomēr visumā nevaram uzskatīt kā tādu, kuram nebūtu savas pozitīvas nozīmes lauksaimniecības produktu ražošanā vispār un mūsu tautsaimniecībā sevišķi kā neatvietojamu eksportpreču sagādātājai.

Mēģinot atrisināt mūsu lopkopības izredzes nākotnē, jāņem vērā šie apstākļi, kas sīkāk jāapskata tagadnes apstākļu raksturojumā.

II. V i s p ā r ē j s r a k s t u r o j u m s.

1. Pašreizējo saimniecisko apstākļu raksturojums.

Tautsaimniecībā pašreiz raksturīgs ir tas, ka vēl nesen valdošās liberalisma sistēmas vietā stājusies nacionālā saimniecība, citiem vārdiem - autarķija, kura raksturojama ar to, ka katra valsts cenšas iztikt ar saviem ražojumiem, cenšoties pirmā kārtā aizsargāt iekšzemes tirgu dažādā veidā, sākot ar parastākiem līdzekļiem, kā muitām, akcīzēm un tālāk ņemot palīgā vēl radikālākos, kā kontingentus, aizliegumus. Otrā kārtā autarķijas sistēma izpaužas uz iekšzemes ražošanas veicināšanu ar dažādiem pabalstiem, kā izvedlēsēm, garantētām cenām u.t.l.

Mūsu apstākļos pirmā kārtā pielietotie līdzekļi, kā muitas, kontingenti, aizliegumi atbalsta mūsu rūpniecību, ļaujot tai iespēju pilnīgi izkonkurēt ārvalstu preces no

vietējā tirgus.

Otrā kārtā pielietotie līdzekļi, galvenā kārtā dažādā veidā izvestās piemaksas, skar lauksaimniecību.

Tāpat, kā katrā rūpniecības nozarē, kuŗu iespējams attīstīt mūsu apstākļos, dabū aizsardzību aizsargu muitu un kontingentu veidā, tā arī visas mūsu galvenās lauksaimniecības nozares lielākā vai mazākā mērā tiek atbalstītas no valsts gan ar garantētām cenām, gan izvedprēmijām u.t.l. Noteiktas cenas ir maizes labībai, sviestam, līniem, cukurbietēm, kartupeļiem, kuŗus nodod spirta dedzinātavās, bekonam; piemaksas dabū ābolīpsēklas (izvedlēšu veidā), aitas gaļa (1934/35.b.g. paredzēts Ls 50000) u.c.

Šīs pašapgādāšanās tieksmes ir pārņēmušas arī klasisko liberalisma zemi Angliju, kuŗas nozīme, kā lopkopības produktu noņēmējai un patērētājai ir neatsverama ne ar vienu citu valsti.

Redzam, ka mūsu valdība ir bijusi spiesta atbalstīt visas svarīgākās lauksaimniecības nozares, jo lauksaimniecība ir devusi galvenās eksportpreces, kā arī tā ir svarīgākā tautsaimniecības nozarē Latvijā.

Tā saimniecības politika, kuŗas nolūks atbalstīt visas galvenās lauksaimniecības nozares, neizceļot atse-

višķu nozari uz citu rēķina, ir pareizākā. Ja arī kāda nozare ir dabūjusi lielākus līdzekļus, tad to var attaisnot arī ar citiem apstākļiem. Par to, cik lielu atbalstu dabūjusi lopkopība un cik tai bijis nepieciešams, varēsime spriest, apskatot ražošanas izmaksu lopkopības produktiem.

Arī mūsu agronomiskie darbinieki, kuri vēl nesen diezgan plaši ieteica pāriet uz lopkopību kā lauksaimniecības intensīvāko nozari, izceļot Dānijas un Holandes sasniegumus, pašreizējos apstākļos norāda uz visu lauksaimniecības nozaru izkopšanas priekšrocībām un pat nepieciešamību. Vairs nerunā par kādas nozares izvēršanos plašumā, bet dziļumā, pie kam visām lauksaimniecības nozarēm jāpiegriež vienāda uzmanība.

Šim principam, attīstīt vispusīgu lauksaimniecību, t.i. attīstīt visas lauksaimniecības nozares, pamatā ir divas priekšrocības: 1) vispusīgi attīstīta lauksaimniecība var vieglāk pārciest krīzes - sabrūkot kādas nozares ražojumu tirgum, tā nebūs tik stingri saistīta ar šo tirgus sabrukumu, bet varēs pie labvēlīgiem apstākļiem vieglāk pāriet uz citas nozares pastiprinātu izmantošanu. Vispusīgi attīstīta lauksaimniecība arī citādi nav tik atkarīga no tirgus svārstībām. Zinām, ka piekopjot vienu

nozari sevišķi intensīvi, nepieciešami citu lauksaimniecības nozaru produktus ievest pastiprinātā veidā (piem. Dānijai jāieved maizes labība, spēkbarība u.c.). Vispusīgi attīstīta lauksaimniecība var pāriet uz pašapgādāšanos, ko tag.saimnieciskā sistēma arī prasa.

Otrkārt, vispusīgi attīstītā lauksaimniecībā iespējams pilnīgāk izlietot vienā nozarē otras nozares ražojumus, piem. graudkopības ražojumu pārpalikumus izmanto lopkopībā; lopkopība spēj pacelt graudkopības ienesību (salīdzini triju lauku un daudzlauku - zālāju sistēmas), lauks. - rūpn.augu atkritumus izlieto lopkopībā u.t.l.

Šādi kombinējot un izvērtējot vienas lauks.nozares ražojumus otrā, kuŗi dažā gadījumā paši par sevi nav izlietojami šai nozarē (piem. atkritumi no dedzinātavām, biešu grauzījumi u.t.l.), lauksaimniecībā var izvērtēt lētāk ražojumus, resp.pacelt lauksaimniecības rentabilitāti. Izvērtējot lētāk ražojumus, konkurences spējas pasaules tirgū pieaugs. Ražojumu ražošanas izdevumu samazināšanai pašlaik piegriež ļoti lielu vērību.

Tagadējais stāvoklis spiež attīstīt vispusīgu lauksaimniecību, neizceļot sevišķi atsevišķu nozari.

Saimniecības vēsturē redzam, ka ir bijuši laikmeti, kad atsevišķas lauksaimniecības nozares stipri paplašinā-

jušās, to ražojumi tikuši samaksāti labāk, kā citu nozaru ražojumi, bet parasti tālākai attīstības iespējamībai tai ir likušas robežas aizokeana zemju ražojumi. Zinām, ka Eiropā XIX g.s. pirmā pusē piedzīvoja plašu aitkopības uzplaukumu, arī Latvijā, sev.muižās tika tai piegriesta liela vērība, bet drīz aizjūras zemes, sev.Austrālija, J.-Zēlande, Argentīna un arī D.-Afrika un U.S.A. attīstīja ap p.g.s.60.gadiem tik plašu šo produktu ražošanu, ražojot pie tam lētāk, ka aitkopība bij lielā mērā jāsašaurina. Tāds pat stāvoklis bij ar graudkopību, kuŗa pirms 70.gadiem bij galvenā lauksaimniecības nozare. Arī šai nozarei lētā Amerikas un vēlāk arī Austrālijas maize lika robežas tās tālākai izplēšanai. Mūsu linu kultūras plašāku pielietošanu traucē lētās kokvilnas plašā pielietošana.

Līdzīgs stāvoklis pašreiz ir arī lopkopības ražojumiem, kuŗa savu attīstību piedzīvoja vēlāk par iepriekš minētām lauksaimniecības nozarēm. Sevišķi spilgti krīt acīs sviesta ražošanas pārprodukcija. Pastāvot pēc pasaules kara diezgan pieņemamām sviesta cenām, lopkopība Eiropā, bet sevišķi strauji pie mums piedzīvoja uzplaukumu. Bet arī tagad te ir nepārvāramas grūtības aizjūras zemju, galvenā kārtā J.-Zēlandes un Austrālijas konkurences dēļ.

Tāds ir bijis īsumā galveno lauksaimniecības nozaru stāvoklis - tikko kāda nozare piedzīvo uzplaukumu, šos produktus sāk ražot arī aizjūras zemēs, kuŗas izkonkurē Eiropas ražotājus. Noskaidrojot aizjūras zemju konkurences iespējamības, jānoskaidro tās priekšrocības, kādas tām sāgādā klimats, zemes sastāvs u.c. apstākļi. Āreiro- pas valstu konkurences spējas ir daudz lielākas, kā Eiropas lauksaimniecības valstu. Tām valstīm, kas ir šo produktu ievēdējas, ir daudz vieglāk aizsargāt savus lauksaimniekus, ierobežojot importu. Tādā veidā Latvijā tika aizsargātas graudkopju intereses, bet sliktākā stāvoklī atrodas lopkopji, jo tie balstās galvenā kārtā uz eksportu, un šī pašapgādāšanas principa pielietošana atsevišķās valstīs ir tikai kaitējis mūsu lopkopju interesēm.

Pilnīgi izvest autarķijas principu mēs, tāpat kā daudzas citas valstis, nevarēsim. Mums ir nepieciešami dažādi metāli un citas preces, kuŗas mēs nevaram iegūt savā valstī. Šo preču iegūšanai nepieciešamo valutu varam iegūt galvenā kārtā no lauksaimniecības preču pārdošanas un starp tiem galvenā loma piekritusi lopkopības ražojumiem, kuŗu nozīme eksportā pastāvīgi augusi, nostājoties mūsu eksportā pirmā vietā. Kā galvenais eksport-

priekšmets mums ir sviests, kurš 1932.g. ieņēma eksportā pirmo vietu, sastādot no kopējās eksporta vērtības Ls 96,5 milj. gandrīz 1/3 daļu - 30,9 milj.l.s, t.i. 32%. Tikai 1933.g. pastāvēt ārkārtīgi nelabvēlīgiem tirgus apstākļiem, gan cenu, gan tirgus ierobežojumu dēļ, ražošanas samazinājusies par 16%, kā arī eksportā atstājusi pirmo vietu kokiem. 1933.g. no kopējās eksporta vērtības - 81,5 milj.l.s, sviests ieņem 21 milj.l.s, t.i. 25,83%, kamēr koki sastāda - 28,2 milj.l.s, jeb 34,69%. Līdzīgs stāvoklis bija arī 1934.g. Tomēr te jāņem vērā arī tas, ka mēs izcērtam divreiz vairāk, kā pēc noteiktām normām drīkstētu cirst. Līdz ar to nāks laiks, kad mēs vairs nevarēsim izcirst šādus daudzumus koku.¹⁾

Uzturot importu līdzsvarā ar eksportu, mēs iegūsim stabilu saimniecību, pie kam svarīga loma te piekrīt lopkopības produktiem.

Stabilitāti iegūsim ar pastāvīgumu. Lauksaimniecībā pastāvīgums būs tad, ja mēs atbalstīsim visas lauksaimniecības nozares. Kāda loma piekrīt un kāda ir paredzama lopkopībai nākotnē starp citām lauksaimniecības nozarēm, ir divpusīgi svarīgs jautājums, jo zinot tag.stāvokli, mēs

1) V.St.p.gada gr.1933. lpp.172.

varēsīm arī spriest par lopkopības nozīmi citu lauksaimniecības nozaru starpā un otrkārt zināsim, kur un ko izdevīgāk ražot, apsverot nākotnes iespējamības, zināsim kādā virzienā un cik plaši izveidot lopkopību.

2. Lopkopības apjoms, attīstība.

Lopkopības jēdziena vispārējais apjoms ir ļoti plašs, tas aptver zirgu, ēzeļu, ragu lopu, aitu, kazu, kamieļu, u.c. audzēšanu. Lopkopība stepēs un citur dienvidos galvenā kārtā ir kamieļu audzēšana, mērenā klimatā plaši attīstas piena lopu audzēšana, ziemeļos - briežu audzēšana. Kā lopkopības atsevišķas nozares izdala putnkopību, biškopību, truškopību, zīda tārpiņu audzēšanu un medniecību.

Mūsu apstākļos plašāka nozīme ir ragu lopu, zirgu, aitu, cūku audzēšanai, putnkopībai un biškopībai.

Lopkopība attīstījās no medniecības, sākumā gaļas un ādu dēļ, vēlāk arī lai iegūtu pienu.

Kā saimniecības nozare lopkopība ir jaunāka par citām lauksaimniecības nozarēm.

Senāk lopus audzēja darba spēkam, gaļas un ādu dēļ, un tikai XIX g.s. beigās un XX g.s. sāk. vērojama cita parādība, t.i. mājlopus atvieto ar mehānisko spēku. Ta-

gadējos apstākļos mājlopus audzē galvenā kārtā, lai iegūtu pārtikas līdzekļus vai jēlvielas. Tādas ir: gaļa, piens, ādas, vilna u.c.

Mūsu lauksaimniekiem galveno ienākumu dod lopkopība; pēc 1932/33.g. grāmatvedības datiem no visiem lauksaimniecības ieņēmumiem 54% dod lopkopība, pie kam šo produktu starpā dominē piensaimniecības ražojumi (30% no visiem lauksaimniecības ieņēmumiem).¹⁾

Piensaimniecības attīstība vispār un pie mums sevišķi ir jaunāko laiku notikums. Pati piena iegūšana un izlietošana ir bijusi jau sen pazīstama un jau senos aizvēstures laikos cilvēks pazinis pienu un tā produktus. Dažādos laikos un dažādās vietās šie piena produkti ir bijuši dažādi. Grieķi un romieši pēc visām pazīmēm nav pazinuši sviestu, tikai nākot sakarā ar ziemeļniekiem, galliem un ģermaņiem, tie dabūjuši zināt par tā izgatavošanu.²⁾ Sviests bijis vērtīgs un mazdabūjams. Viduslaikos Kārlis Lielais kādā savā lēņu līgumā kā nodevu piemin arī sviestu 1 modiu (8,75 l = 18,5 mārc.). Kā plašāku aprindu barības līdzeklis tas iegūst nozīmi tikai uz viduslaiku beigām. Vecākie piena produkti bij

1) skt.V.St.p.gada gr.1933.g. - lpp.119.

2) Funk - Grimer - 1 lpp.

siers, kumus u.c.

Sviesta pagatavošanu latvieši jau sen pazinuši. Par to ir interesants aizrādījums Indriķa kronikā, kur pieminēts, ka 13.g.s.beigās vāci kādā kuršu ciemā starp citu laupījumu ieguvuši arī 5 mucas sviesta.¹⁾ Šis aizrādījums liecina, ka sviests ražots prāvos daudzumos nevien patēriņam, bet arī tirdzniecībai. No tā var spriest, ka seniem latviešiem ir bijusi augsti attīstīta lopkopība.

Interesantus norādījumus par lopkopības attīstību un stāvokli mūsu zemē sniedz arī Kurzemes hercoga Jekaba laika kronikas. No tām redzams, ka Kurzemē jau ap 1650.g. muižās turēti no Holandes importēti sugas piena lopi un vispār piegriezta liela vērība ražīgāko lopu izlasei.¹⁾ Šeit ir arī norādījumi, ka blakus labībai ticis eksportēts uz Vakar Eiropu arī sviests.

Par sevišķu piena produktu saimniecību tanīs laikos nevarēja runāt. Piensaimniecībai nebij nozīmes, toreiz dominēja līdumu un triju lauku sistēmas, kas ir labvēlīgas graudu ražošanai.

Kā pastāvīga lauksaimniecības nozare tā ir jaunāko laiku parādība. Tās attīstību veicinājušas dabas zinātnes (bakterioloģija, bioloģija, ķīmija, fizika) kā arī

1) J.Vagners "Pas.sviesta tirdzniecība" lpp - 1.

technisko zinātņu izlietošana piensaimniecībā. Nāca vēl citi apstākļi, kas spieda lauksaimniekus Eiropā pārorientēties. Saka ar aizokeana zemju konkurenci Eiropas lauksaimnieki nespēja sacensties pag.gadu simteņa vidū ar tām, un tā graudkopību un aītkopību izspieda aizokeana zemēs. Vācijā plašāk lopkopību sāka piekopt ar 1870.gadiem, kad arī sāka plašāk pielietot augu maiņas sistēmu, kas ir labvēlīga lopkopības attīstībai. Holande jau ap to laiku, t.i. p.g.s. 60 gadiem izveda ap 15 - 18 milj. kg sviesta ¹⁾, t.i. tikpat daudz, kā mēs tagad. Arī Dānijas lopkopības attīstība notika ap to pašu laiku. Tās ir arī vecas lopkopības zemes, bet pēckara gados novērojām daudzās valstīs strauju lopkopības uzplaukumu (J.-Zelandē, Austrālijā, arī Latvijā). Latvijas piensaimniecības attīstība notika pēckara gados ļoti strauji. Vēl pirms kara sviestam kā eksportprecei no mūsu zemes nebija nekādas nozīmes (1914.g. izveda 0,9 tūkst.tonn.) Pēckara gados mūsu sviesta ražas un eksports strauji kāpj. Vēl 1922.g. izveda tikai 1 tūkst.ton., savu kulmināciju eksports sasniedza 32.g., kad izveda 18,5 tūkst.tonn; 1933.g. eksports nokrīt par 16%, t.i. uz 15,6 tūkst.tonn., li-

1) "Latv.lauks." 34.g.183 lpp.

dzīgu vairumu eksportējām arī 1934.g. - 15,7 tūkst.ton.¹⁾

Mūsu un arī aizjūras zemju piensaimniecībai bij iespējams tik straujš uzplaukums pēckara gados arī tādēļ, ka vecās piensaimniecības zemes, kā Dānija, Holande jau bij izdarījušas daudzus mēģinājumus un pētījumus, kuŗi sāka parādīties jau p.g.s.70.gados par lopu barošanu un audzēšanu, izkopušas sugas lopus un bij arī bagātīgi novērojumi, kuŗus arī mēs plaši izlietojam, mācoties un ievēdot sugas lopus no šīm vecajām lopkopības zemēm. Mūsu lopkopības attīstības ceļš bij īsāks un tādēļ arī piensaimniecības uzplaukums varēja notikt daudz straujāk.

Mūsu lopkopība ir stipri saistīta ar pasaules tirgu, jo mēs, kā lauksaimniecības valsts, varam eksportam dot galvenā kārtā lauksaimniecības preces un pirmā kārtā te jāmin lopkopības ražojumi. Aplūkojot Latvijas lopkopību, jāapskata arī šo produktu novietošanas iespējas ārzemju tirgū, tā attīstības iespējas un raksturs. Lopkopības ražojumu eksportā pirmā un galvenā vieta piekrīt sviestam, kuŗš 1934.gadā mūsu eksportā ieņēma otro vietu (pirmā vietā - koki).

Pasaules tirgū sviesta apgrozījums pastāvīgi audzis,

1) "Latv.lauks." - 1934.g. 414 lpp.

tagad sastāda pāri 596 milj.kg. Audzis arī sviesta patēriņš un tas novērojams vēl tagad. Tagad patēriņu rēķina uz 1 iedz. Eiropā 6,4 kg gadā.¹⁾ Atsevišķās valstīs tas ir vēl stipri augstāks, piem. Anglijā - 8,2 kg; U.S.A. - 8,0; Latvijā - 8,5; Austrālijā - 13,5; Vācijā - 7,6; Zviedrijā - 7,2; Dānijā - 5,7; Francijā - 4.²⁾ Sviests cilvēka barībā ieņem neatvietojamu daļu. Arī citiem lopkopības produktiem cilvēka barībā ir svarīga vieta. Gaļas patēriņš Anglijā uz 1 iedz.gadā ir 59,01 kg (liellopu - 27,49 kg; aitu, jēru - 12,7; cūku - 18,01); Vācijā - 49,72 kg (liellopu - 17,68; aitu, jēru - 0,73; cūkas - 31,31);³⁾ Latvijā uz 1 pieaugušu lauku iedzīvotāju iznāk 62 kg cūkas gaļas; 6,3 kg aitas gaļas un 18,4 kg liellopu un teļu gaļas, kopā 86,7 kg.⁴⁾

Gaļas ražošana mūsu lopkopībā nav gājusi tādus attīstības ceļus, kā piensaimniecība. Atsevišķos gados gaļas iegūts stipri mazāk par pirmskaņa laikos iegūto. Tā cūkkopība, kuŗa ir viena no galvenām gaļas ražošanas nozarēm lopkopībā, jo tās tiek turētas tikai gaļas pēc, ne tā kā citi lopi, kuŗi dod arī citus produktus, salīdzinot ar

1) "Latv.lauks." 1934.g.lpp.414.

2) L.Konv.vārdn.81.burtn.lpp.20522.

3) "Ekonomists" 1933.g.lpp.792 "Lielbritānijas cūkgaļas un bekona tirgus".

4) V.St.p. "Latv.lauks." 33.g.lpp.192.

pirmskaŗa stāvokli, nav seviŗki progresējusi. 1913.g. bij cūku 557.000; 1923.g. - 487.000; 1929.g. - 382,196; 1932.g. - 581,6; 1933 - 585,9. Tā ir diezgan zīmīga parādība, jo Dānijas cūkkopība, kuŗas lopkopība vispār ir derējusi mums par paraugu, ņai pat laikā ir strauji paplašinājusies, tai bij 1914.g. 2605 tūkst.cūku, bet 1932.g.- 4886 tūkst.cūku. Pag.gadā, t.i. 1934.g. tai gan Anglijas tirgū bij stipri jāierobeŗojas, eksports krities par 77%.

Lopkopības produktu nozīme pasaules tirgū un arī atseviŗkās lauksaimniecībās pieņemas. Vēl nesen graudkopība deva lauksaimniekiem galvenos ienākumus, tagad tādus dod lopkopība. Pēc lauks.grāmatvedības datiem lauksaimniecības kases ieņēmumi sastādas %: 1)

	27/28.sg.	30/31	31/32	32/33.
Laukkopība, dārzkopība, pļavkopība	19,97	31,02	26,55	34,22
no lopkopības	36,17	49,23	50,75	} 61,41
cūkkopība	(10,51	11,85	11,88	
aitkopība	(0,55	0,70		
putnkopība, biŗkopība	1,41	1,90	3,13	} 4,37
Daŗ.l.blakus uzņ.	9,96	(2,16	(2,58	
aizņēmumi	12,47	((
īpaŗnieku ieņ.	6,28			
parejie	3,23	3,29	4,41	
	100%	100%	100%	100%

1) V.St.p. "Latv.lauks." 1932.g.lpp.125.un 1933.g.lpp 183.

Ja saskaita visas lopkopības nozares: lopk., biškopību, cūkkopību, putnkopību, tad ieņēmumi no šīm nozarēm sastāda vislielāko posteni lauksaimniecības kases ieņēmumos - svārstas starp 61 - 67%. Tagad pie mums nav domājama racionāla saimniecība bez lopkopības.

Līdz ar lopkopības nozīmes augšanu atsevišķā lauksaimniecībā, aug arī to eksporta nozīme. Vēl 1921/25.gadā caurmērā sviesta eksports sastādīja no kopējā eksporta 8,78%, bet 1931.g. sastāda jau 28,68%, 1932.g. - 32,11%; 33 - 25,83%.

Gaļas eksports gan nav ievērojams - 1921/25.g. sastāda no kopeksporta 1,03%; 1931. - 1,15; 1932. - 0,80%.

Pēckara gados līdz 1932.g. sviesta eksporta % samērs no visa eksporta vērtības audzis. Bet 1933.g. pirmo reizi samazinājies. Eksportā pirmo vietu ieņēmuši koki un tad nāk sviests. Tāds pat stāvoklis ir 1934.g. Tomēr sviestam kā eksporta priekšmetam ir neatsverama nozīme un tāda būs arī nākotnē.

Dānijā sviesta ražošanas samazināšanās vērojama drusku agrāk, kā mums, t.i. 1931.g. ražots 195 milj.kg; 1932 - 188 milj. kg.¹⁾

Arī lopkopības augu nozīme kļūst arvien lielāka. Neskatoties uz graudkopības atbalstīšanu, lopkopības augu zemes

1) "Latv.lauks."Nr 9 - 33.g.

platība pieņemas. Piem. viena no galveniem lopkopības barības līdzekļa ābolīņa sējuma platība pavairojusies. No visas aramzemes caurmērā vienā saimniecībā izlietoti ābolīņam 27/28.s.g. - 25,61%; 25/29 - 30,29%; 29/30 - 32,77; 30/31 - 32,34%; 31/32 - 34,45%.

3. Lopkopības un augu ražojumu nozīme barībai.

Līdz ar rūpniecības, tirdzniecības un satiksmes attīstību un pilsētu izveidošanos pieprasījumi pēc augstvērtīgiem lopkopības produktiem pieaug. Cik lielā mērā lopkopības produktu nozīme augusi cilvēka uzturā, varam spriest, apskatot Anglijas importu, tā ir galvenā lopkopības produktu ievēdēja. Ja neņemam vērā iekšzemes ražošanas pieaugumu, kurš nav visai liels, tad salīdzinot ar pirmskara apstākļiem ir 2 - 3 reiz lielāks.

Anglijas ievēdumi.¹⁾

	1913.g.	1931.g.
Sviests	210 milj.kg.	410 milj.kg.
Bekons, šķiņķi	247 " "	608 " "
Olas	2600 milj.gb.	3120 " gb.

Anglijas iedzīvotāju skaita pieaugums šai laikā ir nenozīmīgs, kamēr lopkopības produktu ievēdumi pieauguši

1)

2 - 3 kārtīgi . Sviesta ievedumi Anglijā no 1927.g. līdz 1934.g. pieauguši par 67%.¹⁾

Pastāvot zemajām lauksaimniecības cenām, iedzīvotāji pāriet no augu barības uz lopkopības produktu izlietošanu. Tā ir cilvēka organismam vieglāk izmantojama. No augu barības kādi 80% iet zudumā, līdz to var pārvērst organismam derīgās vielās. Lopkopības produktos jau daļa organismam nederīgo vielu ir atšķirtas lopu organismos, kā koksnes daļas, nesagrejamās minerālvielas u.t.l., kādēļ arī cilvēka organismam vieglāk izmantot lopkopības produktus.

Pastāvot zemajām lauksaimniecības ražojumu cenām un paaugstinātam cilvēka dzīves standartam, vērojam pāreju no augu barības vielām uz lopkopības ražojumiem.

Ja salīdzinām graudu resp.augu un lopkopības ražojumos atrodošās barības vielas, tad redzam, ka ražojot lopkopības produktus no augu vielām, iegūstam mazāk kaloriju kā tās atrodam augu barības vielās, t.i. no noteikta daudzuma augos atrodošām kalorijām, tās pārvēršot lopkopības produktos, iegūstam mazāk kaloriju. Tas izskaidrojams ar to, ka pārstrādājot augu vielas lopu organismos iet daudz zudumā, jo arī lopiem nepieciešams zināms daudzums kalo-

1) Ekonomists - Mūsu sviesta eksports un tā izredzes, - lpp.233 - 35.g.

riju dzīvības uzturēšanai, augu vielu pārstrādāšanai u.c. (ap 60 - 80%). Piem., ja izlieto 17000 kg (ražā no 1 ha) kartupeļu barībai, iegūstam 15130 kalorijas, ja to pašu daudzumu iepriekš pārvērs cūkgaļā, iegūstot 850 kg, dabūjam tikai 2354 cal.¹⁾

Apgādāt uzturu iedzīvotājiem ar augu barību, ir daudz vieglāk, kā ar lopkopības produktiem. Tādēļ arī Vācijā novērojam pie lauksaimniecības produktu pašapgādāšanas izvešanas, ka tā centās vispirms apgādāt un ražot savā valstī labības augus, ko tā arī ar sekmēm veica, kādu laiku pat izvedot ievērojamu daudzumu labības. Tikai pēdējā laikā tā sākusi piegriezt vērību lopkopības ražojumu pašapgādāšanai, kur tai tomēr tik vienkārši apgādāt iedzīvotājus ar ražojumiem kā labības produktiem nebūs iespējams. Noteicot kontingentus sviestam, tai tomēr bij jāieved vēl ārpus kontingenta. 1934.g. noteiktais "tauku plāns" (Fettplan) nav izpildījies - devis 1.160.000 mucīņu lielu iztrūkumu, kuŗu nācās papildināt ar ārpus kontingenta iepirkumiem.²⁾

Garšīgākiem un cilvēka organismam labāk izmantojamiem lopkopības produktiem būs svarīga loma cilvēka barī-

1) Hackert, 22 lpp.

2) Ekonomists - Mūsu sviesta eksports un tā izredzes - lpp 237 - 35.g.

bā. Pie pastāvīgas cilvēces labklājības pacelšanās, sagaidāma pastiprināta lopkopības produktu izlietošana uzturam.

4. Lopkopības produktu veidi.

Lopkopība dod nevien daudz un dažādas barības vielas, kā pienu un tā izstrādājumus: sviestu, sieru u.c., gaļu, taukus, bet arī svarīga nozīme apģērbu, apavu izgatavošanā. Apģērba izgatavošanā arvien vairāk gan tiek izlietoti citi materiāli: kokvilna, mākslīgais zīds. Pēdējā laikā mazinās vilnas nozīme, tagad patērē cilvēka apģērbam 80% kokvilnas, 18% vilnas, 1,15% mākslīgā un 0,55% dabīgā zīda. Vilnas patēriņš noslīdējis tālu zem pirmskara līmeņa.¹⁾ Bez dažādām izejvielām un pārtikas līdzekļiem, lopkopība sagādā cilvēkam arī darba pakalpojumus. Mūsu apstākļos te galvenā nozīme piekrīt zirgiem. Izlieto arī ragu lopus kā vilcējus, bet ievērojot viņu lēno gaitu un dārgo cilvēka darba spēku, viņu nozīme var būt vienīgi sīksaimniecībās, kur darba zirgu turēt iznāk par dārgu, jo nevar izlietot pilnīgi tā darba spējas. Turpretī piena govīs tiek jau pašas par sevi turētas piena dēļ. Pašlaik mūsu apstākļos ragu lopu izlietošanai darba

1) Latv.lopk.- piens. Nr 6

spēkam nav sevišķas nozīmes.

Zirgu nozīme kā darba spēkam daudzās valstīs samazinās, jo tos izspiež mehāniskais dzinējspēks. Piem. zirgu skaits bijis ¹⁾ Dānijā 1909.g. - 535 tūkst., 1931.g. - 499; Francijā 1912.g. - 3.334; 1931.g. - 2919; Vācijā 1913.g. - 3807; 1932.g. - 3.393; U.S.A. 1910.g. - 23 milj.; 32.g. - 12 milj. To tomēr nevar teikt par mūsu valsti. Mums bij 1913.g. - 320 tūkst. zirgu; 1932.g. - 366. Līdzīgs stāvoklis bijis Lietuvai 1910.g. - 451; 32. - 589; Polijā 1913.- 3.495; 32.g. - 3.938 u.t.l.¹⁾ Mehāniskais dzinējspēks pie mums nav spējis attīstīties lauksaimniecībā. Nav arī domājams, ka šeit varētu notikt lielākas pārmaiņas, jo patreizējie saimnieciskie apstākļi spiež atturēties no lielākiem ieguldījumiem saimniecībā.

Daudzi no lopkopības produktiem, kā sviests, gaļa u.c. ir uzrādījuši patēriņa pieaugumu, un paredzams, ja arī nebūs plašāka pieauguma, tad to samazināšanās patēriņā nav gaidama. Otrā grupa, kā darba lopu, vilnas u.c. nozīme mazinas.

Pēc lopkopības produktu novietojšanas iespējamībām varam lopkopības produktus iedalīt divās grupās. Tādos, kuŗu ražojumus varam vēl pastiprinātā mērā novietot iekš-

1) Dati pēc V.St.p.gada gr.1932.

zemes tirgū, vai nu izspiežot ārzemju ražojumus (vilna, arī olas, zirgi), vai arī paplašinot patēriņu, ko iespējams sasniegt līdz ar iedzīvotāju dzīves standarta paaugstināšanos. Otrā grupā varam iedalīt tādas lopkopības ražojumus, kuŗi balstīsies uz eksportu.

Tās lopkopības nozares, kas balstīsies uz iekšējo tirgu, būs vieglāk attīstīt un paplašināt. Izvedot tagad valdošās pašapgādāšanas sistēmas principus stingrāk, izslēdzot ārzemju konkurenci, atbalstot vietējos ražotājus, varēsīm panākt šo nozaru rentabilitātes pacelšanu un tās plašāku piekopšanu lauksaimniecībā. Vispirms būtu jādomā par aitkopības atbalstīšanu, jo vēl ievērojamas summas aizplūdinām par vilnu. (1933.g. 3 milj.lš).

Tām lopkopības nozarēm, kuŗas balstas uz eksportu, būs grūtāk iespējama šo nozaru paplašināšana, jo tā stipri atkarīga no šo importa valšķu saimnieciskās politikas un arī cenām, kas tagad nav visai daudzsološas.

Apsverot nākotnes iespējamības mūsu lopkopībai, jāzin tās pašreizējais stāvoklis, kā izmaksas ziņā, tā arī tirgus iespējamības šiem produktiem.

III. Lopkopības produkcijas ražošanas apstākļi.

Katra valsts var ražot saviem klimatam piemērotus augus. Piem. mēs nevaram piekopt vīnkopību, tāpat ir vietas, kur noteikts ražojums padodas labāk, kā citā vietā, piem. tabaka (Maķedonijā, Havannā u.c.). Līdzīgs stāvoklis ir arī ar lopkopības ražojumiem. Ir vietas, kur var dzīvot tikai zināmas noteiktas dzīvnieku sugas, piem. brieži ziemeļos, ir arī tikai dienvidos dzīvojošie dzīvnieki. Mūsu mērenā klimatā padodas labi gaļas, piena lopi. Bet arī tie stipri reaģē uz klimata un augsnes dažādībām. Gaļas lopus vien parasti tur sausākos apvidos, kur lopkopība ir ekstensīvāka. Piena lopiem nepieciešams mitrāks klimats; labvēlīgu iespaidu atstāj pastāvīga temperatūra, pie tam tā ir intensīvākā lauksaimniecības nozare.

Lai iegūtu pārskatu par mūsu lopkopības stāvokli, jāapskata mūsu augsnes un klimatiskie apstākļi, salīdzinot tos ar galvenām lopkopības valstīm.

Augsne un klimats pats par sevi stipri iespaido ra-

žošanas izmaksu, kuŗas augstums noteiks arī mūsu lopkopības nākotni, dodot iespēju konkurēt ar citu lopkopības valšķu ražoŗumiem.

Svarīgs faktors pie lopkopības produktu ražošanas ir arī tās iespaids uz citu lauksaimniecības nozaru attīstību un veicināšanu.

1. D a b ā s a p s t ā k ļ i .

a) Augsne.

Ražošana lauksaimniecībā stipri atšķiras no ražošanas rūpniecībā. Pēc prof.Bruckus lauksaimniecībā raŗojam organiskas mantas, izlietojot šim nolūkam zemes virskārtā atrodamās augu barības vielas, kā arī saistot dabas spēkus, it sevišķi saules enerģiju. Ražošana lauksaimniecībā saistīta organiski ar dabas apstākļiem - klimatu un augsni.

Raŗojot lauksaimniecības produktus, augi patērē no zemes minerālvielas - pavisam nepieciešamas augiem kādas 10 vielas, bet svarīgākā nozīme, kuŗas ir jāpapildina, piekrīt kādām trijām: slāpeklim, fosforam un kalijam; arī kaļķiem piekrīt svarīga loma, bet pēdējais dabā bieŗāk sastopams.

Šīs vielas mēs zemei atdodam atpakaļ vai nu ar kūts

mēsliem, vai arī mākslīgiem. Bez tam augi saista ar saules iespaida palīdzību no gaisa oglekli.

Pārdodot lauksaimniecības produktus tirgū, mēs pārdodam arī no zemes saņemtās minerālvielas. Tas notiekas, ja pārdodam labības augus dažādos veidos: graudus, salmus, sienu u.c. Uz šo parādību norādīja jau amerikāņu tautsaimnieks Kerejs, uzstādamies stingri pret labības izvešanu. Ar to ejot bojā stādu barības vielas, to mēslošanas vērtība, tas esot ražīga ražotāja spēka zaudējums. Zemnieks pārdodot līdz ar graudiem arī zemi.¹⁾

Lopkopības ražojumi, sevišķi sviests, kuņš mūsu lopkopības produktu tirdzniecībā ieņem galveno vietu, satur galvenā kārtā taukvielas, kas sastāv no C, H, O elementiem. Šo elementu dabā ir neaprobežoti daudzumi; augi tos uzņem no brīva gaisa, asimilējot caur lapām.

Izejot no šī viedokļa, eksportēt vajadzētu sviestu, taukvielas u.t.l., bet ne augu barības vielas, kas satur daudz zemē nepietiekošā vairumā atrodošās vielas. Par šo vielu krājumiem zemē devis pārskatu prof. Balodis. Viņš aprēķinājis, ka bagātā krievu melnzeme, pie tās saimniekošanas metodes, kādu krievi piekopa pirms pas. kara, ja tā turpināsies uz priekšu - neievēros zemes statiku, tad

1) Prof. Balodis lpp.

šai melnzemē atrodošies fosfora, kālija un slāpekļa krājumi pietiktu 1000 gadiem. Pie mums, kur zeme no dabas mazāk auglīga, pie šāda veida saimniecības mēs vēl ātrāk patērētu zemē atrodošās augiem nepieciešamās vielas.

Ja arī nav jābaidas par šo vielu pietrūkšanu, ja ievēro zemes statiku - atdodot atpakaļ paņemtās vielas ar mākslīgiem mēsliem, tad tomēr graudkopība prasa lielākus mākslīgo mēsļu devas, tā vairāk zemi noplicina; un tā kā mūsu zemē nav dabūjami to krājumi, kā piem. fosfatu vai kālija, jeb arī pašlaik neražo, kas gan viegli ir iespējams (slāpekļis), kāpēc mākslīgo mēsļu ievedumi prasa lielus valutas krājumus. Šis apstāklis runā par labu lopkopības produktu ražošanai ne citu lauksaimniecības nozaru paplašināšanai, panākot zināmu pārpalikumu eksportam.

Ar to vien rēķināties, protams, mēs nevaram pie kādas lauksaimniecības nozares ražošanas priekšrocībām; jāzin katras nozares ražojumu izmaksa, kādu atlikumu tā lauksaimniekiem dod.

Arī pašas zemes īpašības atstāj iespaidu uz lopkopības ražojumu kvalitāti. Noteiktāku pētījumu te nav, bet ir daži novērojumi. Holandietis Keestra izmēģinājis un atradis, ka no augsnes īpašībām atkarājas arī sviesta

labums. Pie tam nācis pie slēdziena, ka iespaidu atstāj joda daudzums. Mīksts sviests satur vairāk joda, ciets - mazāk. Novērojis, ka ganību laikā ir vairāk joda, kā kūts stāvēšanas laikā.¹⁾

Novērojumi arī rāda, ka granīta un kalnu zemēs lopi ir mazāki un leņāk attīstās, tomēr attiecībā pret savu svaru uzrāda lielas piena devas. Kaļķainos apgabalos audzēti lopi ir ar stiprāku kaulu būvi, bet piena devas ir ievērojami mazākas. Mērens kaļķu saturs zemē ir visizdevīgākais piena lopu attīstībai, jo arī lopbarībai svarīgākās dažādas āboliņa šķiras šādās zemēs padodas labi.²⁾

Auglīgajās Holandes maršu zemēs attīstās lielas, ar labiem kauliem, smalku ādu un spēcīgi attīstītiem piena orgāniem. Ievedot sugas lopus, jāskatās arī uz to, lai zemes īpašības neuzrādītu lielas atšķirības.³⁾

Varam domāt, ka mūsu augsnes īpašības nebūs sliktākas, kā lopkopības zemju Dānijas, Holandes, ko rāda tas, ka mūsu sviesta labums ārzemju tirgū tiek novērtēts labāk par citām zemēm, piem. ir labāks par Vācijas, un cenas atrodas tuvu pie Holandes un arī Dānijas sviesta cenām.

1) "Latv.Lauks." 34.g. 338.lpp.

2) Funk - Grimer 8.lpp.

3) " " " "

Tā 1933.g. caurmēra cenas par kg bij Holandes sviestam Ls 1.36; Latvijas - Ls 1.34; Dānijas - 1,46, tā tad tikai par 2 snt.mazāk, kā vecajai lopkopības zemei Holandei.¹⁾ Ievērojot vēl to, ka mūsu sviesta ražošanā un sevišķi piena ražošanā vēl var daudz ko vēlēt, domājams, ka ar laiku mēs varēsim sasniegt labuma ziņā līdzīgu sviestu šīm vecajām lopkopības zemēm.

b) Klimats.

Sekmīga piensaimniecība iespējama mitrā un vidēji siltā klimatā un jābūt labvēlīgam zemes sastāvam, lai tā dotu lopiem labu barību. Šādi labvēlīgi apstākļi ir Dānijā, Holandē, Anglijā u.c. Maigais jūras klimats un plašās pļavas tām ir labvēlīgas piena lopu audzēšanai. Labas pļavas ir arī kalnu apgabalos - Šveicē u.c.

Tā tad sekmīgas lopkopības priekšnoteikumi ir augstums un klimats. Pie kam atkarība no klimata ir: 1) no aukstuma un karstuma, un 2) no mitruma, lietuss daudzuma.

Lopkopības geografiskā izplatīšanās atkarājas no klimata. Ir tādas sugas lopi, kuŗi dzīvo tikai zināmos siltuma vai aukstuma apgabalos. Var dažus pieradināt un aklimatizēt, bet parasti tie jaunos apstākļos nebūs tik

1) Latv.lauksaimnieks Nr 7,1933.g.

ražīgi, kā savā vecajā vietā, kamdēļ jaunajos apstākļos nebūs tik izdevīgi tos turēt kā vecajā vietā.

Parasti ekstensīva lopkopība novirzas tur, kur lietus trūkuma dēļ nav iespējams audzēt labību. Mazāk ekstensīva ir aitkopība, jo tur vismaz 1 reiz gadā jāpieņem vilnas cirpēji. Ekstensīva lopkopība ir izplatīta karstajos dienvidus apgabalos, kur lopus audzē galvenā kārtā gaļas dēļ. Tādu apgabalu ir daudz un tādā veidā lopkopība ir vienkāršāka, prasa mazāk darba un zināšanu. Pienšaimniecība ir visintensīvākā, piena lopi prasa jau zināmas klimatiskas īpašības; tos gan var turēt visos apstākļos, tomēr ražībai ir svarīgi, kādi klimatiskie un zemes apstākļi ir attiecīgā vietā. Sugas lopi, nonākuši citādos apstākļos, degenerejas un arī pēcnācēji stipri atšķiras formas un arī ražības ziņā.

Uz piensaimniecības attīstību un iespējamo paplašināšanos atstāj iespaidu: 1) gaisa mitrums - nokrišņi, 2) temperatūra un tās svārstības un 3) augsnes īpašības. Jau īsumā pieminējām augsnes iespaidu uz piena lopiem. Aplūkosim tagad gaisa mitrumu - nokrišņu daudzumu. Lai iegūtu zināmu pārskatu par mūsu lopkopības stāvokli pēc mitruma apstākļiem, ņemsim salīdzināšanai mūsu gada nokrišņu daudzumu un salīdzināsim ar Dānijas mitruma ap-

stākļiem, pie kam svarīgi aplūkot arī kāds nokrišņu daudzums ir augu veģetācijas laikā. Ar Dāniju salīdzināsim tamdēļ, ka mūsu lopkopība daudz mācījusies no Dānijas, ka arī sugas lopi ievesti stiprā mērā no Dānijas, kamdēļ arī nepieciešami redzēt klimata pārmaiņu iespaidu. Otrkārt, tā līdz šim ir bijusi pirmā sviesta eksporta valsts pēc daudzuma. Tikai 1934.g. pirmo vietu ir ieņēmusi J.-Zelande.

Nokrišņu daudzums pa mēnešiem:

	Dānijā (1901 - 10) ¹⁾		Latvijā (1906.-1910) ²⁾			
I.	46		39			
II	36		26			
III	38		32			
IV	43		41			
V	45+10,4°	} 337 mm	43	} 405 mm		
VI	54		62			
VII	52		73			
VIII	83		87			
IX	43		69			
X	60+8,8°		71			
XI	53		64			
XII	47		52			
	<hr/> 600 mm				<hr/> 659 mm	

1) Jakopsen, lpp.

2) Ergebnisse 50-jährigen Met.Beob.

Dānijā gada nokrišņu ir 600 mm, mums to ir vēl vairāk, tuvu pie 700 mm, kamēr pašā augu veģetācijas laikā nokrišņi stipri pārsniedz Dānijas nokrišņus, kam vislielākā nozīme.

Arī temperatūras ziņā mēs atrodamies labvēlīgākā stāvoklī kā Dānija.

	Dānijā (1901 - 1910)	Latvijā (1901 - 1910)
I	0,5	- 3,2
II	0,2	- 4,0
III	1,9	- 0,4
IV	5,2	+ 4,9
V	10,4	+ 11,6
VI	14,4	+ 16,5
VII	15,9	+ 17,6
VIII	14,9	+ 15,8
IX	12,3	+ 12,0
X	8,8	+ 6,8
XI	3,8	+ 0,8
XII	1,3	- 3,0
	<hr/>	<hr/>
	7,5	+ 6,3

Arī siltuma ziņā mēs esam labāk nostādīti kā Dānija. Uz šo apstākli, ka mēs atrodamies labvēlīgākā stāvoklī

siltuma un arī nokrišņu ziņā, ir aizrādījis prof.K.Balodis savās lekcijās.

Uz lopkopības ienesību atstāj iespaidu arī temperatūras maiņa. Ja temperatūra ir augstāka vai zemāka par mājlopiem vēlamo, normālo robežu, rodas produkciju ierobežojumi. Mūsu zemes klimatiskos apstākļos nākas rēķināties visbiežāk ar zemām nekā augstām temperatūram un to iespaidojošiem traucējumiem. Normāla un vēlāmākā temperatūra ir starp $+ 8^{\circ}$ līdz $+ 16^{\circ}$ C. No zemām temperatūrām visvairāk cieš cūkas un piena lopi, mazāk zirgi un aitas.

Prof.Maļinovskis izpētījis, ka pie vienādi ražojošām un barotām govīm temperatūras maiņa kūtīs izsauc ražības pamazināšanos līdz 20%.¹⁾

Arī pārāk augsta temperatūra traucē pilnīgas ražotspējas. Lielā siltumā lopiem rodas straujš asins saplūdums ārējās ķermeņa daļās - rodas svīšana. Ilgāk uzturoties lopiem siltumā, mazinas izslaukumi. Tādēļ arī novērojam, ka vasarās, kad iestājas karsts laiks, piena izslaukumi un līdz ar to tā dažādie produkti mazinas. Ar šo arī izskaidrojams, kā karstā klimata zemēs nav attīstīta piensaimniecība. Tā atrodas mērenā joslā - abpus ekvatora: Eiropas ziemeļu daļā, Austrālijā, J.-Zelandē u.c.

1) Latv.lauks.

Kur novērojamas straujas temperatūras maiņas, kā piem. U.S.A., piensaimniecība nav tik plaši izplatīta.

Karstos apgabalos un tādos, kur lielas un straujas temperatūras maiņas, iespējama un arī tiek plašāk piekopta gaļas lopu audzēšana (Brazīlijā, Urugvajā, arī Argentīnā u.c.).

Lopkopība, kas iziet uz gaļas ražošanu, ir iespējama plašākos apgabalos, arī karstajos.

Dabas apstākļi atstāj iespaidu uz ražojumu izmaksu, sevišķi uz piensaimniecības atmaksāšanos, kas būdama intensīvākā lauksaimniecības nozare, prasa lielākus kapitāla ieguldījumus, kurš var atmaksāties tikai pie intensīvas un racionāli nostādītas lauksaimniecības.

2. L o p k o p ī b a s r a ž o j u m u i z - m a k s a.

Lauksaimniecības produktu cenas tagad tik stipri kritušas, ka valdība spiesta garantēt noteiktas cenas, lai galīgi nesabruktu lauksaimniecības produktu ražošana. Šīs garantētās cenas prasa lielas summas no valsts kases (sviests ap 15 milj.ls; bekons 1 - 2 milj.gadā). Graudkopība ir saņēmusi ap trīs reiz augstākas cenas, kā pa-

sauļes tirgū maksāja. Kviešiem maksāja Ls 27.- par kv., bet pas.tirgū - Ls 10.-; rudziem - Ls 21.60, bet pasaules tirgū - 7,10. Tikai pēdējā gadā samazinātas garantētās cenas. 1934.g. maksāja rudziem Ls 19,20 kvintālā, kviešiem Ls 24.- kv. Pasaules tirgū cena kviešiem 34.g. Ls 8 - 11.- kvintālā; rudziem - 6 - 8.-¹⁾ Arī tagad labībai iznāk ap 2 - 3 reiz augstāka cena kā pasaules tirgū tiek maksāts.

Pašizmaksa pēc st.p.l.sk.d-tiem rudziem bij 1930/31²⁾ kvintālam Ls 15,72; 31/32 - 27,32; kviešiem attiecīgi: 17,21 un 27,31. Tā tad garantējot cietas cenas maizes labībai, šīs cenas dažu gadu vēl tālu nesedz pašizmaksu.

Lopkopības ražojumiem iegūts pas.tirgū: sviestam 34.g. Ls 1,07 garantēta Ls 2,25. Tā tad starp garantēto un pasaules tirgus cenu nav tik liela starpība, kā pie maizes labības. Sviesta kg.ražošanas pašizmaksa aprēķināta Ls 2,78 kg. - Salīdzinot tālāk starpību starp pašizmaksu un garantēto cenu sviestam un labībai, izdevīgāka un labvēlīgāka ir cena sviestam.

Vēl mazākas piemaksas % ņemot prasījuši bekona ražojumi. Garantētā cena bekonam dzīvsvārā ir 65 - 75 snt.kg. Anglijas tirgū iegūts 1932.g. fob.Rīga 90 snt.kg (1931.g.-

1) V.St.p.Mēneša biļ., marts 1935.g.lpp.187.

2) V.St.p.Frīdenbergs un P.Dāvidsons lpp.75 un 81.

Ls 1,13). (Dzīvsvārā iznāktu ap 65 snt. kg - nepilnu 1/3 vairāk kā kautsvārā).

Ne par velti Dānijai bekona eksports stipri audzis iepriekšējos gados, sviesta eksports gan nedaudz samazinājies. Tā 1932.g. bekona eksports pieaudzis par 53%, attiecībā pret 31.g. Sviesta eksports par 7% samazinājies.¹⁾

Mēs esam nokavējuši bekona eksporta izveidošanu un paplašināšanu, kurš % prasa mazāk piemaksu. Tagad tas būs neiespējami, jo Anglijas tirgū, galvenā bekona noņēmēja, ievedumus ar 1932.g. kontingē. Pie kam mums piešķirts samērā mazs kontingents.

Salīdzinot graudkopības un lopkopības ražojumu cenas pasaules tirgū, kā arī piemaksas šiem ražojumiem, redzam, ka graudkopība prasa daudz lielākas piemaksas. Tā ir lopkopības priekšrocība, kamdēļ ārzemju valutu iegūt izdevīgāk ar lopkopības ražojumiem, nekā graudkopības.

Lopkopības produktu, sviesta, piena, gaļas u.c. ražojumu izmaksa atkarīga no lopu barības, darba spēka un lopu īpašībām. Cik liela nozīme piekrīt barībai un darba spēkam, rāda lauksaimniecības grāmatvedības rezul-

1)

tāti par lopkopības izdevumiem 1931/32.g.¹⁾

	1 saimniecībā	Uz govslōpu	%
Barība	Ls 1338,71	Ls 135,07	58,15
Darba spēks	" 623,23	" 62,88	27,07
Pārējie	" 340,14	" 34,33	14,78
Kopā:	Ls 2302,08	Ls 232,28	100%

Tā tad izdevumos lopkopībai pirmo vietu ieņem barība - 58%, tad darba spēks 27%. Pie izmaksas aprēķināšanas lopk.produktus ražojot vēl ļoti liela loma piekrīt arī lopu īpašībām, to barošanai, ko arī apskatīsim atsevišķi. Tā kā barība ieņem lopkopības izdevumos pirmo vietu un pie to produktu ražošanas izmaksas tai piekrīt svarīga loma, tad apskatīsim arī tuvāk lopbarības produktu, kā lopkopības ražojumu izejvielu, izmaksas aprēķinu.

Pēc lauks.grāmatv.datiem, dabūjam ļoti interesantus norādījumus par lopbarības un labības ieņēmumu un izdevumu starpību, resp.peļņu un zaudējumus no šām nozarēm. Tie rāda, ka labības augi saimniecībām atsevišķos gados nes zaudējumus, bet lopbarības augi: āboliņš, siens dod atlikumu vienmēr un samērā lielāku, kā graudu augi. Rudzu ražošana deva 31/32.s.g. zaudējumu uz ha Ls 65.-

1) V.St.p.Fridenbergs; P.Davidsons - lpp.119. un 190.

(30/31.g. bij atlikums Ls 78,09); 32/33.s.g.uzrāda Ls 35,75 tīra ienākuma uz 1 ha, Kvieši deva zaudējumus 31/32.s.g. no ha Ls 33,37; 32/33.s.g. ir tīrs ienākums - Ls 81,57. Auzu ražošana devusi tanī pat laikā, t.i. 31/32.s.g. atlikumu no ha Ls 6,51; 32/33.s.g. - Ls 7,25. Ievērojamu atlikumu devis āboliņš un siens. Izdevumi āboliņam iztaisa Ls 91,38 uz ha, ieņēmumi Ls 126,67, atlikums ieņēmumu daļā Ls 35,29 (27/32.s.g.atlikums Ls 51,66). Pļavu siena ražošanai izdevumi sastāda Ls 29,19, ieņēmumi Ls 31,16 - atlikums Ls 1,97. Redzam tādu parādību, ka galvenie lopkopības augi, kā auzas (lopiem izlieto 58%)¹⁾, siens, āboliņš tanī laikā, kad maizes labība no ha devusi zaudējumus, šo lopkopības augu ražošana noslēdzas ar atlikumu un tas notika vēl tanī laikā, kad maizes labība dabūja lielākas piemaksas % ņemot, kā lopkopības ražojumi.

Apskatot lopkopības produktu izmaksu, jāņem vērā arī šie labvēlīgie lopbarības ražošanas apstākļi iepretim labības ražošanai. Iepriekšējā gadā, t.i. 1930/31. - maizes labības lauki arī deva atlikumu, bet arī lopbarības augi deva samērā lielāku atlikumu.

Citādāku ainu iegūstam no sakņu ražošanas atmaksāšanās, kuru arī izlieto galvenā kārtā lopbarībai, bet

1) V.St.p.Latv.lauks.1933.g.197 lpp.un 1932.g.lpp.135.

tā dod ievērojamu zaudējumu. 31/32.s.g. izdevumi bij¹⁾ uz ha Ls 564,21 - ieņēmumi Ls 314,51 - zaudējums Ls 249,70. Saknēm svarīga nozīme pie intensīvas lopkopības, tomēr pie mums netiek plašāk piekopta sakņu ražošana. No visas aramzemes ar saknēm ir aizņemts 3%, kamēr Dānijā - 17%. Pie sakņu ražošanas atmaksāšanos, dāņi norāda, ka palielinot sakņu ražas augstumu, tā atmaksājas labāk. Tādā nolūkā zeme intensīvāk jāapstrādā, jādod lielāks mēslu devums u.t.l.

Pēc Dānijas lauksaimniecības grāmatvedības biroja datiem audzējot saknes, no tām iegūtās barības vienības izmaksā:²⁾

ražā no ha kg	1 barības vienības izmaksa ņrēs
667	13,5
849	10,6
943	9,2
1172	7,7
1598	5,6

Pie lielākām ražām pamazinās pašizmaksa. Vienai barības vienībai Dānijā tirgus cena ir 9 ņras, tā tad, mazākais jāražo 943 kg no ha, lai ražošana vispār atmaksātos.

1) V.St.p.Latv.lauksaimn.1932.g.lpp.141.

2) Pēc Ek.33.g.Nr 19 lpp.693.V.Ķuņķis "Mazsaimniecību ekonomiskie pamati".

Mums sakņu raža pēc lauks.grāmatv.datiem 1931/32.s.g. no ha bij 218 kg.¹⁾ ir stipri zemas ražas.

Jāievēro arī tas, ka saknes gan prasa daudz darba un augstu mēslojumu, bet tās atstāj nākošām kultūram labu zemi.

Galvenā barība govslapiem ir rupjā barība (āboliņš, siens, salmi). Tā kopā ar pakaišiem lopkopības izdevumos iztaisa pēc vērtības 31/32.s.g. 55,47%, otro vietu izdevumos ieņem spēkbarība (labība, rauši, klijas) - 17,32%, trešo - saknes 11,20%, tad zaļbarība 9,63% u.t.t. Šajā saimn.gadā salīdzinot ar iepriekšējo, izbarots mazāk barības, tā 30/31.s.g. izbarots uz 1 govslapu 350,62 kg spēkbarības; 3490,45 kg rupjās barības, 1499,59 kg sakņu, bet 31/32.s.g. attiecīgi spēkbarības 195,78 kg; rupjās - 3324,93 kg un sakņaugu 1.060,72 kg, jeb samazinājusies vērtībā barības deva uz 1 govi gadā no 200 ls uz 135 ls. Tas ir krīzes apstākļu iespaids - zemās cenas lopkopības ražojumiem, kas neatļauj saimniecībām piepirkt spēkbarību, bet spiež ražot nepieciešamās barības vielas pašu saimniecībās. Tāmdēļ arī ir pieaugusi rupjās barības nozīme lopu barībā no 48% uz 55%, kamēr spēkbarības devas nokritušas no 23% uz 17%.

1) V.St.p.Latv.lauks.1932.g. lpp.141.

Lai barības samazināšanās dēļ, sevišķi piepirktās spēkbarības, neciestu piena lopu ražība, jādomā par lopu skaita samazināšanu, uz ko norādījis prof. Lejiņš. Viņa priekšlikums ir samazināt lopu skaitu no 1.150.000 uz 950.000. Tādā veidā saimniecībām pie pašreizējiem ražošanas apstākļiem nebūs vajadzīgs piepirkt spēkbarību un varēs barot lopus vēl labāk, kam ir liela nozīme pie ražošanas izmaksas, jo tikai augstražīgi lopi dod zemāko piena pašizmaksu. Šeit vietā ir pazīstams agronomu izteiciens, ka laba govs uztur Jūs, bet sliktu govī uzturat Jūs.

Kā barības līdzekļi cūkkopībā plaši pielieto vājpienu, jo pie mums nav plašāk attīstītas sieru ražošanas. Vājpiena cenu un izmaksu apskatīsim pie piena izvērtēšanas.

Svarīgākais ir mūsu lopkopības galvenās nozares - piensaimniecības pašizmaksas aprēķināšana. Tā dod galveno eksportprecī - sviestu.

Lai nodziļinātos patiesajos lopkopības ražojumu izmaksas apstākļos, apskatīsim divējus datus par lopkopības produktu izmaksu. Vispirms, pēc lauksaimniecību grāmatvedības, kā arī pēc lauksaimniecību skaitīšanas datiem iegūtos, kas raksturo Latvijas caurmēra pašizmaksu un

otrķārt atsevišķus datus, kas iegūti no loppāraudzības biedrībām. Pirmie - kas rādīs visas Latvijas caurmēru - nevar būt izsmeloši, jo šeit ir ievestas saimniecības, kas lopkopību uzskata kā nepieciešamu ļaunumu un tamdēļ slikti saimniekojot iegūst zemas ražas un līdz ar to ražojumiem izmaksa paaugstinas. Otrie dati var raksturot patieso mūsu lopkopības produktu izmaksas kalkulāciju, jo tie dibinas uz tādām saimniecībām, kurām ir interese lopkopības veidošanā un attīstīšanā.

Tuvāk jāapstājas arī pie barības devu nozīmes lopkopībā, jo no tā stipri atkarājas pašizmaksa. Barības devas atsevišķās saimniecībās būs stipri dažādas, tamdēļ arī iespējamās piensaimniecības produktu pašizmaksas svārstības dažādās saimniecībās.

Piena pašizmaksa pēc l.grāmatvedības datiem, uzrāda gadu no gada tendenci samazināties.

Iegūtā pilnpiena caurmēra cenas no pašizmaksas¹⁾

	Caurmērā iegūti par 1 kg	Pašizmaksa	+ -
27/28	15,2	14,3	+ 0,9
28/29	16,1	15,1	+ 1,0
29/30	14,9	12,9	+ 2,-
30/31	11,7	11,3	+ 0,4
31/32	8,4	9,3	- 0,9
32/33 2)		8,25	

1) Ekonomists 1934.g. "Latv. piens. attīst." lpp. 233.

2) V. St. p. Latv. lauks. 1933.g. lpp. 215.

Redzam, ka piena pašizmaksa slīdējusi, bet vēl straujāk piena cenas, dodot tagad peļņas vietā zaudējumus. Pašizmaksas pazemināšanās notiek uz darba algu un barības rēķina un lopkopības produktu racionālākas un intensīvākas ražošanas. Kas attiecas uz pirmo posteni, barības cenām, tad kā jau redzējām, tas spēlē galveno lomu lopkopības izdevumos, sastādot 31/32.g. 58%, iepriekšējā 30/31.g. vēl vairāk - 64%. Lopbarībai tiek izlieto ti no visas lopu barības ap 30% āboliņa. Tā cena sīktirdzniecībā pēc V.St.p.datiem (gada gr.32.g. - 194.lp) 100 kg - 27.g. - 10,85; 29 - 11,97 (28.g.plūdu iespaids), 31 - 7,02; 32 - 5,52; siena cenu attīstību rāda sekoši skaitļi: 27.g. - 8,22; 29 - 9,32; 31 - 5,53; 32 - 4,30. No visas lopu barības vērtības siens sastāda 15%. Otrā vieta lopu barībā pēc vērtības piekrīt vasaras salmiem - 19%, to cenas nokritušas no 5,61 ls 27.g. uz 3,10 ls 32.g. No graudiem galvenā loma lopbarībā piekrīt auzām, kuņas lopbarībā sastāda 13% no kopējas barības vērtības. Tā cena kritusies no 22,69 ls par 100 kg. uz 10,52 ls - 32.g. Redzam, ka galvenās lopbarības cenas kritušās salīdzinot ar 27.g. apm.par pusi, piena cenas no 21 snt.par kg 27.g. uz 13 snt. 32.g. (tas ir cenas no svaiga piena pārdošanas, ne no kopmoderniecībās iegūtām), kopmoderniecībās

iegūts 32/33.s.g. ap 8 snt.¹⁾ Redzam, ka svaiga piena tirdzniecības cenas kritums ir līdztekus ar lopbarības cenu slīdējumu, bet kopmoderniecībās, kur ražo galvenā kārtā eksportam, piena cenas slīdējums ir daudz lielāks.

Sviesta cenas nokritušas sīktirdzniecībā, no Ls 3,08 27.g. par 1 kg uz Ls 1,55 - 34.g., t.i. ap $\frac{1}{2}$ no 27.g. cenas. Piena pašizmaksa noslīdējusi no 14,3 - 27/28s.g. uz 9,3 - 31/32.s.g., tā tad neiztaisa pusi. Iegūts caurmērā par 1 kg piena sīktirdzniecībā 15,2 snt 27/28.g., bet 31/32 - 8,4 - drusku vairāk kā pusi.

Izdevumus lopkopībai var sadalīt 2 grupās: 1) ražošanas izdevumos, kas pieaug līdz ar ražojumu daudzuma pieauguma, piem. izdevumi par barību un 2) bruņotie izdevumi (vispārējie), kas ir patstāvīgi, vai ražas ir augstas jeb zemas. Pie bruņotiem izdevumiem pieskaitami strādnieku algas, amortizācija, nodevas u.t.l., kā arī govju miesas uzturēšanas izdevumi. Šie izdevumi apgrūtina to ražotā sviesta vai piena daudzumu, ko govju izdod gadā, un jo mazāka būs raža, jo šie izdevumi smagāk gulsies uz katru ražoto vienību, jo lielāka raža - jo mazāk.

Cik liela nozīme šiem izdevumiem pie ražojumu izmaksas, to rāda ražotā sviesta un patērētās barības sav-

1) "Ekonomists" 1933.g. - P. Vanags "Piemaksas lauksaimniecībai 1932/33.g." lpp.507.

starpējas attiecības.¹⁾ Tā no ikkatrām 100 patērētām barības vienībām ir ražots (barības devas ir bijušas dažādas, par ko tuvāk apskatīts lejāk) I grupā 5,87 kg sviesta; II - 5,42; III - 5,19; IV - 4,58. Tā tad IV gr. ietilpstošās saimniecības ražojušas par 20% mazāk kā I grupā esošās. Augstākas ražas, kuņas iegūstamas no labām govīm ar labu barošanu, ir daudz izdevīgākas, jo no viena daudzuma barības vienībām iegūst lielāku iznākumu. Protams, arī šeit ir savas robežas. Sviesta ražošanā IV grupā par 27% dārgāka (aprēķinus skat.tālāk lpp).

Lopkopības otrs svarīgākais izdevumu postenis ir darba spēks, kuŗš šeit nepieciešams cauru gadu. No visiem lopkopības izdevumiem pēc V.St.p.grāmatv.datiem 31/32 s.g. iztaisīja 27,07%; 30/31 - 24,32%. Algu apmērs šinī laikā ir kritis tā gada puisiem; 27.g. maksāja 569 ls; 31 - 471; 32 - 313.- ja pieņem 1931.g. algu apmēru par 100, tad 32 - 66,14; gada meitām maksāts 27.g. - 364; 31 - 328; 32 - 226.-, ja pieņem 31.g. algas par 100, tad 32.g. ir 68,90; ganu algas 27.g. - Ls 207.-; 32 - 110, ja pieņem 31.g. - 100, tad 32.g. - 62.15.-²⁾

Salīdzinot algu kritumu ar lopkopības ražojumu sviesta, piena u.c. cenu kritumu, tad jākonstatē, ka procen-

1) Latv.lauks.1933.g.Nr 19.

2) V.St.p.Latv.lauks.32.g.109.lpp.

tuāli algas nav kritušas tik lielā mērā, kā šo ražojumu cenas.

Ļoti svarīgs jautājums, kam tagad piegriež lielu vērību, lai samazinātu ražošanas izmaksu, ir lopkopības intensitātes pacelšana. Šai virzienā daudz strādā lopkopības pārraudzības biedrības, kas cenšas radīt lielāku interesi lopkopībai, palīdz to izveidot, līdz ar ko panāk, ka lopkopība labāk rentējas. Izslaukumi no govīm zem pārraudzības biedrībām esošām saimniecībām paceļas, kam ir ļoti liela nozīme piena pašizmaksas pazemināšanā (sk. tabulu 47. lpp.) Lielākie piena izslaukumi ir sakarā ar labāku barības izvērtēšanu, līdz ar to mazāka piena izmaksa.

Govs uzņemtā barība tiek izlietota divējiem nolūkiem: dzīvības uzturēšanai un piena ražošanai. Katra govīm patērē dzīvības uzturēšanai vienādu daudzumu barības; otrā daļa, kas tiek izlietota piena ražošanai, skatoties pēc govju labuma, var stipri svārstīties. Sliktākas govīm patērē vienas vienības piena un tauku ražošanai daudz vairāk barības, kamdēļ arī piena izmaksa ir lielāka. Nepieciešami turēt tikai sugas govīm.

Pie lopkopības intensitātes pacelšanas otrs svarīgs jautājums ir pietiekoša piena govīm barošana. Pie nepil-

nīgas barošanas nebūs iespējams pilnīgi izmantot govus ražot spējas, kas arī nāk par sliktu piena ražošanas izmaksai, jo dzīvības uzturēšanai nepieciešamā rācija krīt procentuāli vairāk uz mazāka izslaukuma.

Pārraudzības biedrības rūpējas un ir arī panākušas, ka zem šo biedrību pārraudzībā esošām saimniecībām izslaukumi no govus ir lielāki. Pēc laukskaitīšanas datiem 1929.g. Latvijā caurmērā ražoja no 1 govus 1808 kg piena, bet no pārraudzības biedrībās atrodošām govīm daudz vairāk un tas vēl pieņemas: 1929/30 - 2461 kg; 30/31 - 2690; 31/32 - 2693 l¹⁾, uzlabojas arī tauku procents pienā, attiecīgi 3,86; 3,87; 3.88. Tomēr vēl ļoti mazs govju skaits ir zem pārraudzības biedrībām - 1929.g. - 13%. Daņiem govju izslaukums sniedzas pāri 3000 kg piena gadā. Sasniedzot mums šādu augstumu, piena izmaksa pamazināsies.

Šis izmaksas postenis - izslaukuma augstuma un ēdināšanas intensitātes ievērošana - ir ļoti svarīgs, sevišķi tagad tam ir jāpiegriež galvenā vērība pie pašizmaksas pazemināšanas. Pazemināt barības cenu rēķinu nav nozīmes, jo tās ražo pašu saimniecībā, bet darba algu pazemināšana nav vēlama, jo jau tagad zemo algu dēļ novērojama iedzīvotāju plūšana uz pilsētu.

1) V.St.p.Latv.lauks.1933.g.lpp.112.

Cik liela nozīme ir barošanas intensitātei pie piena izmaksas iespaušanas, rāda sekoša tabulā 1)

Lopu ēdināšanas atmaksāšanās:

Pie pilna izslaukuma diena kg	Vajadzīgais barības daudzums piena ražošanai un miesas uzturesšanai diena.							Pasniegtas dienas barības devas izmaksa.	kg piena ražošanas izmaksa.	Peļņits + zaudots no dienas izslaukuma snt.
	Ābolins labs.	Vasarāju salmi.	Kokosa rausi	Rupjas kviesu klijas	Sojas rausi	Linu rausi	Runkulji			
I variants										
cietstāvēšanas laiks	6	5	-	-	-	-	-	31,5	-	- 31,5
3	7	3	-	-	-	-	3	37	12,3	- 13,9
5	8	2	-	-	-	-	5	42,5	8,5	- 2,5
8	9½	2	-	-	-	-	10	56	7	+ 8
10	10	1	-	-	-	-	12	68,5	6,9	+ 11
14	10	1	-	½	1/4	½	16	80,8	5,8	+ 30,8
18	10	1	-	1½	1½	½	25	107	5,9	+ 37,8
22	10	-	½	2	½	1	25	124	5,7	+ 50,6

1) Latv. lauks. 33. g. Nr 1

Pie pilna izslaukuma diena kg	Vajadzīgais barības daudzums piena ra- zozšanai un miesas uzturēšanai diena.							Pasniegtās dienas bari- bas devas izmaksa.	1 kg piena razozšanas izmaksa.	Pelnīts + zaudēts - no dienas izslaukuma snt.
	Ābolīns labs	Vasarāju salmi	Kokša rausi	Rupjās kviesu klījas	Sojas rausi	Linu rausi	Runkuļi			
<u>II variants</u>										
cietstāvē- šanas laiks	6	5	-	-	-	-	-	31,5	-	- 31,5
3	5 $\frac{1}{2}$	5	-	-	-	-	5	37	12,3	- 12,9
5	5	5	-	1 $\frac{1}{2}$	-	-	7	54,5	10,9	- 14,5
8	5	5	-	1	1/4	1/4	12	62	7,8	+ 1,6
10	5	5	-	1	1/4	$\frac{1}{2}$	18	74,5	7,5	+ 5
14	5	5	-	1 $\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	26	94,5	6,8	+ 16,8
18	5	4	$\frac{1}{2}$	2	$\frac{1}{2}$	1	30	118	6,6	+ 25,2
22	5	4	1	2	$\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$	32	135,5	6,2	+ 39,6

Šī tabula rāda arī rupjās barības (āboliņa) lielo nozīmi ziemas barošanā (sk.I variants ar 10 kg āboliņa devu). Piena izmaksa aprēķināta, pieņemot sviesta cenu apm.Ls 2.- Barības normas sakopotas pēc prof.Bušmaņa piena lopu ēdināšanas normām divos variantos: viens ar labu āboliņu līdz 10 kg; otrs 5 - 6 kg dienā. Piena pārdošanas cena pieņemta 8 snt kg, barība ņemta pēc tirgus cenām (1933.g.) Ieņēmumos nav rēķināti mēsli un vājpiens, pieņemot, ka ar tiem sedzas lopu kopšanas un citi izdevumi, kas būtu sakarā ar piena ražošanu.

Šī tabula rāda, ka piena izmaksa pie vienāda labuma, bet dažādi barotiem lopiem var stipri svārstīties. Tā tas arī ir. Mūsu lopkopības pārraudzības biedrībās atrodošie lopi izdod lielākus izslaukumus un arī piena izmaksa ir mazāka.

Latvijas lauksaimnieka 1933.g. Nr 19 atrodam aplēsumu ražošanas izdevumiem par 34 raksturīgākām zem lop-pārraudzības b-bām esošām saimniecībām ar 254 govīm par 1932/33.s.g. Tiek apskatītas dažādas saimniecības, tiklab tādas, kur interese par lopkopību ir pietiekoša - govīs tiek ēdinātas pareizi, pēc barošanas normu prasībām, iegūstot augstus izslaukumus, kā arī tādas, kur tiek ēdinātas trūcīgi, iegūstot zemas ražas.

Pieminētās saimniecības iedalītas 4 grupās:

I gr.	8 s-bas	ar 60 govīm,	vidējā gada raža	165 kg sviesta
II "	9 " "	67 " "	" "	141 " "
III "	9 " "	69 " "	" "	125 " "
IV "	8 " "	58 " "	" "	98 " "

I grupā esošās govīs patērējušas rupjās barības 930 barības vienību, spēkbarības 401, sakņaugu 277, zaļbarības - ganību 1208. Govju ēdināšana bijusi laba un sekas - augsta sviesta raža: 165 kg no govīs.

II grupā esošās saimniecības izbarojušas 2598 kg barības vienību, t.i. par 218 barības vienībām mazāk, kā I grupā esošās s-bas; rezultātā iegūts mazāk sviesta par 24 kg no govīs.

III grupā esošās saimniecības patērējušas barības vienību par 202 mazāk kā iepriekšējai; sviesta iegūts mazāk par 16 kg.

IV grupa izēdinājusi ļoti maz spēkbarības, tāpat sakņaugu. Kopējais barības vielu patēriņš par 268 mazāk kā III grupai (barības vienības visos gadījumos aprēķinātas uz 1 govī). Izslaukums bijis 2182 kg piena = 98 kg tauku, kas līdzinas apmēram Latvijas caurmēra ražībai. Tad arī šīs grupas sviesta ražošanas izdevumi ir jāpieņem par caurmēra skaitli Latvijā.

Pieņemot I grupai 1 kg sviesta ražošanas pašizmaksu 100, tad pārējām grupām sviesta pašizmaksa ir: II - 111; III - 112; IV - 127. Tas rāda, ka ar izslaukuma krišanos, sadārdzinas sviesta ražošana.

Valsts st.pārvalde aplēsusi par 1932/33.g. aptuveni šādu sviesta pašizmaksu: 1)

Piena ražošana 1 kg - 7,97 snt uz 1000 kg	Ls 79,70
" transports līdz pienotavai	" 12,43
" pārstrādāšanas un piena izvērtēšanas izdevumi	" 17,27
Kopā:	Ls 109,40
atskaitot vājpiena vērtību	" 8,08
Atliek	Ls 101,32

No 1000 kg piena caurmērā iznāk 42,2 kg sviesta.

Tā tad 1 kg sviesta pašizmaksa Ls 2,40. Ja atskaita piena transportu līdz pienotavai, tad sviesta pašizmaksa iznāk caurmērā Ls 2,11 par kg.

Šī pašizmaksa labi nostādītām saimniecībām jāuzskata par augstu. 1) Ja piena pašizmaksa būs 7 snt kg, tad 1 kg sviesta ražošanas izmaksa būs Ls 2,17; neskaitot piena transportu - Ls 1,88/kg. Arī piena pārstrādāšanas izdevumi šeit pieņemti par augstiem - Ls 0,40 par kg, jo 1933.g.

1) "Ek." 33.g. P.Vanags "Piemaksas lauksaimniecībai 1932/33.s.g." lpp.507.

koppienotavās pārstrādāšanas izdevumi bij 36 snt, racionāli nostādītās pienotavās vēl mazāk. Dānijā piena pārstrādāšanas izdevumi uz 1 kg sviesta ir 21 snt; pie mums varētu par normālu uzskatīt 30 snt/kg izdevumus uz 1 kg sviesta.

Sviesta pašizmaksa gadu no gada, kā to rāda V.stat. pārv.savāktie dati, pazeminas, uz ko spiež arī cenu krišana pasaules sviesta tirgū.

Sviesta ražošanas izdevumi uz 1000 kg pārstrādātā pilnpiena (latos)¹⁾:

	27/28	28/29	29/30	30/31	31/32	32/33 ²⁾
Piena ražošana	142,60	151,50	128,80	113,20	93,10	82,50
transports uz pienotavu	22,59	26,83	29,13	15,51	14,97	12,16
piena pārstrād. izdevumi	24,32	24,32	22,10	19,89	18,55	15,46
Kopā:	189,51	202,65	171,03	148,03	126,62	110,12
Vājpiens pie piena pārstrād.	22,96	23,89	21,46	15,03	9,61	8,03
Paliek izdevumos	166,55	178,76	149,57	133,57	117,01	102,09
Sviesta iznākums no 1000 kg piena	42,1	42,4	42,9	42,2	42,2	42,0
1 kg sviesta pašizmaksa	3,96	4,22	3,49	3,17	2,78	2,43

1) Ekonomists 1934.g. "Latvijas piens.attīstība" lpp.234

2) V.St.p.Latv.lauks.1933.g.lpp.223.

Sviesta caurmēra cenas un pašizmaksa.

	Sviesta caurmēra cena par kg	Sviesta ražošanas pašizmaksa kg	Indeksa skaitļi	
			Eksporta lieltirdzn. cenas.	Ražošanas pašizmaksas cenas.
27/28	3,98	3,96	100	100
28/29	4,21	4,22	105,78	106,57
29/30	3,97	3,49	99,75	88,13
30/31	3,16	3,17	79,40	80,05
31/32	2,53	2,78	63,57	70,20
32/33		2,43		

Tā tad sviesta pašizmaksa no 28/29 bijusi vienmēr lielāka, kā tirdzniecībā iegūts, kamdēļ lauksaimniekiem bij šī starpība jāuzņem uz sava rēķina, resp. jāsamazina savas personīgās atlīdzības augstums.

Kā svarīgākais postenis sviesta ražošanas izdevumos jāuzskata izdevumi par pienu. Tā ražošanas izdevumi tika jau iepriekš apskatīti.

Otrais lielākais izdevumu postenis sviestu ražojot ir piena pārstrādāšanas izdevumi. Šie izdevumi jāuzskata par lieliem un tos jācenšas samazināt. Šie pārstrādāšanas izdevumi ir gan ievērojami krituši, tā uz 1 kg sviesta

iznāk pārstr. izdevumu 1929.g. - 56,5 snt.; 30 - 40,5; 31 - 43,3; 32 - 36,37 (2 pienotavām bijuši tikai 25 snt. pārstr. izdevumu uz 1 kg sviesta), tomēr arī tagadējie pārstrādāšanas izdevumi jāuzskata par augstiem. Normāli tie varētu būt ap 30 snt. Dānijā sviesta ražošanas izdevumi koppienotavās 1932/33 iztaisīja 21,5 snt uz 1 kg sviesta, kamēr vēl 30/31.s.g. bij 37,5.¹⁾

Svarīga nozīme pie pārstrādāšanas izdevumu augstuma ir: 1) kopmoderniecības veidam un 2) apstrādājamā piena daudzumam, resp.apgrozījumam.

Kas attiecas uz pirmo - kopmoderniecību veidu, tad 1 kg sviesta ražošanas izdevumi bijuši (uz 1000 kg piena 1930.g.:

Rokas kopmoderniecībās		23,87
Tvaika	"	<u>19,53</u>
Motora	"	20,90
Elektrības	"	22,40
Ģepeļa	"	22,07

Redzam, ka tvaika koppienotavās ir vismazākie pārstrādāšanas izdevumi, kādēļ arī novērojama parādība, ka tvaika kopmoderniecību skaits stipri pieaug: 1923.g. ar

1) Latv.lauks.Nr 7 - 1933.g.

tvaika spēku strādāja 19% no visām pienotavām, 1926.g. - 40%; 28.g. - 52%; 29 - 55%; 30 - 59%.

Otrais apstāklis pie pārstrādāšanas izdevumu augstuma iespaidošanas ir apgrozījuma lielums kopmoderniecībās.

Lai paceltu nododamā piena daudzumu koppienotavās, pēdējos gados novērojama pienotavu skaita samazināšanās, tās apvienojas. Tas novērojams jau no 1927.g., līdz kuram laikam kopmoderniecību skaits pastāvīgi auga. 1927.g. bij 465 koppienotavas; 33.g. - 341; Lielākās koppienotavās iznāk uz 1 vienību sviesta vai piena daudz mazāki vispārējie izdevumi.

Koppienotavu darbības apmēru var raksturot šādi skaitļi caurmērā:

Pienotavās	Dānijā ¹⁾ 31/32.g.	Latvijā ²⁾ 1932.g.
No 1 govs nodots	3042 kg	5660
Biedru caurmērs	143	177
Govju skaits uz 1 pienot.	1136	728
Piena kg, kas izlietoti 1 kg sviesta ražošanai	23,6	23,6
Gadā pienemtā piena daudzums 1 pienotavā	3.495.097	153.700
Apstrād.izdev.uz 1000 kg piena	1.102 eras	36,37 snt.

1) Ek.Nr 24 - 33.g. lpp.916 "Dānijas piens.oficiālās stat. atspoguļojuma".

2) Dati aprēķināti pēc V.St.p.Latv.lauks.1933.g.lpp.113.

Trešais izdevumu faktors sviesta ražošanā ir transporta izdevumi. Tie sastāda 17,27 ls uz 1000 kg piena no kopējiem izdevumiem 109,04 ls (32/33).

Salīdzinot ar pārējiem izdevumu posteņiem, šie izdevumi ir ļoti ievērojami. Samazināt šos izdevumus var, dibinot krejošanas punktus. Šo punktu skaits pēdējā laikā, kad samazinas pienotavu daudzums, stipri palielinās: 1928.g. bij 554; 29 - 705; 30 - 881; 31 - 1034. Atsevišķo pienotavu darbības aploks ar to palielinās, iegūstot lielāku apgrozījumu, kas samazina vispārējos izdevumus uz ražotā sviesta vienību.

Ražojot sviestu, svarīga nozīme tā kvalitātei, jo labas cenas maksā par labu sviestu. Lai to panāktu, jāpiegriež vairāk vērības arī piena labumam. Tādā nolūkā valdība izdevusi noteikumus par piena labuma noteikšanu un izmaksu pēc tās koppienotavās. To tomēr vēl mums maz ievēro.

Dānijā samaksas par piena labumu sadala 4 klasēs. Ar likumu noteiktā samaksas kārtība par pienu pēc labuma prasa, lai atvilkumus izdarītu tikai par 4.klases pienu. Tomēr ir pienotavas (46%), kas izdara atvilkumus arī par III klases pienu. Bez tam 73 pienotavas no 864 izdara arī vēl piemaksas par I klases pienu. Atvilkumi sastāda

no 1/4 - 1/2 eras no kg piena.¹⁾

Sieru ražošana pie mums aprobežojas tikai ar vietējā tirgus apgādāšanu, tomēr ievērojamus daudzumus vēl ievēdam. Sieru ražo kā saimniecībās, tā koppienotavās. Ražo galvenā kārtā Zemgales, Edames, Ementāles, Tilzites un Rokfora tipa sierus. Patērē iekšzemē.

Otrā svarīgākā lopkopības nozare ir cūkkopība. Cūkām iespējams izbarot dažādus barības atkritumus, kā arī citus lētākus barības līdzekļus (vājpienu, kartupeļus), kas var iespaidot ražošanas izmaksu, to pazeminot.

No lauks.grāmatvedības datiem par izdevumiem cūkkopībai dabūjam sekošus skaitļus:²⁾

	32/33.	31/32
	uz 100 kg ražotas gaļas ls.	
Barība	60,72	70,09
Darba spēks	19,44	24,83
Citi izdevumi	12,45	27,43
Kopā:	92,61	122,35

32/33.s.g. gandrīz 2/3, t.i. 65,57% no visiem kopizdevumiem izdoti par barību, 20,99% - darba spēkam.

Igaunijā, kur ražošanas apstākļi ir līdzīgi mūsējiem, pašizmaksa noskaidrota pēdējo trīs gadu laikā kā-

1) Ekonomists, 1933.g. "Dānijas piens.oficialās stat.atsp." lpp.917.

2) V.St.p. "L.Lauks. 33.g." 218 lpp.

dās 86 saimniecībās.¹⁾

Uz 100 kg dzīvsvara

Izdevumi	Barības vienības	Cena centos	Kopā kronās
Barībai	135	9,7	13,08
Spēkbarībai	196	14,1	27,65
Kartupeļi, saknes	88	12,0	10,56
Zaļbarība, ganības	43	8,8	3,78
	462		55,07

Caurmērā viena barības vienība izmaksājusi 12 centi. Pārējie izdevumi ir darba spēks - 13,56 kronas, citi - 14,52 Kr., kopā 28,08, pieskaitot barības izmaksu, 100 kg ražošanas maksā 83,15 Kr (apm.Ls 100). Atskaitot mēslu, vircas un citus ieņēmumus - 16,36 Kr, netto pašizmaksa par 100 kg dzīvsvārā ir 66,79 Kr (Ls 81,45) (100 Kr=82 ls)

Gaļas, resp. kautsvara pašizmaksa ir ap 90 centi par 1 kg (Ls 0,92), bet Igaunijā maksā par 1 kg ap 50 centi (Ls 0,61), vai 35 centi (Ls 0,43) 1 kg dzīvsvārā.²⁾ Mūsu lauksaimniekiem pēc V.st.p. datiem³⁾ pašizmaksa 32/33.g. ir 0,77 Ls/kg, pie kam pa apgabaliem uzrāda lielas svārstības:

1) Latv.lopk.un piens.1932.g.Nr 7.

2) Latv.lopk.un piens.32.g.Nr 7

3) V.St.p."Latvijas lauksaimniecība" 1933.g.lpp.219 un 1932.g. lpp.150.

	32/33.s.g.	31/32.
Vidzemē	0,77	1,01
Kurzemē	0,69	0,95
Zemgalē	0,81	1,01
Latgalē	0,90	1,01
Latvijā	0,77	0,99

No cūkkopības kopieņēmumiem 1932/33.s.g. vairāk kā pusi - 50,29% (1931/32.s.g. - 48,88%; 1927/32.s.g. - 46,08%) sastāda ieņēmumi par pārdotām cūkām un siveniem, kurpretī pašas saimniecības vajadzībām patērētās cūkas gaļas vērtība sastāda 37,63% no minētiem kopieņēmumiem.¹⁾

Kā jau redzējām no pievestās tabulas, cūkas gaļas pašizmaksa bijusi zemāka kā iepriekšējā gadā. Neskatoties uz to, tā lauksaimniekiem nesusi zaudējumus. Pa apgabaliem cūkkopības rezultāti ir šādi:

	1932/33.	1931/32	1927/32.s.g.
	Uz 100 kg razotas gaļas Ls		
Vidzeme	- 4,17	- 48,97	- 23,20
Kurzeme	+ 3,56	- 45,48	- 21,27
Zemgale	-16,38	- 50,72	- 25,63
Latgale	-28,69	- 58,80	- 28,49
Latvija	- 7,33	- 49,42	- 23,85

1) V.St.p. Latv.lauks.lpp.217.

Kā redzams, zaudējumi no cukkopības 1932/33.s.g. lielā mērā samazinājušies, pie kam Kurzemes apgabālā tā tad pat atlikumu. Tagad valdības garantētās cenas ir cukām, kuņas iepērk eksporta vajadzībām 0,65 - 0,75 ls par kg un speķa cukām 0,75 - 0,90 ls. Par eksportēto bekonu iegūts fob.Rīga 1933.g. Ls 1.- par kg, 1934. - Ls 1,15.¹⁾ Tā kā garantētā cena ir aprēķināta dzīvsvarā, bet eksporta cena aprēķināta kautsvarā, tad tā būtu apm. par nepilnu 1/3 jāpamazina, lai varētu salīdzināt ar garantēto cenu. Tādā veidā dabūjam, ka par 1 kg dzīvsvarā iegūts fob.Rīga 1934.g. ap Ls 0,75. Tā tad par eksportētām cukām iegūtā cena gandrīz sedz pašizmaksu (0,77 ls).

Ņemot vērā, ka cukas izlieto ēdienu atliekas un vājpienu, to noderīgums saimniecībās ir neatvietojams, jo pretējā gadījumā nebūs kur izlietot šos atkritumus.

Piensaimniecības un cukkopības ražojumus mēs ļoti daudz eksportējam; to cenas un līdz ar to arī šo preču atmaksāšanās iespaido pasaules tirgus cenas. Ir arī tādas lopkopības nozares, kuņas balstas uz iekšējo tirgu, kamdēļ tā izveidošanā vēl daudz var darīt valdība, lai radītu tādas cenas, kas segtu lauksaimniekiem pašizmaksu.

1) V.St.p.Mēneša biļ.Aprilis, 1935.g.lpp.254.

Tāda nozare ir aitkopība, kuŗas raŗojumus - vilnu un tās izstrādājumus mēs vēl diezgan daudz ievedam. Iemesls, kamdēļ lauksaimnieki tik maz vērības piegrieŗ ŗai nozarei, ir zaudējumi, ko dod aitkopība. Pēc lauks.grāmatv.datiem redzams, ka visos 6 gados 1 aita devusi no 2 - 8 ls zaudējumu gadā, jeb caurmērā par 6 gadiem Ls 7,15. Uz saimniecību zaudējumi no aitkopības ir Ls 28.-

Caurmērā 1927-32.g. lauks.grāmatved.s-bās 1 aita devusi gadā: 2,1 kg vilnas par Ls 9,63; gaŗu - 10,7 kg par Ls 7,45. Procentos aprēķināti ieņēmumi ir: pārdotās aitas un vilna 18,5%; saimniecības vajadzībām - 56%; kūtsmēsli - 19,5%; pārējie 6%.

Izdevumi uz 1 aitas ŗais s-bās, kas ved lauks.grāmatvedību ir: barība - 42,2%; darba spēks - 36,4%; amortizacija - 5%; pārējie izdevumi - 16,4%. ļoti lieli ir darba spēka izdev. - 36,4%, kas izskaidrojams ar to, ka mūsu s-bās aitu skaits ir ļoti mazs. Toties skaits būtu 200 - 2000 aitu, kāds ir lielajās aitkopības zemēs.

Otrs mūsu aitu turēšanas zaudējumu iemesls ir neizkoptās un mazraŗīgās aitas. Mūsu aitu vilnas caurmēra cirpums 1.gr.saimniecībās ir 2,1 kg; Vācijā cirpums ir 4 kg; Anglijā sugas aitas dod no 5 - 6 kg. Arī mūsu aitu svars ir ļoti mazs, kādēļ iegūst maz gaŗas: 15 - 20 kg no aitas.

Mūsu aitu vilnas pašizmaksa iznāk par 1 kg Ls 5,67 (caurmērā 27 - 32.), 31/32.s.g. - 4,76.

Lieltirdzniecības cenas ārzemju vilnai Rīgā par 1 kg ir Ls 3 - 6.-, pie kam tās kvalitāte ir stipri augstāka.¹⁾

Arī ar putnkopības ražojumiem, sevišķi olām, mūsu tirgus tiek pa daļai apgādāts ar ārzemju, sev.Lietuvas un arī Polijas ražojumiem. 10 gadu laikā ievests dažādu putnkopības ražojumu par apm. 9 milj.ls. Kaut arī tā nav liela summa, tomēr mūsu lauksaimn. jācenšas attīstīt visas nozares, sevišķi vēl tādas, kur iekšzemes tirgus tiek aizpildīts pa daļai ar ārzemju ražojumiem. Tirdzniecības bilanci ir daudz vieglāk izlīdzināt ar sašaurinātiem ievēdumiem, nekā ar paplašinātiem izvedumiem.

Šai mazākajai lauksaimniecības nozarei vēl nav piegriesta vajadzīgā vērība, ne tik daudz neatmaksāšanās dēļ, kā viņu mazā apmēra dēļ.

Izdevīgāk līdz šim bij piekopt vienu nozari, piem. piensaimniecību. Tagadējie apstākļi prasa vispusīgu lauksaimniecības nozaru attīstību.

Par putnkopības stāvokli dod mums ieskatu zemāk minētā tabula:

1) V.St.p.gada gr.1933.g. lpp.190.

Putnkopības ieņēmumi uz s-bu	1931/32.s.g.		1930/31.s.g.	
	l s-bā Ls	%	l s-bā Ls	%
Pārdotas olas un putni	66,05	56,73	66,87	49,32
Ražojumi s-bas vajadzībām	48,69	41,82	57,42	42,35
Citi ieņēm.	1,69	1,45	11,30	8,33
	116,43	100	135,59	100
Izdevumi:				
Barība	34,64	36,31	44,56	41,50
Darbs	32,68	34,25	31,14	29,14
Pārējie	28,09	29,44	31,67	29,36
	95,41	100	107,37	100
Pašizmaksa l olai		5,87		7,35

Vēl varētu pieminēt biškopību, kuŗa devusi visos gados skaidru atlikumu. Pēc lauksaimniecību skaitīšanas datiem 29/30.sg. ieņemts no saimes - 8,77 ls; 30/31 - 11,61; 31/32 - 3,61. Iznākums vispār stipri atkarīgs no laika apstākļiem medus ienešanas mēnešos.

3. Lopkopības ražojumu izmaksas palētināšanas izredzes.

Lai kāda lopkopības nozare atmaksātos un nenestu zaudējumus, nepieciešami regulēt un pamazināt pašizmaksu, kas tagad dažai lopkopības nozarei (piem. aitkopībai) ir stipri augsta, kādēļ pat no vietējā tirgus šos ražojumus izspiež ārzemju ražojumi. Arī tām nozarēm, galvenā kārtā sviestam, bekonam, kuņģis balstas uz eksportu, nepieciešami censties samazināt ražošanas izdevumus, lai sekmīgāk varētu konkurēt, jo šiem produktiem paredzama nākotnē galvenajos lopkopības ražojumu tirgos vēl lielāka konkurence, vai nu dažu šo tirgus iespējamību ierobežošanas dēļ (Vācijā, Francijā u.c.), vai arī aizokeāna zemju konkurences dēļ, pie kam tās, kā dominijas dabū galvenajā lopkopības ražojumu tirgū - Anglijā priekšrocības.

Ja apskatām mūsu lopkopības ražojumu pašizmaksu, tad redzam, ka daudziem ražojumiem tā ir stipri par augstu. Tagadējos apstākļos mūsu lauksaimniekiem ir jāstrādā ar ļoti mazu algu, lai tikai segtu ražošanas izdevumus, kurpretī dažās lauksaimniecības valstīs vēl gūst no tiem atlikumu. Mēs varētu lauksaimniekiem ietaupīt ļoti lielas summas, ja samazinātu pašizmaksu, kas ir viegli iespējams,

kā to vēlāk redzēsīm.

Iai varētu spriest par pašizmaksas samazināšanās izredzēm, jāzin kas sadārdzina ražošanu. Dr.K.Ulmanis¹⁾ kā galvenos cēloņus augstai ražojumu izmaksai uzskata: augstos nodokļus, augstos procentus, dārgās mašīnas, dārgā spēka barība un citas pērkamas preces, augstās darba algas. Šo posteņu salīdzināšanai Dr.K.Ulmanis ņem 1913-14. g.skaitļus, tos pielīdzinot 100 un blakus nostāda 1927-29. g.skaitļus, tad iznāk:

	1913 - 14.g.	1927 - 29.g.
Nodokļi	100	150
Procenti	100	200
Algas	100	180 - 200
Mašīnas, spēkbarība u.c.	100	120 - 160
Dažādi iepirkumi	100	150 - 250

Šie skaitļi rāda, ka sevišķi lielos apmēros pieauguši parādu procentu, jo mūsu lauksaimniekiem parādi ir par daudz lieli. Arī izdevumi spēkbarībai ir par smagiem, kamdēļ arī tagad mūsu agronomi ieteic pāriet uz lopbarības ražošanu pašu saimniecībās.

1) K.Ulmanis "Kā pacelt mūsu lauks." lpp.23.

Tāpat ir sevišķi pavairojušies izdevumi dažādiem iepirkumiem. Tas bij pirmskrīzes laikos. No šiem skaitļiem var spriest, ka zemnieki ir palikuši izšķērdīgāki, kā sekas ir parādniecības % paaugstināšanās. Citādi šie skaitļi arī nevarēja būt. Pie paaugstinātiem izdevumiem dažādiem iepirkumiem, spēkbarībai u.c. nepieciešami ir ietaisīt parādus, jo cenas lauks. produktiem tādā pat proporcijā kā izdevumi nav cēlušās:¹⁾

Sviests	100	140 - 160
Lopi	100	80 - 120 - 140
Lini	100	150
Labība	100	100 - 150
Kartupeļi	100	90

Sekas ir smagie parādniecības %, augsta ražojumu izmaksa. Tagadējos laikos gan šie skaitļi būs grozījušies un uz ļauno pusi: cenas lauks. ražojumiem ir kritušās daudz vairāk, kamēr parādniecības % paliek tas pats.

Šai virzienā ražojumu pašizmaksas samazināšanas izredzes ir mazas; izšķirošais ir ražas pacelšana un ražojumu cenas.

1) K. Ulmanis "Kā pacelt mūsu lauks". lpp. 24.

Svarīgākā nozīme pašizmaksas samazināšanai, ievērojot viņas plašumu, piekrīt piensaimniecībai.

Jau pieminēju prof. Lejiņa domu par lopu skaita samazināšanu, bet tā vietā dot lopiem vairāk barības, vispār nostādīt labāk lopu barošanu, un izkopt sugas lopus, Cik liela nozīme ir labai lopu barošanai, rāda šāds prof. Lejiņa piemērs.¹⁾

Pieņemsim, ka ir saimniecība ar 10 govīm, ar 400 kg govs dzīvsvaru; caurmērā izslauc 2400 kg 4% piena, jeb gadā no visām govīm 24000 kg piena. Samazinot govju skaitu uz 8, bet barojot tās labāki, lai to dzīvsvars būtu 460 kg, iegūsim no govs 3000 kg piena gadā, jeb no 8 govīm tos pašus 24000 kg, kā iepriekšējā gadījumā no 10 govīm. Barības patēriņš un tās vērtība šos divos gadījumos būs priekš govs dzīvības uzturēšanas šāds:

	Sagr.olb.	St.
10 govīm à 400 kg dzīvsvarā vajadzīgi gadā	744 kg	7440 kg
8 govīm à 460 kg -	654 "	6540 "
	<hr/>	<hr/>
Ietaupījums uz uztura barību	90 kg	900 kg

Priekš piena ražošanas patērētās barības vienību būs abos gadījumos apmēram vienādi. Bet govs dzīvības un

1) Zemkopis 33.g. Nr 5.

miesas uzturam barības izdevums būs dažāds. Ja turam tikai 8 govis, ietaupam barības vielas. Ar 500 stērķēlvērtībām un tānī ietilpstošiem 90 kg sagr.olbaltuma var ražot apaļos skaitļos 2000 kg 4% piena; pāri paliek vēl 400 kg sagremojamu stērķēlvērtību. Teoretiski rēķinot, tiem vajadzētu piepirkt vēl 300 kg sojas pupu smalkumu, tādējādi iegūstot vēl 220 kg stērķeles vai 122 kg sagremojama olbaltuma, tad barību pareizi sakārtojot, par izliktiem Ls 45 (300 kg sojas pupu x 15 snt) varētu iegūt vēl 2500 kg piena. Bet praktiski tas neiet tik gludi, un tamdēļ arī neņemsim šo 400 kg stērķēlvienību ietaupījumu vērā, tad tomēr Latvijā uz visu piena govju skaitu - 745000, pieņemot 1 kg 4% piena vērtību 8,5 snt, kopējais ietaupījums uz lopu uzturas barību iznāk Ls 12,5 milj. gadā.

Tagad aprēķināsim, cik izmaksā 1 kg piena ražošana, pieņemot gadā 300 slaucamas dienas, caurmērā 10 kg piena deva dienā (3000 kg gadā). 460 kg smagas govs uzturam un 10 kg 4% piena ražošanai dienā vajag 0,709 kg sagr. olbaltumvielu, 4,99 kg stērķēlvielu. To var segt šā: 6 kg vidēji laba siena, 6 kg laba āboliņa, 10 kg biešu, 1 kg auzu miltu, 0,5 kg zirņu miltu. Tas tiek rēķināts caurmērā, bet faktiski līdz ar piena devas mainīšanos,

arī barības devas grozīsies. Cik izmaksā šī barība? Caurmēra cenas ir: āboliņš 5 snt kg, piens 4 snt; auzas 9 snt; viķi vai zirņi 12 - 18; bietes 1,5; kopējā barības izmaksa uzturam un 10 kg piena ražošanai iznāk 85 - 90 snt. dienā, t.i. 1 kg piena pašizmaksa 8,5 - 9 snt.

Racionāla piensaimniecība iespējama tikai ar labas kvalitātes piena lopiem. Ir sevišķas lopu rases, kas ir ļoti labas piena govīs, bet daudz atkarājas arī no individuēlām īpašībām.¹⁾ Tās ir iedzīmtas un iegūstamas ar izlasi. Prof. Lejiņa piemērs jau norādīja, ka tagad atmaksājas tikai augstvērtīgu lopu turēšana, kuŗi ir labi barības izmantotāji. Katra govīs patērē zināmu daudzumu barības dzīvības uzturēšanai un pārējo izlieto piena ražošanai. Pie zemiem izslaukumiem, izdevumi par to barību, kas izlietoti govīs dzīvības uzturēšanai, iznāk daudz lielāki uz vienu vienību piena.

Tāpat kā rūpniecībā labākas mašīnas dod lielākus ietaupījumus uzņēmumam, patērējot mazāk degvielu, dodot lielākus pakalpojumus, tāpat arī lopkopībā labākās barības izvērtētājas dod vislielāko atlikumu.

Sasniedzot šos ražošanas izmaksas apstākļus, būsim spējīgi izturēt konkurenci ārējā tirgū, varēsīm arī pa-

1) Funk - Grimer lpp.9.

lielināt iekšzemes patēriņu, jo pie pazeminātām cenām pieaugs patēriņš.

Otrkārt jāpaletina nevien pati piena ražošana, bet arī šo produktu pārstrādāšanas izdevumi, par ko jau runājām apskatot pārstrādāšanas izdevumu augstumu koppienotavās.

Salīdzinot ar Dāniju, mūsu lopkopji saņem daudz mazāk no lopkopības kā viņu. Iemesls ir nevien tas, ka Dānijā ir daudz vairāk piena lopu (Dānijā - 1,65 milj.gab.; Latvijā - 0,75 milj.gab.), bet lielu lomu spēlē arī tas, ka Dānijā piena izslaukums ir no govns gadā pāri 3000 kg, kamēr pie mums izslaukums no govns gadā pēc 1929.g. laukskaitīš.datiem caurmērā bij 1808 kg. Tas ir stipri zems izslaukums. Zem lopkopības pārraudzības biedrībām esošās s-bās gan iegūst ap 2600 kg, tomēr arī tas ir stipri par maz un apmēram līdzinas tam izslaukumam, ko dāņi dabūja ap 1907.gadu (2600 kg) no govns gadā.

Treškārt mūsu lopkopji gūst mazākus ienākumus no lopkopības ražojumiem arī zemākās kvalitātes dēļ, kaut gan pēdējā laikā daudz domāts par tās pacelšanu. Par 1 kg sviesta 1932.g. caurmērā iegūts pasaules tirgū: par Latvijas - 1s 1,34; par Dānijas - 1,46; starpība 12 snt. uz kg, jeb uz visu 1932.gadā eksportēto sviestu 18,6 milj.

kg - ap 2,23 milj. ls. Aprēķini par 1933.gadu, ņemot vērā Londonas kotāciju, būtu šādi. Par Latvijas sviestu Londonā iegūts 1933.g. Ls 1,38 par kg; par Dānijas - 1,75¹⁾, starpība - Ls 0,37, jeb uz visu 1933.g. eksportēto sviesta daudzumu 15,6 tūkst.tonnu - 6,5 milj.ls. Šis skaitlis mazliet ir jāreducē, jo mēs visas 15,6 ton.nepārdojam Anglijā, bet ievērojamu % arī Vācijā (33.g. - 39,6%), kur cenu starpība starp Dānijas un Latvijas sviestu iznāk stipri maza - Ls 0,06¹⁾ (1932.g.starpība bij vēl Ls 0,37). Mūsu koppienotavām gan izdoti noteikumi par piena tīrības notiekšanu, tomēr tos vēl maz ievēro.

Mūsu lauksaimnieki vislielākos zaudējumus cieš no zemajiem izslaukumiem, kur 1 vienības piena ražošana izmaksā daudz dārgāk, kā pie augstražīgām govīm. Šeit lauksaimnieki varētu ietaupīt pēc prof.Lejiņa aprēķina 12,5 milj.ls, pieliekot tos zaudējumus, ko lauksaimnieki cieš no sviesta kvalitātes trūkumiem: 2,23 milj.ls, kopā ap 15 milj.ls, t.i. tā summa, ko valsts pašreiz piemaksā lopkopjiem (35/36.g. - 13 milj.) Līdz ar to kļūst skaidrāki Dānijas lauksaimnieku apstākļi - kuņi iztiek bez piemaksām, bez kā būtu piensaimniecība nostādīta sliktākos apstākļos, kā mūsu. Ja ievēro arī to, ka

1) V.St.p.Mēneša biļ.1935.Marts lpp.137.

piena pārstrādāšanas izdevumi uz 1 kg Dānijā ir 21 snt, mums caurmērā 36 snt, tā tad uz pārstrādāšanas izdevumiem mums jāizdod 15 snt. uz 1 kg vairāk, kas uz visu 1932. gadā eksportēto daudzumu 18,6 milj.kg, iztāisa 2,79 milj. ls (uz 1933.gadā eksportēto sviesta daudzumu - 15,6 tūkst. tonn, starpība ir 2,34 milj.ls), jeb kopā ar iepriekš minēto summu, mēs varētu ietaupīt ap 17 milj.ls pie pašreizējiem ražošanas apmēriem uzlabojot tikai ražošanas apstākļus.

Tā tad, ja mēs pareizi nostādīsim lopkopību, barosim lopus pēc noteiktām normām, turēsim tikai izlasītas un augstražīgas govīs, ražojot no govīs pāri 3000 kg piena gadā, samazinot piena pārstrādāšanas izdevumus un ražosim augstvērtīgāku sviestu, tad vairs nebūs vajadzīgas piemaksas lopkopjiem.

Otrā mūsu tausaimniecībā svarīgākā lopkopības nozare ir cūkkopība. Arī tā stipri balstas uz eksportu. Svarīga loma te piekrīt tirgus atrašanai mūsu bekonam un speķam, kas ir diezgan grūti iespējams, jo galvenā lopkopības ražojumu noņēmēja - Anglija šo ražojumu ievedumus kontingē, pie kam mums piešķirta ļoti maza kvote; Angliju ar gaļu cenšas apgādāt viņu dominijas sevišķi Kanāda, tomēr pašlaik lielāko ieveduma % sastāda pie Britu imperijas nepiederošas valstis.

Arī cūkgaļas izmaksas pazemināšanā tomēr mēs varētu daudz ko darīt. Lauksaimniekiem stingrāk jāievēro nobarošanas laiks, jo svarā cūkas visvairāk pieņemas pirmo 6 mēnešu laikā. Daudz jādomā arī par sugas uzlabošanu, jo tikai sugas cūkas ir labākās barības izvērtētājas.

Arī citām lopkopības nozarēm jāpiegriež nopietnāka vērība pie sugas izkopšanas, jo tā ir pirmā garantija uz ražošanas izmaksas palētināšanu, jo labāka suga, jo labāka barības izvērtētāja. Otrkārt jācensās barot pietiekoši. Tikai pilnīgi izmantojot mašīnas, iegūstam lielākus rezultātus, tāpat ir arī ar lopkopību. Vispirms barību un tad tikai lopus. Šai sakarībā arī prof. Lejiņš ierosinājis domu par lopu skaita samazināšanu (no 1,15 milj. uz 0,95 milj), lai varētu pilnīgāk un labāk barot mājlopus. Blakus ir arī jādomā par barības izmaksas samazināšanu, jo šie izdevumi sastāda lopkopības izdevumos vislielāko posteni.

4. L o p k o p ī b a s i e s p a i d s l a u k - s a i m n i e c ī b a s p r o d u k t u r a - ž o š a n ā.

Lopkopība un tās attīstība ir stingri saistīta arī ar zemes izmantošanas veidu. Valdēt triju lauku sistemai,

kas ir tipiska graudkopības sistēma, lopkopība tiek uzskatīta kā nepieciešams ļaunums.

Viņas nozīme vairāk aprobežojas kā mēslu ražotāja - turēja galvenā kārtā tādēļ, lai nepaliktu neizlietoti salmi un citi atkritumi. Lopiem tika izbarota sliktākā barība.

Pavisam citu nozīmi lopkopība iegūst ievēdot augu maiņas jeb daudzlauku zālāju sistēmu, kurā dod daudz vairāk lopbarības (āboliņa, sakņu u.c.), nekā trīslauku sistēma. Lai šo lopbarību izvērtētu, stipri jāpavairo lopu skaits, kas savukārt pavairoja kūtsmēslu daudzumu, kurus izlietojot, no laukiem ieguva lielākas ražas. Tā lauksaimnieki piedzīvoja to, ka pavairojot lopu skaitu un zāļu kultūru paplašināšanas dēļ samazinot labības tīrumu daudzumu, ieguva tomēr to pašu, ja ne pat vēl vairāk graudu un pie tam labākus.

Bez tam pēc lopkopības augiem, saknēm, āboliņa u.c., paliek laba zeme nākošām audzēm. Saknes prasa labu izstrādāšanu - atstāj irdenu zemi, bez nezālēm, kas ļoti laba nākošiem sējumiem. Daži lopkopības augi - āboliņš, lucerna, zirņi u.c. ir slāpekļa krājēji augi. Tiem atrodas uz saknītēm bakterijas, kas saista brīvi atrodošos slāpekli. Šie augi atstāj uz ha ap 50 kg slāpekļa gadā.

Bez tam legiminozie augi izmanto dziļākos slāņos atrodošās minerālvielas. Piem. kalija, kuŗa māla zemē mēdz atrasties pietiekošā daudzumā, virskārtā tā ir stipri mazāk, kā dziļākos slāņos. To ūdens no virskārtas izskalo, bet dziļākos slāņos atrodas pietiekoši. Legiminozie augi, sev. lucerna, āboliņš, izdabū savām saknītēm taisni šo dziļāk atrodošos kaliju, jo sakņu garums ir ļoti liels (3 - 6 metri)¹⁾ Tādā veidā, nepatērēdami virskārtas kaliju šie augi dod iespēju labības augiem to labāk un vairāk dabūt.

Arī pie mums, kā jau aizrādīts, pēckāŗa gados ļoti strauji pieņēmas lopkopība, augušas arī graudu ražas no ha. Statistika rāda, ka ražots no ha 1909 - 13.g.rudzu 9,29 kvintāli, bet 1930.g. - 13,73 kviešu (ziemas) 1909 - 13. - 12,35; 30.g. - 17,04; vas.kviešu 1909/13 - 8,33; 1930 - 10,86; mieži 1909/13 - 9,05; 30. - 10,58; auzas 1909/13 - 9,12 un 1930 - 10,68; kartupeļu no 80,23 uz 117,96; savs iespaids pie augstākām ražām pēckāŗa gados būs arī stiprākai mākslīgo mēslu pielietošanai - lauksaimnieki sāk ievērot zemes statiku, tomēr nenoliedzama nozīme pieder pie lauksaimniecības intensitātes pacelšanas

1) prof.Balodis.28.lpp.

arī lopkopībai.

Lopbarības augiem ir nevien tā priekšrocība, ka tie laiž dziļi saknes, bet arī viņu virsdaļā ir vairāk lapu, lielāka lapu platība, kamdēļ iespējams vieglāk saistīt saules enerģiju. Arī pastāvīgi zaļie lauki, kā pļavas, ganības, āboliņa, lucernu un arī mistru lauki pie saules siltuma izmantošanas ir visizdevīgākie. Labības lauki pēc novākšanas, tāpat arī pirms sējas dažus mēnešus paliek nelietoti - nekas tur neaug (izņemot dažādas nezāles, kam nav lielas nozīmes), kamēr pastāvīgi zaļie lauki dod attālu un tādā veidā izmanto saules siltumu.¹⁾

Redzam, ka lopbarības augu saknes izmanto zemi lietderīgāk, ņemdami barības vielas no dziļākiem slāņiem, kā arī vēl paši atstāj nākošām audzēm slāpekli; šo augu lapas savas lielākās platības dēļ, vai arī būdamas vienmēr zaļas, uzņem saules enerģiju pilnīgāk. Rezultātā dod vai nu lielākas ražas, vai arī nenoplicina zemi, tādā veidā sagādājot nākošām audzēm labvēlīgus apstākļus.

Svarīga nozīme lopkopībā un tāpat arī izvēlot augu kultūras un to sējas platības ir darba roku daudzumam un to izlietošanas iespējamībām saimniecībā.²⁾ Lauksaimniecībā darbam ir noteikti sezonas raksturs, kamdēļ attiecī-

1) Hackert 17.lpp.

2) Sk.Doc.Apsīša rakstu J.Z.1932.g. 8.apr.Nr 77.

gos laikos rodas darba roku trūkums, kamēr pārējā laikā nav tās iespējams izlietot. Tāmdēļ liela nozīme un ļoti svarīgs apstāklis lauksaimniecībā ir darba roku vienmērīga izmantošana. Ir domāts gan par tādu darba veikšanu un atstāšanu klusajam laikam, ko iespējams, piem. darba rīku pagatavošanu, labošanu u.c. ziemas mēnešos, tomēr ar to vien šo problēmu nevar atrisināt. Dažos mēnešos rodas liels darba sastrēgums; lai šis sastrēgums nebūtu tik liels, jāaudzē no katras laukaugu grupas tādas kultūras un tādos apmēros, lai dažos mēnešos nebūtu pārmērīgi darba sastrēgumi, bet citos darba trūkums. Audzējot labības augus, darbi sablīvējas pavasarī - sējas mēnešos un rudenī - pļaujas un kulšanas mēnešos, kamēr paši vasaras mēneši paliek brīvi. Šos brīvos mēnešus daļai var aizpildīt āboliņa un lopbarības zāļu ievākšanas darbiem. Darbu tālāku izlīdzinājumu gūst ar sakņaugu audzēšanu piemērotās platībās. Kā šo trīs grupu kultūras izlīdzina darba roku patēriņu, rāda šāda tabula¹⁾:

Patērēto darba dienu skaits atsevišķos mēnešos.

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Auzas 10 ha	1	0	5	160	111	1	4	201	27	35	16	2
Āboliņš 10"	0	0	1	4	1	4	213	21	1	2	0	0
Sakņaugi 5"	0	2	1	31	125	189	95	15	8	233	98	0
	1	2	7	197	237	194	312	237	36	270	114	2

1) No doc. Apsīša raksta "J.Z." 32.g. 8. apr. Nr 77

Jāatzīst, ka šī saimniecība pieskaitama lopkopībai, bet nevis graudkopības virziena s-bām. Neatkarīgi no tā, jāpievienojas atzinumam, ka audzējot labību, darbi sablīvējas pavasarī un rudenī, bet daži mēneši paliek brīvi. Tāpēc šādām saimniecībām pašizmaksa par ražojumiem ir daudz augstāka. Ja saimniecībā ir arī lauki ar sakņaugiem un āboliņu, tie stipri izlīdzina, kā augšējā tabula rāda, darba nevienmērību. Tomēr novērst darba trūkumu ziemas mēnešos ir grūtāk. Var panākt to, ja piekopj dažādus blakus arodus - mājrupniecību.

Lopbarības augi prasa daudz mazāk mēslojuma. Pēc lauksaimniecību grāmatv. datiem 1931/32.s.g. uz 1 ha āboliņa lauka mēslojumam izdots 25,47 ls, rudziem turpretī 99,07; kviešiem 114,68; pļavām vēl mazāk - 3,23. Apsējot lielākas aramzemes platības ar zāļu augiem, - rodas iespēja citiem laukiem dot bagātīgāk mēslojumu. Līdz ar to labības ražas kopdaudzums pie pamazinātu lauku daudzuma nepamazinas, bet bieži pat palielinas. Arī darba spēka zāļu lauki prasa mazāk, kā labības augi. 31/32s.g. āboliņš prasīja uz 1 ha darba izdevumus Ls 19,51; rudzi - 83,84; kvieši - 93,36. Tā tad zāļu kultūras prasa mazāk darba vasarā, kā arī prasa darbu vasaras vidū, kad labības augi to neprasa. Lopkopība arī citādi izlīdzina dar-

ba sastāvumu, jo tā prasa vienmērīgi visu gadu darbu, jo ļoti jāapkopj kā vasaru, tā ziemu.

Lopkopības nozīme intensitātes pacelšanās citām lauksaimniecības kultūrām ir nenoliedzama. Tā pati būdama intensīvākā lauksaimniecības nozare, prasa arī citu kultūru intensīvāku izmantošanu. Lopkopība stipri saistas ar tirgu, bet tas vieglāk uzņem lētāko ražotāju un lauksaimnieki spiesti piegriest tam lielu vērību. Lopkopība prasa vairāk zināšanu, lielāku rūpību lopu izvēlē un kopšanā - tā saista cilvēku vairāk pie saimniecības.

Lopkopības labvēlīgais iespaids lauksaimniecībā parādās vēl pie sakņu ražošanas lopbarībai, kuŗas dod lielāku barības vienību daudzumu no ha.

Tālākā priekšrocība, ko dod lopkopība, ir tā, ka viņa izmanto pilnīgāk lauksaimniecības blakus nozarēs iegūtos produktus un atkritumus. Sevišķi tas jāsaista par tām saimniecībām, kuŗām atrodas tuvumā lauksaimniecības produktu pārstrādāšanas iestādes: spirta dedzinātavas, cukurfabrikas, alus darītavas u.t.l. Daži šo uzņēmumu atkritumi, kā piem.: drabiņas, biešu graizījumi u.c., paši par sevi tālāk nav izlietojami, kā vienīgi lopkopībā. Tas ir ļoti vērtīgs lopbarības līdzeklis, sevišķi ziemas barības papildināšanai. Dedzinātavu atkritumos, sevišķi kar-

tupeļu drabiņās, ir daudz viegli sagremojama olbaltuma un ir vērtīgāka kā paši kartupeļi, jo šeit atrodošās slāpekļvielas der olbaltumvielu uzbūvei, kurus lopi tālāk pārstrādā piena olbaltumvielās.¹⁾

Labu lopbarību dod arī alus darītavu atkritumi. Miežu asni dod daudz proteīnvielu, kurus var izlietot kā papildbarību pie saknēm.¹⁾

Cukurfabrikas dod biešu graizījumu un melasi. Cukurbiešu graizījumu iegūts Jelgavas un Krustpils fabrikās 1932/33.g. sezonā ap 90.000 ton. Izbarot var ap 20 kg uz 500 kg smagu govī dzīvsvārā (Pēc Dr.O.Kellnera, kā arī prof.Bušmaņa tabulām), lielāki daudzumi atstāj iespaidu uz piena garšu un iespaido arī sviestu, tas kļūst drupains. Graizījumu dietiskās īpašības ir tikai nedaudz zemākas par lopbarības bietēm. Līdz ar to, dabūjot pietiekoši cukurrūpniecības atkritumus, sakņaugu audzēšana lopbarībai atkrīt, jo ļoti labu, sulīgu barību dod ieskābētas cukurbiešu lapas un graizījumi. Cukurbiešu graizījumu cena bij 33.g. Ls 3.60 par tonnu. Bet sakņu ražošanas pēc lauksaimniecības grāmatvedības datiem 1931/32.g. izmaksāja par kvintālu 176,25 ls, t.i. ton.Ls 17,63. Sakņu ražošanas saimniecībām dod ievērojamus zaudējumus: ra-

1) Funk - Grimer lpp.36.

žošanas izdevumi ir: 564,21 ls; ieņēmumi 314,5 - zaudējums Ls 249,70 no ha. Tādēļ biešu graizījumu nozīme ir ļoti liela.

Otrs lopbarībai derīgs cukurrūpniecības atkritums ir melase, ko izlieto arī spirta ražošanai. Tā ir sīrupveidīga, kas palikusi pāri pēc cukura izkristalizēšanās un vēl satur daudz cukura (40 - 50%) cietas vielas (audu veidā) un dažādus sāļus, lielāko daļu kalija un natrija sāļus.¹⁾ Kaļķu un fosfora sāļu ir maz. Ievērojot to, ka melase satur maz olbaltumvielu, bet daudz hidratu (cukurvielu), tā lopiem noder tikai kā papildbarība. Tai jāpievieno olbaltumvielas ar spēkbarību - klijam, raušiem, lai lopu organi varētu melasi pilnīgi izmantot.

Arī no graudkopības nozares pie graudu malšanas rodas atkritumi, ļoti bagāti ar olbaltumvielām - klijas, kuņas arī izlieto lopbarībai. Linkopība dod sēklas, ko izlieto raušu ražošanai. Tāpat arī produktiem bojājoties jeb arī citādi neizlietojamus produktus viegli izlietot kā lopbarību (ēdienu atliekas).

Jāpiemin arī tās, ka lopkopība saista strādniekus visu gadu, arī ziemas mēnešos, neradot bezdarbu, un aizturot plūšanu uz pilsētu.

1) Funk - Grimer. lpp.37.

Pieminot lopkopību kā citu lauksaimniecības nozaru blakus produktu un atkritumu izlietotāju, nav jādomā, ka lopkopībai būtu nozīme tikai kā blakus nozarei šīm pieminētām lauksaimniecības nozarēm. Lopkopībai ir patstāvīga nozīme, jo pārstrādā lauksaimniecības ražojumus vērtīgākos produktos: sviestā, gaļā u.c. Lauksaimniecības atsevišķas nozares savā starpā viena otru atbalsta tādā veidā, ka vienā nozarē izlietojot otras nozares atkritumus, var saviem produktiem pazemināt pašizmaksu.

IV. O I K O N O M I S K I E A P S T Ā K Ļ I.

Šai nodaļā jāapskata lopkopības un tās ražojumu nozīme un iespējamības mūsu tautsaimniecībā un lauksaimniecībā it sevišķi. Jāapskata mūsu lopkopības produktu novietošanas iespējas vietējā, bet vēl svarīgākā ārējā tirgū, jo dažas lopu nozares stipri balstās uz eksportu un tās tālākās izveidošanas iespējas ir pilnīgi atkarīgas no dažu importzemju saimnieciskās politikas. Tuvāk jāiepazīstas arī ar mūsu lopkopības organizacijām. Svarīga nozīme piekrīt arī valsts atbalstam, kas ļauj šai nozarei vieglāk pārciest krīzes grūtības un dod iespēju tai tālāk attīstīties un paplašināties.

1. L o p k o p ī b a s n o z ī m e t a u t - s a i m n i e c ī b ā.

Pēc plašāka mūsu lopkopības ražojumu izmaksas apskata redzējām, ka lopkopība, lai tā spētu konkurēt ārzemju tirgū, prasa krietnas piemaksas no valsts, tā nerentējas. Ar to vien nepietiek, lai apgalvotu, kā lopko-

pībai nav nākotnes, ka jāpāriet uz citu produktu ražošanu.

Kā šāda pāreja uz citu produktu ražošana saistīta ar lieliem zaudējumiem, pat neiespējama, rāda skaitļi par lopkopības lielo nozīmi un svaru mūsu tautsaimniecībā.

No visas Latvijas tautas mantas kopvērtības¹⁾ 1932.g. - 4.590 milj.l.s, lauksaimniecībā atrodas manta un īpašumi par 1830 milj.l.s, t.i. 39,8%. Pirms krīzes šo īpašumu vērtība bij ievērojami augstāka. Lauksaimniecības mantas kopvērtība sastādas:

	1929 - 30.		1932.g.	
	milj.l.s	%	milj.l.s	%
Zeme un ēkas	1750	31,2	1400	30,4
Dzīvais inventārs	350	6,2	180	3,9
Nedzīvais inventārs	130	2,3	100	2,2
Produktu un materiālu krājumi	200	3,9	150	3,3
Kopā lauksaimniecībā	2450	43,6	1830	39,8

Tautas mantas lielākā sastāvdaļa ir lauksaimnieku manta, gandrīz 1/2 (40%). Pirms krīzes (1929 - 30.g.) lauksaimniecības mantas sastādīja lielāku % (44%) no vi-

1) sk.L.Konv.vārdnīca, 82 burtn.lpp.20812.

sas tautas mantas; tas rāda, ka krīzes iespaids lauksaimniecībā bijis daudz lielāks kā citās nozarēs, kā piem. rūpniecībā, satiksmē u.c. Pie lauksaimnieku mantas vēl jāpieskaita mājsaimniecības manta, kuŗas kopvērtība 29 - 30.g. bij 380 milj.l.s (6,8%) un 32.g. 260 milj.l.s (5,7%).

Mājlopu vērtība sastāda no visas tautas mantas vērtības 1932.g. 180 milj.l.s jeb 3,9%, kamēr pirms krīzes gados (29 - 30.g.) bij 350 milj.l.s jeb 6,2%. Šie skaitļi rāda kā mājlopu vērtība nokritusi gandrīz uz 1/2, kaut gan 1932.g. mājlopu skaits bij daudz lielāks nekā 1930.g. (Piem.liellopu bij attiecīgi 1.026.000 un 1.153.000).

Galveno mājlopu vērtība iznāk (milj.l.s)¹⁾:

	1930.g.	1932.g.
Zirgi	100	60
Liellopi	183	85
Cūkas	54	25
Aitas	15	7
Kopā:	352	177

Ja arī procentuāli mājlopu vērtība nav sevišķi liela, salīdzinot ar citām nozarēm; sastāda tikai 3,9% no

1) sk.L.konv.vārdnīca, 82.burtn.lpp.20804.

visas tautas mantas, tad daudz iespaidīgāki ir skaitļi par ienākumiem no mājlopiem.

Pēc Ceichnera aprēķina no tautas ienākumiem¹⁾ ap 40% sastāda ienākumi no lauksaimniecības un mežsaimniecības, pie kam lopkopības ražojumi sastāda galveno daļu lauksaimniecības ieņēmumos. No kopējā tautas ienākuma 1932.g., pēc Ceichnera aprēķina²⁾ 744 milj.ls, ieņēmumi no lauksaimniecības un mežsaimniecības sastāda 286 milj. ls vai 39,4%; Lauksaimniecības ienākumos galveno lomu spēlē lopkopība (1932.g.):

laukaugi	118 milj.ls
piens	98 "
gaļa	70 "
	<hr/>
	286 milj.ls.

Tā tad lopkopības ražojumi piens un gaļa sastāda 168 milj.ls, kamēr laukaugi tikai 118 milj.ls, jeb tīrais ienākums no lopkopības sastāda 58% no visas lauksaimniecības ieņēmumiem.

Pēc Ceichnera aprēķina, augu kopražas vērtība ir 1932.g. ap 400 milj.ls; no kuŗa jāatskaita sēklai, to, ko izbaro lopiem u.t.t. Cilvēka patēriņam tieši un netie-

1) "Ekonomists" 1933.g.Ceichners "Tautas ienākumi krīzes gados" lpp.560.

2) "Ekonomists" 1933.g. Ceichners "Tautas ienāk.krīz.gad." lpp.499.

ši izlietoto, kā arī eksporta un apģērba materiāla uzglabāšanai izlietoto laukaugu vērtība iznāk 118 milj.l.s.

No lopkopības ražojumiem galveno ienākumu dod piens un gaļa. Piena raža 29/30.g. aplēsta 1.300.000 ton. (pēc lauks.prod.sk.d-tiem) (Dānijā 5,5 milj.ton.).

Piena ražas kopvērtību 1932.g. Ceichners aprēķina uz 98 milj.l.s (puse no 1929.g. vērtības - 189 milj.l.s), pieņemot 1 ton.izmaksu lauksaimniekiem 75 ls (1929.g. - 145 ls).

Otrs svarīgākais lopkopības produkts ir gaļa. Pēc Ceichnera aprēķina lauksaimnieki no gaļas produktiem ieņēmuši 32.g. - 70 milj.l.s, kamēr 1929.g. ieņēmts 169 milj.l.s. Samazināšanās vērtības ziņā notikusi pie tam pie paaugstinātas gaļas ražošanas.

Pēc veterinārpārvaldes sakopotiem datiem par pilsētu lopkautuvēs nokauto un pilsētās no laukiem kautā veidā ievesto un gaļas izmeklēšanas stacijās apskatīto lopu skaitu, rāda šādus skaitļus par lauksaimnieku pārdoto lopu skaitu (1000 gab.):

	27.g.	29.g.	30.g.	31.g.	32.g.
Liellopu	118	121	102	103	132
Teļi	261	286	319	276	245
Cūkas	240	146	199	303	758
Aitas	205	176	171	145	138

Caurmēra svars pēc Rīgas pils.lopkautuves ziņām ir sekošs: liellopiem 181 kg; teļiem 37 kg; cūkām 92 kg; aitām 20 kg.

Izejot no šiem skaitļiem var aprēķināt pārdoto lopu gaļas svaru (tukst.ton.)¹⁾

	29.g.	30.g.	31.g.	32.g.
Liellopi	21,9	18,5	18,7	23,9
Teļi	10,6	11,8	10,2	9,1
Cūkas	13,4	18,3	27,9	23,7
Aitas	3,5	3,4	2,9	2,8
	<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	49,11	52	59,7	29,5

Tā tad lauksaimnieku pārdotās gaļas daudzums 1932.g. iepretīm 1929.g. pieaudzis par 20%, bet vērtība 1932.g. iztaisa tikai gandrīz 50% no 1929.g. vērtības.

	29.g.	30.g.	31.g.	32.g.
Liellopiem	26,1	22,8	17	12
Teļiem	10,7	11,9	5,9	4
Cūkām	29,6	34,7	30,7	18,7
Aitām	4,4	4,5	2,7	1,7
	<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	70,8	73,9	57,3	36,5

1) aprēķini pēc Ceichnera-"Ekonomistā" 1933.g. lpp.499.

Uzkrītoša parādība ir pārdotās cūkgaļas samazināšanās diezgan ievērojamā daudzumā sākot no 1930.g., nevien vērtības, bet arī daudzuma ziņā, tanī laikā, kad citas gaļas daudzums pieaudzis. Tā 1930.g. lauksaimnieki pārdevuši 3,4 tūkst.ton.cūkgaļas, 32.g. - tikai 2,8 tūkst.ton.

To var uzlūkot zināmā mērā arī kā labības cenu garantēšanas sekas, jo vairs neatmaksājas izbarot graudus cūkām. Pēc lauks.grāmatvedības datiem tirgū realizēto rudzu vairums % caur cūkkopību 1929/30.s.g.bij 13,2%, bet 30/31 - 10,4%. Garantējot cenas labībai, tās ražošana tika forsēta, un citas nozares palika novārtā. Sliktu iespaidu tas ir atstājis uz cūkkopību, jo tagad galvenajā lopkopības produktu tirgū Anglijā bekona ievedumi tiek kontingeti, pie tam kontingenti tiek piešķirti ievērojot iepriekšējos ievedumus, kuri mums bij ļoti mazi, kādēļ arī kontingents iznācis priekš mums stipri par mazu.

Trešais svarīgākais priekšmets pēc piena un gaļas, ko mūsu lauksaimnieki iegūst no mājlopiem, ir vilna.

Ja piena produktus, tāpat gaļu lielākā vai mazākā mērā eksportējam, tad vilnu mēs vēl neražojam pietiekoši savas zemes vajadzību apmierināšanai; to vajadzīgs ievest. Desmit gadu laikā (no 22 - 31.g.) ievesta vilna un tās

izstrādājumu par 140,77 milj.ls, caurmērā 14 milj.gadā. 1932.g. imports gan ticis ievērojamā mērā ierobežots, ievests tikai par 4,2 milj.ls (ievests 918 ton.vilnas), bet vēl 1930.g.ievests 1.367 ton.vilnas par 13,63 milj. ls.¹⁾

Vilnas ievēdumi nepieciešami tādēļ, ka mēs vēl neražojam pietiekošā daudzumā, un otrkārt mūsu vilnai ir zema kvalitāte. Patēriņam nepieciešamo vilnas kvantumu mēs varētu viegli ražot paši savā zemē. Tagadējais stāvoklis ir tāds, ka no 984 tūkst.aitām ražojam 1.564.560 kg vilnas, pieņemot 1 aitas vecākas par 1 gadu vilnas produkciju 2,18 kg²⁾). Pieņemot vidējo vilnas patēriņu uz cilvēku 1,5 kg gadā, lauku iedzīvotājiem vien vajadzētu $1,5 \times 1,435.953 = 2,153.929$ kg vilnas gadā. Redzam, ka mums aitkopība pat nesedz lauku vajadzības, uzrādot 589329 kg lielu iztrūkumu. Kopējais vilnas patēriņš mums ir: $1,9 \text{ milj.iedz.} \times 1,5 = 2,85 \text{ milj.kg}$. Paši ražojam apm. 1,5 milj.kg, jāievēd ap 1,3 milj.kg. 1932.g. ievērojot ievēdumu apgrūtinājumu, vilnas ievests tikai 0,918 milj. kg.²⁾

Ievērojamus ienākumus lauksaimniekiem dod vēl putnkopība un biškopība. Tā sastādīja pēc grāmatvedības datiem

1) Dati no V.St.p.gada gr.1933.g.

2) "Ekonomists" 33.g."Iekšzemes vilnas izlietošanas iespējamības" lpp. 514.

3,28% no visu lauku saimniecību ieņēmumiem. Arī putnkopība vēl nav tik plaši piekopta, lai pilnīgi segtu iekšzemes patēriņu. Pavisam putnkopības ražojumu ievēdumu pārniegums 10 g.laikā (no 22 - 31) ir par 9154 tūkst.latu.

Mājputnu kopskaits tūkstošos pēc 1929.g. lauks.sk. datiem bijis: vistu 1.853,7, pīles 84,1; zosu 59,7; tītāru 18,5, kopā ap 2 milj.gab. Visvairāk ir vistu: 91,9%, tad pīļu 4,2%; zosu 3%, tītāru 0,9%. Mājputnu kopskaitu 1932.g. aprēķina uz 2,7 - 2,8 milj.gab.¹⁾, uzrāda ievērojamu pieaugumu. Pēc 1929.g. l.sk.datiem olu produkcija gadā ir 134,28 milj.gab., no tiem ap 52% izlieto pilsētnieki.

Pasaules mērogā olu apgrozījums ir 1/2 milj.ton.gadā.

Putnkopība pie mums ir vēl par maz attīstīta, to rāda salīdzinājums ar citām valstīm.²⁾

	Holandei	Dānijai	Vācijai	Latvijai
Vistu uz 100 ha	1512	706	410	50
" " 100 iedz.	286	537	133	110
" " 1 lauku s-bu	111	102	16	7 - 8
Olu gadā uz 1 vistu	135	150	90	
Patēriņš uz 1 pers.	190	145	135	

1) "Ekonomists" 33.g. "Iekšzemes vilnas izlietošanas iespējamības" lpp.514.

2) "Ekonomists" - 34.g. Pasaules un Latvijas putnkopība skaitļos; lpp.291.

Šie skaitļi rāda, ka mēs, salīdzinot ar Vakar Eiropas valstīm, putnkopībai ierādam vēl stipri mazu nozīmi. Tagadējie apstākļi prasa attīstīt vispusīgu lauksaimniecību, jāpiegriež vērība arī sīkām nozarēm, kuņām nav līdz šim piegriesta vērība nevis tādēļ, ka neatmaksātos, bet gan mazā apmēra dēļ. Tāda ir arī biškopība. Pēc 1929.g. 1.sk.d-tiem Latvijā bij 85020 bišu saimju 26718 dravās. Tagadējo saimju skaitu aprēķina uz 100.000,¹⁾ kuņu vērtība, rēķinot katras saimes vērtību caurmērā Ls 50.-, ir 5 milj.l.s.

Medus kopražu 1932.g. rēķina 1,2 milj.kg, vērtība - 2,5 milj.l.s, kopā ar vaskiem (91 tūkst.kg) 2,7 milj.l.s. Pēdējos 10 gados kopieņēmums no medus svārstījies atkarībā no ražas, kuņa stipri padota laika iespaidam 2 - 4,2 milj.l.s gadā. Biškopība pēc 1.gr.d-tiem devusi atlikumu: 29/30.s.g. no saimes 8,77 ls; 30/31 - 11,61; 31/32 - 3,61 ls.

Lopkopības nozīme ir nevien kā galveno ienākumu sagādātāja lauksaimniekiem, bet tā dod arī ārtirdzniecībai galvenās eksportpreces. Mūsu eksporta tirdzniecībā ap 60 - 70% no eksporta kopvērtības sastāda lauksaimniecības un mežsaimniecības ražojumi, pie kam sviests un koki ieņem pirmo vietu.

1) "Ekonomists" 34.g. - lpp.373.

1932.g. sviests eksportā ieņēma 32,1% pēc vērtības un atrādās pirmā vietā. Tikai 1933.g. tāpat 1934.g. tas palicis otrā vietā, pirmo vietu ieņēma koki.

Eksporttirdzniecībā sviestam ir neatvietoājama vieta, jo mums kā lauksaimniecības valstij nav iespējams plašā mērā eksportēt rūpniecības ražojumus. Arī koku eksports tiek pastiprināts uz virsnomas izcirtumiem, līdz ar to var pienākt laiks, ka mēs nākotnē nevarēsīm sasniegt izvedumos šos skaitļus. Nepieciešamā ārzemju valūta būs mums kā lauksaimniecības zemei galvenā kārtā jāiegūst no lopkopības ražojumu eksporta, jo citām lauks. nozarēm, piem. graudkopībai pārprodukcija ir vēl lielāka.

Jāņem vērā arī tas, ka pēdējā gadu desmitā vērojama tautsaimniecības struktūras mainīšanās, redzam novirzīšanos no liberalismā. Vairs nenoteic atsevišķs indivīds pilnīgi brīvi par sava uzņēmuma organizēšanu un veidošanu, te ir bieži manāma publisko iestāžu iejaukšanās. Tagad katra atsevišķa interese ir daudz vairāk saistīta ar valsts interesēm. Valstiskā doma ir jau dabūjusi dzīvību.¹⁾

Liberalisms kā ideja dzīvo, bet praksē tā vairs nepastāv. Tas ir nevien ārtirdzniecībā, bet arī iekšzemes saimnieciskā dzīvē.

1) B.über Landw.lpp.

Katra valsts cenšas attīstīt savas zemes ražojošos spēkus, kaut arī tas patērētājiem izmaksā vairāk, kā tad, ja šos pašus produktus iegūtu no ārzemēm.

Šai pašapgādāšanās tieksmei nākotnē paredzama vēl lielāka nozīme. Pat Anglija pāriet uz savas lauksaimniecības protekcionismu. Tomēr tā pilnīgi apgādāt savus iedzīvotājus ar iekšzemes ražojumiem nevarēs, bet tai ir plašas dominijas, kur ir ļoti lielas iespējamības paplašināt lopkopības produktu ražošanu.

Tāpat arī otrā lielākā lopkopības produktu noņēmēja valsts - Vācija cenšas ražot nepieciešamos lopkopības produktus iekšzemē.

Autarķijai ir paredzamas tālākas attīstības iespējamības, neskatoties uz visu konferenču norādījumiem par tās slikto ietekmi pasaules saimniecības attīstībā. To piekopt pamudina arī saimnieciskās grūtības iekšzemē, krīzes apstākļi. Arī pēc krīzes izbeigšanās nav domājama autarķijas principu atturēšana.

Līdzšinējais dalījums agrārvalstīs un industrijas valstīs mazinās. Pirmās tiek attīstīta rūpniecība iekšzemes patēriņam. Līdz ar to industrijas valstis zaudē eksporta iespējamības, tām jāpārkarāto iekšzemes saimnieciskā struktūra, jāattīsta arī agrāro produktu ražošana.

Pašreizējie autarķijas principi pilnīgi pārvalda vēl nesen valdošos liberalisma principus. Tagadējā pasaules saimniecība raksturojama ar to, ka katra valsts cenšas tikai tik daudz importēt, cik viņas saimnieciskā nepieciešamība prasa.¹⁾

Mūsu lopkopības attīstība dabū stipri ciest no šo pašapgādāšanas principu pielietošanas.

Tomēr jāievēro, ka piekopt pilnīgi autarķisku saimniecību daudzām valstīm nebūs iespējams, arī mēs to nevarēsim pilnīgi izvest. Tamdēļ lopkopības produktiem piekritīs nozīme nevien kā iekšzemes patēriņa un apgrozības priekšmetam, bet būs neatsverama nozīme arī starptautiskā tirdzniecībā.

2. L o p k o p ī b a s n o z ī m e l a u k - s a i m n i e c ī b ā.

Lauksaimniecībā nevar strādāt tādā veidā kā rūpniecībā. Tā nevar koncentrēt ne tik lielus kapitālus, nedz arī palielināt ļaužu skaitu, kā tas iespējams rūpniecībā.

Viens no iemesliem, kādēļ lauksaimniecībā kapitāls nerentējas tik augsti, ir lēnais kapitāla apgrozījums. Piem. labību, kartupeļus ievāc tikai vienreiz gadā, tā

1) B.über Landw.Heft 1. 32.g. lpp.112.

tad šo produktu ražošanā ieguldītais kapitāls apgrozas tikai vienreiz gadā. Vissliktāks stāvoklis ir mežsaimniecībā, kur kapitāls apgrozas tikai pēc 60 - 80 gadiem.

Cik sliktu iespaidu atstāj uz lauksaimniecības rentēšanas lēnais kapitāla apgrozījums, rāda šāds piemērs:¹⁾

Muiža kuŗas vērtību pieņem 1 milj.M, kuŗā ir pārsvārā graudu ražošana, pirms kaŗa Vācijā apgrozījums iztaisija ap 200.000 M. Ja šo apgrozījumu salīdzinam ar bankas apgrozījumu, kuŗā arī ir 1 milj.M. liels ieguldījums, bet apgrozījums ir 10 milj.(tā tad 50 reiz lielāks), tad banka var iztikt ar daudz mazāku peļņas %, lai segtu kapitāla rentes.

Uzņēmējs, kas apgroza 10 reiz gadā, var apmierināties ar mazāku peļņu kā tikpat liels uzņēmums, kas apgroza mantas vienreiz gadā.

Pavairot uzņēmumā apgrozījumu ir liels saimniecisks ieguvums. Šī ir lauksaimniecības vājā puse. Lopkopība uzrāda šeit zināmas priekšrocības, kapitāls tiek ātrāk apgrozīts. Pārdodot lopk.ražojumus, iegūstam līdzekļus, kuŗus var tūlīt ieguldīt s-bā, kādēļ lopkopības saimn. nav vajadzīgs lielsrīcības kapitāls.

1) Hackert lpp.31.

Sevišķu priekšrocību piensaimniecība dod tanī ziņā, ka tā dod vienlīdzīgus ieņēmumus visu gadu, kamēr citas nozares tikai zināmos laikos. Ar to lopkopības s-bas iegūst lielāku patstāvīgumu un stabilitāti, atļaujot intensīvāk saimniekot bez sevišķi liela rīcības kapitāla.

Rūpniecībā cēnsas jēlvielas izstrādāt pilnīgi, jo tas dod lielākus ieņēmumus. Arī lauksaimniecībā jācēnsas pēc tā paša. Izstrādājot pilnīgāk lauksaimniecības ražojumus t.i. augu produktus pārvēršot gaļas un piena produktos, to vērtība pieaugs, līdz ar to saimniecībām būs lielāks apgrozījums attiecībā pret ieguldīto kapitālu. Dāņi lielāku kapitāla apgrozījumu saimniecībās sasniedz ar to, ka piepērkot augu barības vielas, izmanto tās lopkopībā, kur ražo vērtīgākus produktus, apgrozījuma kopsumma aug.

Lopkopība lauksaimniecībā tagad ir neatvietoājama, viņa ieņem saimniecībās pat pirmo vietu, atstādama kādreizējo galveno lauks.nozari graudkopību otrā vietā. No aramzemes vairāk kā 1/3 daļu (34,45% - 31/32.s.g.) tiek izlietota ābolīņam; maizes labībai tikai 15,09% (rudziem 8,6%; z.kviešiem 5,1%; vas.kviešiem 1,39%); auzas, no kurām lielāko pusi (58%) izlieto lopbarībai, aizņem

11,84%, kas salīdzinot ar maizes labības sējumu platību ir liels %. Tā tad aramzemes lielāka platība domāta lopkopībai, jo arī no maizes labības daļu izlieto lopbarībai (no rudziem 16,34%; miežiem 39,88%)¹⁾. Priekš lopkopības izlietotai zemei vēl jāpieskaita pļavas 20,62%, ganības 14,68%. Barības vielu ražots gan tiek no labības ha vairāk, kā no lopbarības augiem domātas zemes platības, jo kā jau agrāk aizrādīju, maizes labības lauki prasa lielāku kapitāla ieguldījumu (prasa lielāku mēslojumu un vairāk darba). No rudzu lauka 1 ha ieņemts Ls 202,49; kviešu - 297.-, bet no āboliņa tikai 126,67 ls.

Ienākumi no lopkopības nav tik lieli % ņemot, kā zemes platība, kurās ražojumus izlieto kā lopbarību. Pēc l.sk.d-tiem 31/32.g. uz vienu s-bu ienākumi sastādīja: no lopkopības - 34,90%; cūkkopības - 11,89%; otrā vietā lauk- dārz- un pļavkopība - 28,90%; jeb skaitļos izteikti vienai saimniecībai ienākumus gadā dod: lopkopība 1458,44 ls ; lauk- dārz- pļavkopība 1172,60 ls. Pieskaitot pie lopkopības arī ienākumus no cūkkopības 496,88, aitkopība 58,61; zirgkopības 101,75 un putn- biškopības 137,50 iznāk 2.253,08 ls jeb 54%, t.i. lielāko pusi no

1) dati pēc V.St.p.Latv.lauks.1932.g.

ienākumiem lauku saimniecība iegūst no lopkopības. Saskaitot lopkopībai domāto zemes platību: āboliņam 34,45%; pļavām 20%; ganībām 14% u.c., tad redzam, ka zemes platība, kuŗa domāta tieši lopkopībai, ir daudz lielāka, kā tā daļa no ienākumiem, ko iegūst no lopkopības. Izskaidrojams tas ar to, ka lopbarības augi, kā āboliņš, pļavas izdod mazāk barības vienību no ha kā labības augi. Tie prasa arī mazāku kapitāla ieguldījumu.

Lai lopbarības augi ienestu lielāku barības vienību daudzumu, t.i. lai laukus varētu intensīvāk izmantot, nepieciešami daļu no lopbarībai domātiem laukiem apsēt ar saknēm, kas dod vislielāko barības vienību daudzumu. Dānijā tas arī tā novērojams - no aramzemes ar saknēm apsēj 17,2%, pie mums nepilni 3%. Dānija sēj vairāk arī auzu (16,8% - pie mums 11%). Bet tādas zemes, kuŗas mazienes, kā pļavas tiek pēc iespējas pārvērstas ar nosusināšanu aramzemē. Pļavu Dānijā ir tikai 8,2% no lauksaimnieciski izmantojamās zemes un tas ir tikai uz absolutām zemēm.¹⁾

Arī āboliņa lauki, salīdzinot ar labības laukiem, dod mazāku barības vienību daudzumu. To nozīme ir arī vēl tā, ka tā zemi nenoplicina, tā tad it kā atpūtu zemei. Dānijā zem āboliņa laukiem ir 27% (pie mums 34%), bet

1) Jākobsen, lpp.

bet Dānijā vēl daudz zemes izlieto mākslīgām ganībām.

Ar to, ka lopbarības augi dod mazāku barības vienību daudzumu no ha, nav teikts, ka lopkopība ir mazāk intensīva, kā graudkopība. Apstākļi ir taisni otrādi. Mazāk intensīva ir tikai lopbarības augu iegūšana, bet arī to var padarīt intensīvāku audzējot vairāk lopbarības saknes, kas dod vislielāko barības vienību daudzumu no ha. Tā arī vērojams Dānijā, kur ar saknēm apsēj 17% no laukiem, kamēr pie mums nepilni 3%.

Jautājums par lopbarības augiem domāto lauku samazināšanu varētu pacelties tikai tad, ja mums pietrūktu zemes, kur sēt labības augus. Pašlaik mēs ražojam graudu vairāk, kā spējam patērēt, kā arī eksports nav izdevīgs; jāreķinās ar lielām piemaksām, kamdēļ arī šai virzienā, jautājums par lauku pārkārtošanu nevar būt akuts.

Pati lopkopība kā tāda ir intensīvāka par graudkopību. Tā pārstrādā lauksaimniecībā iegūtās augu barības vielas, iegūstot vērtīgākus produktus. Lopkopība koncentrē augu barības vielas (1 kg cūkgaļas = 3 - 6 kg graudu)¹⁾

Lopkopības lielā nozīme tagad lauksaimniecībā ir nenoliedzama. Tomēr, kā to rāda lauksaimniecības skaitīšana 29.g., ir arī tādas saimniecības, kurām nav mājlopu.

1) Lauks.rokas gr.lpp.

Bez darba zirgiem bij 34959 saimniecības. Gandrīz 1/2 (46,29%) krīt uz Latgali. Tā parādība sastopama mazās saimniecībās.

Latvijā, kā lauksaimniecības zemē, kur mechanisko līdzekļu pielietošana zemes apstrādāšanā ir vēl samērā maza, no pietiekoša vai nepietiekoša zirgu daudzuma atkarājas ļoti lielā mērā lauksaimniecības, it sevišķi lopkopības rezultāti. Tālab ir svarīgi zināt, cik lielā mērā apgādātas ar zirgiem mūsu saimniecības. Zirgu kop skaits uzrāda pēckara gados pieaugumu: 1913.g. bij 320 tūkst.zirgu, 1932. - 366; 1933 - 370. Pretēja parādība Vakareuropā, kur zirgu skaits mazinās.

Viss lielais vairums saimniecību - 44,95% pēc 29.g. lauks.sk.rezultātiem ir apgādātas ar 1 zirgu - pavisam 100.992 saimniecības. Otrā vietā s-bas ar 2 zirgiem, pavisam 62494 vai 27,82%, trešā vietā bezzirgu s-bas - 34.959 jeb 15,56%, pie kam jāņem vērā, kā te nav ņemtas vērā s-bas līdz 1 ha. Šis skaitlis jāuzskata par augstu. Pārējās saimniecības ar 3 un vairāk zirgiem sastāda samērā mazu % - 11,67.

Lielais bezzirgu s-bu vairums krīt uz Latgali (46,29%), kur lauksaimniecība nav tik augsti attīstīta, kā arī s-bas caurmērā ir mazākas (caurmērā 15 ha, kamēr

Latvijas caurmērs - 30 ha). Arī 1 zirgu s-bu lielais vairums atrodas Latgalē - 58,77% no visām saimniecībām valstī, tad nāk Vidzeme - 21,4%.

S-bas ar 2 darba zirgiem uzrāda pieaugumu pēdējos gados. Šādu s-bu visvairāk atrodas Vidzemē - 32,13% no visā valstī atrodošām s-bām.

Tagad Latvijā uz 1 klm² ir 5,42 zirgi, uz 1000 iedz. 234,1. Svarīgāk ir zināt zirgu skaitu saimniecībās un uz lauksaimnieciski izmantojamas zemes. Zirgu skaits pieņemas, bet uzizmantojamās zemes vienības - mazinās. Uz 100 ha lauks.izmantoj.zemes Latvijā 1929.g. bij 9,54 zirgi, pieņemot 23.g. zirgu skaitu ar 100, 29.g. ir tikai 94,83. Tas vedams sakārā ar izmantojamās zemes pieaugšanu.

Visvairāk zirgu atrodas Latgalē: uz 100 ha izmantojamās zemes - 11,18. Vismazāk Vidzemē - 7,98. Tā kā Latgalē lauksaimniecība nestāv tika augsti kā citos apgabalos, tad tas rāda, ka Latgale sīko saimniecību dēļ nevar pilnīgi izlietot zirgu darba spēku. Novērojams, ka zirgu skaits samazinās nevien uz izmantojamās zemes platības, bet arī uz 1 saimniecību. 1923.g. uz s-bu bij 1,72 zirgi 29 - 1,49.

Mazām saimniecībām rodas grūtības izmantojot zirgu

darba spēku. Turot 1 zirgu nevar pilnīgi izmantot viņa darba spēku, tamdēļ bieži zirgus nemaz netur, bet tos dabū no kaimiņiem. Ar šo arī izskaidrojams, ka mums ir daudz saimniecību (15%), kurām nav neviena zirga.

Ja apskatām kāds skaits zirgu iznāk uz dažāda lieluma saimniecību, tad redzam, ka saimniecībās

no 1 - 2 ha	ir 0,27 zirgu
2 - 5 "	0,53 "
5 - 10 "	0,92 "
10 - 15 "	1,25 "
15 - 20 "	1,64 "
20 - 30 "	<u>1,84</u> "
30 - 50 "	2,67 "
50 - 100 "	3,77 "
pāri 100	6,32 "
caurmērā	1,55 "

Kā šī tabula rāda, tad saimniecībās no 20 - 30 ha gandrīz iznāk 2 zirgi, citām s-bām ir no veselā skaita daudz tālāk. Latvijas caurmēra skaitlim vistuvāk stāv saimniecības no 15 - 20 ha.

Zirgu skaits uz 100 ha izmantojamas zemes pēc saimniecību lieluma ir:

1 - 2 ha	saimniecībās	20,59
2 - 5 "	"	17,52
5 - 10 "	"	14,21
10 - 15 "	"	11,79
15 - 20 "	"	11,03
20 - 30 "	"	<u>9,41</u>
30 - 50 "	"	8,84
50 - 100 "	"	7,04
pāri 100	"	6,17
caurmērā	"	9,58

Caurmēra skaitlis vistuvāk stāv s-bām, lielumā no 20 - 30 ha. Šī tabula rāda, ka lielākas s-bas iztiek samērā ar mazāku darba zirgu skaitu, tām ir iespēja pilnīgāk izlietot zirgu darba spēku, kas ir lielo saimniecību priekšrocība.

Govslopu nozīme mūsu lauksaimniecībā augusi vēl līdz beidzamam laikam, galvenā kārtā sviesta ražošanas dēļ kuŗu plaši izlieto eksportam. Gaļas dēļ tās neatmaksātos turēt; ja govys gaļu ražotu no graudiem, tad tā izmaksātu: (1 kg gaļas no 12 - 14 kg graudu)¹⁾

$$\frac{19.20 \times 12}{100 \times 100} = \text{Ls } 2,30; \quad \frac{19.20 \times 14}{100 \times 100} = 2,69;$$

1) Lauks.rokas gr.lpp.

tā tad 1 kg liellopu gaļa maksātu no graudiem ražojot dzīvsvārā no Ls 2,30 līdz Ls 2,69. Turēt govīs gaļas pēc neatmaksājas, daudz labāk izvērtē barības cūkas (1 kg dzīvsvāru iegūst no 3 - 6 kg graudu), kuņas tura tikai gaļas dēļ. Mūsu apstākļos liellopus turēt gaļas dēļ neatmaksājas. Tikai karstākos apvidos, kur piensaimniecībai nav labvēlīgs klimats, kā arī mazapdzīvotos apgabalos, kur var ekstensīvi nodarboties ar lopkopību, tās tura tikai gaļas dēļ. Tādas zemes ir D.Amerikas valstis, sev. Urugvaja, Argentina u.c., tad Austrālijas sausie apgabali, bet Austrālijas austrumu pusē, tuvumā pie jūras, kur bagātīgi nokrišņi, jo klimatu iespaido jūras tuvums, ir attīstīta piensaimniecība.¹⁾

Kaut arī govslōpu pieaugums salīdzinot ar pirmskara laikiem nav visai liels, tomēr viņu nozīme ir stipri augusi. Govslōpu pieaugums ir šāds:

1913.g. - 919000; 23.g. - 910900; 29. - 978000; 32 - 1.153.000; 33.g. - 1.155.800.

Uz 1000 iedz.ir 642,8 govīs; uz 1 klm² - 14,87 (1932. g.skaitļi).

Liēlajam vairumam pēc 1929.g. sk.datiem no lauku s-bām bij 1 - 2 govīs (45%), pie tam lielais saimniecību

vairums

1) sk.Zemes u.tautas Austrālija.

ar šādu govju skaitu atrodas Latgalē. Tādu s-bu, kurām nemaz nav govju, bij 18634 vai 8,29%. Saimniecības ar 3 - 4 govīm sastādīja ap 25%. Govslopu skaits uz 100 ha pēc 29.g.sk.datiem bij:

Vidzemē	28,44
Kurzemē	26,06
Zemgalē	27,55
Latgalē	23,33
Latvijā	26,50

Uz vienu saimniecību Latvijā iznāk 4,16 govslomu. Šis caurmērs vistuvāk stāv s-bām lielumā no 15 - 20 ha.

Ja apskatam, kāda nozīme ir lopiem dažāda lieluma s-bās, tad uz 100 ha lielas platības Latvijā turēja caurmērā 26,54 govslopus, t.i. tāds daudzums, kādu iztur s-bas no 20 - 30 ha. Arī Latvijas caurmēra skaitlis zirgiem vistuvāk skaitījās šādām saimniecībām. Mazāka rakstura s-bas tura vairāk lopu uz noteikta lieluma zemes gabala, jo lielāka s-ba, jo mazāk.

Visvairāk govju tura mazās saimniecības un tad līdz ar s-bu lieluma pieņemšanos slīd arī lopu skaits (rēķinot uz 100 ha zemes). Visvairāk slaucamo govju atrodas saimniecībās lielumā no 10 - 30 ha, pavisam 289000 - 44%. Slaucamo govju skaits arī ir lielāks.

Jāievēro, ka mazās s-bās ražotos lopkopības produktus patērē vairāk pašu saime, kamēr lielās dod vairāk priekš tirdzniecības.

Lopu nozīme ir lielāka tā tad sīkajās un mazās s-bās, jo tās uztur uz vienu zemes vienību vairāk lopu kā lielās s-bās.

Lopkopības nozīme tagad ir lauksaimniecībā neatsverama. Ja arī ir s-bās, kam nav mājlopu, tad izskaidrojums meklējams viņas īpatnējos apstākļos, pie kam no šādām s-bām liela daļa atrodas Latgalē.

Svarīga loma piekrīt arī lopu skaitam s-bās. Parasti saimniecības ar mazu skaitu patērē lopkopības produktus savās s-bās. Kā redzējām, tad lopu skaits caurmērā mūsu s-bās nav liels.

Svarīgu lomu lauku s-bās spēlē arī cūkkopība. Pēc V.St.p.datiem (Latv.lauks.1932.g.lpp.122) 1931/32.s.g. uz 1 lauku saimniecību skaitas lielas cūkas - 2,6; sīvēni līdz 6 mēn. - 5,2, kopā 7,8. Atsevišķos valsts apgabalos caurmērā uz vienu grāmatvedības saimniecību iznāk cūku Vidzemē - 6,86; Kurzemē - 9,83; Zemgalē - 9,76; Latgalē - 3,63. Uz katriem 100 ha lauksaimnieciski izmantojamās zemes iznāk: Vidzemē - 21,38; Kurzemē - 23,93; Zemgalē - 24,92, bet Latgalē tikai 19,05.

Redzam, ka Kurzemes apgabals cūkkopībai piegriez

lielāku vērību. Kā arī pašizmaksu skaitļi cūkkopībai rādīja, tad vienīgi Kurzemes apgabalā 1932/33 sg. cūkkopība devusi atlikumu.

3. Lopkopības ražojumu izlietošana.

Lopkopības ražojumus izlieto vai nu saimniecībā, pašu lauksaimnieku vajadzībām, vai arī pārdod. Pēc lauks. gr.d-tiem lopkopības ieņēmumi 1928/29.g. grupējas šādi:¹⁾

Pārdots:

Piena produkti	lopi	dažādi	Kopā
48,84	9,90	0,87	59,61

Saimniecības vajadzībām.

Piens produkti				Gaļa majs.	kūts- mesli	Pā- re- jie	Kopā.
lopkopībā	cūkkopībā	majsaimn. u.c.	Kopā				
2,95	5,05	12,81	20,81	1,60	17,32	0,66	40,39

Tā tad, lopkopības produktu lielākā daļa nonāk tirgū,

1)

pavisam 59,61%, pie kam galvenais tirgus produkts ir piens un tā izstrādājumi - 48,84%.

Saimniecībās iegūtā pilnpiena izlietošana procentuāli ir šāda:¹⁾

Pārdots:

nodots pienotavās	64,2%
pārdots tirgū	2,6%

Izlietots s-bā:

iedzīvotāju uzturam	14,6%
cūkām	0,9%
teļiem	3,7%
pārējām vajadzībām	0,3%
pārstrādāts mājā	<u>13,7%</u>
	100%

Tā tad piena lielākā daļa tiek pārstrādāta sviestā; koppienotavās vien 64,2%; arī daļu no mājas vajadzībām izlietotā piena tiek pārstrādāts sviestā. 1932.g. koppienotavās iegūts 21 tūkst.ton.sviesta, no kuŗām 18,6 tūkst.ton. eksportēts; 33.g. tikai 15,6 tūkst.ton. Tā tad ievērojami daudzumi no koppienotavās iegūtā sviesta tiek patērēti iekšzemē. Bet iekšzemes tirgū vēl lielu lomu spēlē mājās iegūtais sviests. Pavisam no iegūtā piena pārstrādā

1) "Ekonomists" 1934.g. Latvijas piens.attīstība. lpp.232.

mājās 13,7%, daļa sviesta veidā tiek pārdota tirgū.

Mūsu sviesta patēriņš, salīdzinot ar citām valstīm, jāuzskata par diezgan augstu; Latvijā patērē katrs iedzīvotājs 8,5 kg, Eiropā caurmērā patērē 6,4 kg, tomēr daudzās valstīs tas ir stipri augstāks, kā piem. Anglija - 12 kg; Kanādā 14 g, Austrālijā - 13,5 kg.

Ja salīdzinām lauku un pilsētu patēriņu, tad pilsētās tas vēl ir stipri mazs, piem. svaiga piena patēriņu pilsētā uz iedzīvotāju rēķina 150 kg gadā, bet laukos - 316 kg, neskaitot vājpiena un sviesta veidā patērēto.¹⁾ Pilsētās uz iedzīvotāju dienā iznāk 0,42 ltr. Tas ir zemāks kā daudzās citās lielpilsētās: piem. Antverpenē patērē 1 iedz. dienā 0,75 ltr; Stokholmā - 0,65; Helsinkos 0,66; Kopenhagenā 0,46, Berlinē 0,25; Vīnē - 0,43.

Bez jau pieminētiem piena produktiem, saimniecībā spēlē lielu lomu arī vājpiens. No eksportsviesta ražošanas iegūstam ap 375000 ton. vājpiena gadā, kas pietiek, piedodot klāt vēl citu barību, ap 375000 bekona cūku nobarošanai.²⁾ Ja vājpienu izvērtētu tikai par 1 snt kg, jau tad iegūtu 3,75 milj. ls. Vājpienu neizlieto vienīgi cūku barošanai, tā izlietošana ir: pārdots 0,4%, iedzīvo-

1) "Ekonomists" 1934. g. lpp. 233.

2) "Latv. Lauks." 1933. g. Nr 3.

tāju uzturam 22,3%; cūkām 59,8; teļiem 16,3%; pārējām vajadzībām 1/2%.¹⁾ Iedzīvotāji vājpienu patērē galvenā kārtā biezpiena veidā. Mazāk pie mums attīstīta sierniecība, to vairāk pagatavo mājas apstākļos, mazāk koppienotavās.

Iedzīvotāju patēriņam lopkopības produkti ieņem svarīgu lomu.

Lielbritānijas iedzīvotāji izdod²⁾ % no visas pārtikas vielām, par gaļu 34%, par pienu 22%; par olām un putniem 7%, kopā 63%, tā tad no izdevumiem par pārtiku lielāko daļu sastāda lopkopības ražojumi. Latvijā 1 pieaudzis lauku iedzīvotājs no visām pārtikas vielām patērē piena produktus 23,18%; gaļu - 22,57%, t.i. kopā lopkopības produkti - 45,75%³⁾.

No cūkkopības ražojumiem izlieto % (26/29.s.g.)⁴⁾:

Pārdots.	Saimniec.vajadz.			Kopā
	mājsaimn.	kūtsmēsli	dažādi	
45,1	45,8	8,5	0,6	54,9

No laukkopības ražojumiem tik liels % netiek pārdots,

1) "Ekonomists" 1934.g.lpp.233.

2) -" 1933.g.Lielbr.cūkgāļas un bekona tirgus,

3) V.St.p."Latv.lauks.1933." lpp.190

lpp.791

4)

tos vairāk patērē pašā saimniecībā.

Tirgū realizētie laukkopības ražojumi 28/29.g. % no kopdaudzuma ir - tieši 4,9%; caur lopkopību 34,9% ; jeb kopā 39,8%. Pēdējā laikā, sakarā ar valdības garantētām cenām, no laukkopības ražojumiem, kuŗi pārdoti tieši tirgū, ir lielāks %. Tā rudzu daudzums, kas pārdots tirgū ir:

	Tieši	caur lopkopību	Kopā
29/30.s.g.	13,3%	13,2%	26,5%
30/31.s.g.	42,5%	10,4%	52,9%

Salīdzinot lopkopības un laukkopības ražojumus, kuŗi realizēti tirgū, tad daudz lielāks ir lopkopības produktu %. Lopkopība ir stipri ciešāk saistīta ar tirgu. Otrā parādība tā, ka lielu % no laukkopības ražojumiem realizē tirgū caur lopkopību.

4. T i r g u s a p s t ā k ļ i.

Kā jau redzējām, lopkopība ir daudz ciešāk par laukkopību saistīta ar tirgus apstākļiem. Lielāks % no saimniecībā ražotiem lopkopības produktiem tiek pārdots kā no laukkopības, tas tad savukārt dod iespēju lauksaimniekiem iegādāties citus ražojumus - veicina preču apmaiņu. No otras puses, līdz ar tirgus apstākļu pasliktināšanos,

saimniecības, kas ar to stipri saistītas, dabū smagi ciest.

Tagadējā nacionālā saimniecības politika sludina pašapgādāšanos nevien valsts mērogā, noslēdzoties pēc iespējas no ārzemju preču ieplūšanas un iekšzemes ražojošo spēku attīstības, bet tā izpaužas arī atsevišķu saimniecību pašapgādāšanas tieksmēs.¹⁾

Mūsu lauku saimniecības ir diezgan cieši saistītas ar tirgu: no cūkkopības ražojumiem apm. 1/2 pārdod, no piena ražojumiem 69%. No laukkopības ražojumiem tiek pārdots mazāks %. Lopkopības ražojumi sastāda galvenās eksportpreces, piem. sviests ieņēmis no eksporta kopvērtības: 26.g.- 19,8%; 30 - 23,3%; 31 - 28,7%; 32 - 31,13%; 33 - 25,34%.

Sviesta tirgus apstākļi, kuŗi pēdējā laikā pastāvīgi pasliktinās, iespaido arī ražošanu, tā samazinās.

Ļoti liela nozīme ir sviesta eksportam, un par to iegūtām cenām, jo no tām atkarājas arī sviesta iekšzemes cenas. Pēdējos gados eksportsviesta cenas pastāvīgi kritušās. 1929.g. iegūts par 1 kg eksportsviestu 3,95; 30.g. - 3,16; 31 - 2,51; 32 - 1,67; 33 - 1,35; 34 - 0,98. Eksportētā sviesta daudzums pastāvīgi pieņēmas līdz 1932.g.

1) B.ü.Landw. lpp.

kaut arī pēdējā gadā ļoti mazā mērā (0,2%). 1933.g. eksportsviesta kopdaudzums krities no 18,6 tūkst.ton. uz 15,6 tūkst.tonn. 1934.g. - izvests 15,7 tūkst.ton.

Dānijā eksportsvieta daudzums samazinājies jau 1932.g. t.i. 1 gadu ātrāk, uz 158,260 tūkst.ton.pret 171.652 tūkst.ton. 1931.g. un 168.989 tūkst.ton.1930.g. noslīdējis apmēram uz 1929.g.līmeņa, kad eksportēts 159.038 tūkst.tonn.

Līdz ar ārzemju sviesta tirgus pasliktināšanos, iegūts arī mazāk ārzmeju valūtas - 1933.g. iegūts tikai 21 milj.lis pret 59,2 milj.lis 1929.g., tā tad valutas iegūts gandrīz par 2/3 mazāk. Tanī pat laikā ārējā tirdzniecībā eksports krities no 273 milj.lis 29.g. uz 81 milj.lis 33.g.

Mūsu sviesta noņēmējas valstis 1933.g. bij Anglija - 50,1% apmērā, Vācija - 39,6%; Beļģija - 3,5%, Francija 2,3% ; Čekoslovākija - 1,8% un vēl nelielos vairumos citas valstis (Eģipte, Maroka, Holande, Dānija).

Galvenais un lielākais mūsu sviesta noņēmējs tagad ir Anglija, neilgi atpakaļ galveno vietu ieņēma Vācija: 1931.g. - 73%; 32.g. - 54%; 33 - 39,6% no kopeksporta. Ievērojot Vācijas saimniecisko politiku, kuŗa iziet uz pašapgādāšanos ar pārtikas vielām, bijām spiesti sviestam meklēt tirgu citur. Tas bij iespējams, gan ar zaudējumiem

cenu ziņā, lielākajā pas.sviesta tirgū - Anglijā; pieaugumu rāda %: 1931.g. - 9%; 1932.g. - 33%; 33.g. - 50,1%.

Līdz ar šo nepieciešamību piegriesties Anglijas tirgum, apskatīsim tuvāk tā uzņemšanas spējas un īpatnības. Anglijas sviesta tirgus uzņem no visa pasaules eksporta 84,56% (1934.g.), t.i. no 582.943 ton.eksportētā sviesta, Anglijā vien ieveda 492.923 ton.¹⁾ Pie tam Anglijas tirgus uzrāda pastāvīgu pieaugumu sviesta importā, tā 1932.g. kad pas.sviesta kopeksports samazinājies par 4,8% iepretīm 1931.g., Anglijā uzrāda importa pieaugumu par 4,5%. Pieaugumu pēc vairuma raksturo šādi skaitļi: ievests Anglijā 32.g. - 429 tūkst.ton.; 33 - 448; 34 - 492.¹⁾

Svarīgs apstākļis Anglijas tirgū ir tas, ka te gūst arvien lielāku nozīmi dienvidus puslodes valstis, sev. J.Zelande, Austrālija, kamēr ziemeļu puslodes valstis samazina savu eksportu uz Angliju.

Anglijas ievedumi²⁾

	No ziemeļu puslodes zemēm	No dienvid.pusl.zemēm
1928.g.	185,3	125,4
1929.g.	203,6	121,8
1930.g.	196,1	150,5
1931.g.	211,3	198,9
1932.g.	196,8	223,9

1) "Ekonomists" 1935.g."Mūsu sviesta eksports un tā izredzes" lpp.236.

2) "Ekonomists". 1933.g.lpp.142.

J.Zelande un Austrālija vien ievēdušas Anglijā 1930.g. 146 milj.kg., 31 - 177; 32 - 204. Importētā sviesta daudzums šīm valstīm Anglijas tirgū procentuēli cēlies šai laikā no 42 uz 46. 1933.g. J.-Zelande eksportēja 132 milj. kg, Austrālija 105 milj.kg, kopā 237 milj.kg, pie kam lielākā daļa gāja uz Angliju. Sevišķi strauji pēdējā laikā sviesta eksportu attīsta J.Zelande: no 100 milj.31.g. uz 132 milj.33.g. 1934.g. izvests apmēram tikpat daudz kā 1933.g. Austrālija uzrāda samērā mazāku eksporta pieaugumu: no 94,7 milj.kg 31.g. uz 105 milj.33.g, un 111 milj. - 1934.g.¹⁾, lai gan govju skaits Austrālijai ir stipri lielāks kā J.Zelandei. Austrālijā skaitās ap 14 milj.ragu lopu, J.Zelandē ap 3,5 milj.gab. Tas lieku reizi pierāda, ka sviesta eksporta iespējas neatkarājas tik daudz no govju skaita, kā klimatiskiem apstākļiem.

Pavairojoties sviesta ražošanai Austrālijā, bet it sevišķi J.Zelandē, kā arī paplašinot eksportu, galvenais sviesta tirgus Anglija nespēj pat pie pavairota noieta uzņemt visus piedāvātos daudzumus, līdz ar to ir neizbēgama cenu slīdēšana. Šā iemesla dēļ arī ziemeļu puslodes zemes spiestas atturēties no sava sviesta eksporta paplašināšanas, ir pat jāsašaurina eksports. Šis eksporta sabrukums novērojams visās galvenajās ziemeļu puslodes

1) Ekonomists 35.g. "Mūsu sviesta eksports un tā izredzes.

eksporta valstīs. Tā Dānija samazinājusi 32.g. eksportu par 8,8% (salīdzinot ar 31.g.) Holande par 61%; Irija par 14%; Zviedrija 44%; Somija 14%; Igaunija 15%; Polija 204,7% u.t.t. Latvija gan vēl 1932.g. noturējās uz iepriekšējā gada līmeņa, bet 1933.g. eksports nokrities par 16%. Visjūtāmāk sviesta eksporta samazināšanās Eiropas valstīm notikusi 1932.g. (Latvijai 1933.g.), kamēr pēdējie, t.i. 1933. un 1934.g. uzrāda zināmu stabilitāti.

Dienvidus puslodes valstis: Austrālija pavairojusi šinī pat, t.i. 32.g. laikā savu eksportu par 8,9%; J.Zelānde par 9,7%.

1933.g. sviesta kopeksports pieaudzis par 2,4%, pie kam pieaugumu uzrāda 8 zemes. J.Zelānde par 28%, Austrālija 3,7%; Krievija 3,7%; Holānde par 28,2% (jāievēro, ka iepriekšējā gadā samazinājies par 61%) Irijā par 18%; Zviedrijā par 20%; Ungārija par 44%; Polija 23%. Dažai no šīm pieminētām zemēm eksporta pieaugumam nav lielas nozīmes viņu mazā apmēra dēļ, piem. Ungārijai.

Lielāka nozīme ir J.Zelādes un Austrālijas pieaugumam, jo tās eksportē ļoti daudz.

Šai 1933.g. savu sviesta eksportu samazinājušas: Dānija par 4,2%, Latvija par 16%, Argentīna par 45% (par 11 tūkst.ton.).

Šī ziemeļu valstu izspiešana no importvalšņu sev.no

Anglijas tirgus, izskaidrojama ar J.Zelandes labvēlīgājiem klimatiskiem apstākļiem, kā arī ar Anglijas labvēlīgo politiku priekš dominijām.

Šiem labvēlīgājiem apstākļiem priekš dienvidus puslodes valstīm, stāv pretī nelabvēlīgais - tālais transporta ceļš. Neskatoties uz to, J.Zelandes un Austrālijas sviests uzrāda lielu izturību un labu kvalitāti.

Anglijas un dominiju saimnieciskās attiecības regulē Ottavas līgums. Šo līgumu uzskata visi kā radikālu starptautisko tirdzniecības attiecīgu maiņu, jo šis līgums iziet uz to, lai izslēgtu ar savstarpējo priekšrocību sistēmu no Britu imperijas tirgiem pārējās pasaules valstis, vismaz tiktāl, ciktāl ir iespējams bez lielākiem traucējumiem tirdzniecībā iztikt bez pārejo pasaules valstu ražojumiem. Kā sekas no Ottavas līguma var uzskatīt muitu sviestam 15 šil. no centnera, no kuņas atbrīvotas dominijas.

Apskatot galveno sviesta importa zemju, Anglijas un Vācijas sviesta cenas, tad Berlīnes kotācija pēdējos gados ir daudz augstāka: 1)

1) Ekonomists 33.g. lpp.358.

Gadi	Berline	Londona
	par 100 kg Ls	
1913	292,27	301,69
1925	462,02	514,60
1929	426,31	451,48
1930	345,96	371,13
1931	310,25	299,58
1932	276,40	212,78

Vispārēju iespaidu uz cenu krišanos stiprā mērā atstājušas dominijas ar saviem plašājiem piedāvājumiem.

Anglijas tirgus labā puse tā, ka tam piemīt pastāvīgums; patēriņš pastāvīgi aug, pretī Vācijas tirgum, kurš arvien cenšas norobežoties no ievedumiem. Ievērojot šo Anglijas tirgus raksturu, bij nepieciešamība stingrāk ar to saistīties, neskatoties uz to, ka tur ieguva zemākas cenas kā Vācijā. Šo apstākli atzinusi arī mūsu valdība un 1932.g. beigās sviesta regulēšanas starpresoru komisija (sastāvoša no valsts kontroles, finanču, zemkopības un ārlietu min.pārstāvjiem) deva sviesta eksportieriem pirmos rīkojumus par regulārāku sviesta sūtīšanu uz Anglijas tirgu (noteica apmēru - 10% no eksportētā sviesta kopdaudzuma, bet tā pat gada I.VII - 20%).

Pašlaik Anglijas tirgū mūsu sviestam nav ierobežo-

jumu, izņemot maitu, ap 25 snt.kg. Tomēr var gadīties, ka nākotnē ievēd līdzīgi bekonam noteiktas kvotes. Pašlaik Angliju uzskata par relatīvi brīvāko zemi lauksaimniecības, sevišķi piensaimniecības ražojumu ievēdumiem.

Otrs lielākais pasaules sviesta tirgus pēc Anglijas ir Vācija. Tā importējusi: 1925.g. 96,6 tūkst.ton., 26 - 97,8; 27 - 108,3; 28 - 126,6; 29 - 134,4; 30 - 133,2; 31 - 100,2; 32 - 69,5; 33 - 59,1 ; 34 - 61,7.

Vācijas tirgus priekšrocība ir tā, ka cenas bij augstākas kā Anglijas tirgū. Latvijas eksports tādēļ arī tika novirzīts uz Vāciju. Tikai pēdējos gados, sakarā ar Vācijas sviesta importa ierobežojumiem, bijām spiesti atgriesties pie Anglijas tirgus. Vēl 1931.g. no mūsu visa sviesta eksporta gāja 73% uz Vāciju, bet tagad, t.i. 1933.g. 39,6%. Sevišķi stingri Vācija iesāka izvēst savu sviesta ierobežošanas politiku 1932.g. Vispirms 1932.g. sāk.pacēla maitu: no 100 kg jāmaksā 75 RM, bet tā pat gada 15.XI ievēda arī kontingentus, nosakot pieļaujamo sviesta ievēdumu apmēru līdz 55000 ton.gadā un sadalot to starp valstīm proporcionāli viņu agrākiem ievēdumiem. Latvijai 1933.g. atļauts ievēst 5746 ton. Šai gadā gan bij arī ārpus kontingenta jāievēd, jo vietējais sviests nevarēja segt patēriņu. 1934.gadam kontingents tika vēl tālāk samazināts, nosakot kontingentu uz 45000 ton. Lat-

vijai tika piešķirts 4700 ton.liels kontingents. Šai, . t.i. 1934.g. bij vēl citādi ierobežojumi sviesta ievēdumiem. Tiem bij jādabū sevišķas "pārņemšanas zīmes" un jānomaksā sevišķa cenu izlīdzināšanas nodeva, lai iegūtu tiesību sviestu ievest. "Pārņemšanas zīmes" var iegūt tikai vācu firmas. Sviesta iepirkumus kontrolē valdība. Tikai tur atsevišķas firmas var iepirkties, kur valdība piekrīt par sviestam maksājamām cenām.¹⁾

Šie divi sviesta tirgi ir notiecošie pie sviesta eksporta iespējamībām, pārējiem ir mazas uzņemšanas spējas. Tām viegli iespējams iztikt ar saviem iekšzemes ražojumiem, tostikai nelielā mērā pavairojot.

Kā šīs mazākās sviesta importa zemes jāmin Beļģija - ievēdusi 1932.g. - 21 tūkst.ton., Francija, ievēdusi 11,8 ; Holande - 4,2; Šveice - 3,6; Alžira - 1,7; Itālija 1,7; Čekoslovākija 1,2; u.c. Šo valstu uzņemšana spējas ir ļoti mazas; dažas pat ražo sviestu eksportam (Holande), bet ievēd tikai tādēļ, lai varētu vairāk eksportēt sava augstvērtīgākā sviesta. Latvija 1932.g. izvedusi uz Franciju 929 tūn., Beļģiju 742; Poliju - 204; Čekoslovākiju - 148; Dāniju - 110; Šveici 91; Holandi - 49; Eģipti 27; Maroku 15; un Itāliju 14 tonnas. Ievēdumi nav bi-

1) sk. Ekonomists "Sviesta tirgus pag.g. un izredzes 1934" 1934.g, lpp.143.

juši lieli. Nav arī domājams, ka varēsīm tos nākotnē paplašināt. Dažās no šīm valstīm nav iespējams attīstīt plašāku sviesta importu, dažas atkal, kā Francija, Čekoslovākija - stipri ierobežo ievēdumus, cenzdamās attīstīt savas valsts piensaimniecību. Tā Francijā var ievest sviestu tikai pēc licencēm, nomaksājot pie tam ļoti augstu ievēdmuitu (700 frs pēc minimālā un 1400 frs pēc maksimālā tarifa par 100 kg). Latvijai piešķirtas nelielas licences: 1933.g. pēdējā ceturksnī 900 muc., 1934.g. I cet. 100 muc., līdzīgs stāvoklis ir arī Beļģijas tirgū. Šveicē faktiski pastāv sviesta importa monopols, nododot visa sviesta iepirkšanu sevišķas kontroles iestādes "Butyr"as rokās. Čekoslovākijā var ievest tikai apmaiņas kārtā pret Čekoslovākijas precēm.

Blakus dažādiem ierobežojumiem pastāv vēl lielākā daļā no sviesta importvalstīm vēl muita, tāda ir: snt.kg Čekoslovākijā - 0,65 - 0,97; Itālijā - 1,37 - 1,48; Francijā - 1,41 - 2,82; Vācijā - 0,93; Šveicē - 1,81; Zviedrijā - 0,18; Somijā - 0,39; Igaunijā nav; Polijā - 1,17; Dānijā un Holandē nav; Beļģijā - 0,23; Anglijā - 0,25; U.S.A. - 1,03; Krievijā - 8,08; Norveģijā - 1,09; Latvijā 0,20 - 0,40¹⁾. Protams, dažās valstīs šiem ierobežojumiem ir tikai blakus nozīme.

1) Ekonomists 34.g. lpp.402.

Pastāvot tik stingriem importa noteikumiem, nākas ļoti grūti novietot sviestu pasaules tirgū. Arī valdība iejaucas sviesta eksporta kārtošānā, izdodot saistošus noteikumus, kā arī kontrolējot eksporttirdzniecību. Pēc mūsu valdības saistošiem noteikumiem, eksportsviests nododams Rīgā. Katrs sviesta sūtījums tiek novērtēts pēc 15 punktu sistēmas. I kat.sviestam jābūt 11,1 - 15 punkti, II - 7,1 - 11; un mazāk par 7 punkti saturošs sviests ieskaitams III kat., ko nedrīkst eksportēt. Novērtējumu izdara pie zemkopības ministrijas pastāvoša eksportsviesta kontrole. Uz I kat. sviesta mucinām uzliek sarkanu sviesta marķu, paraugs:

A Nr 2212

Tīrs Latvijas sviests.

Control.Riga, Latvia.

Pure Latvian Butter.

II kat. eksportsviestam uzliek uz mucinām melnu marķu, piem.:

Kontrolēts

A Nr

Controlled.

Uz eksporta markas ir burti un numurs, pēc kā var noteikt kopmoderniecību - sviesta ražotāju, bez tam at-

zīmēts uz mucas kontroles datums. Kontrolējot sviestu un noteicot tā kvalitāti, skatas uz ūdens saturu (nedrīkst būt augstāks par 16 - 18%), nedrīkst būt viltots, jāsalī ar tīru vāramo sāli, nedrīkst krāsot ar aizliegtām krāsām. Sviestu var izgatavot no krējuma, kuŗš pastērilizēts līdz 90°. Sviesta labuma noteikšanā pēc punktiem, lomu spēlē: garša, smarža, sastāvs, iepakojums u.t.l.

Sevišķi pēdējā laikā stingri skatas uz eksportsviesta kvalitāti, jo tirgū tam ir nozīme pie cenas augstuma. Sviesta eksporta regulēšanas starpresoru komisija deva rīkojumus par regulāru sviesta sūtīšanu uz Anglijas tirgu, pie tam drīkst sūtīt tikai tādu I šķ. eksportsviestu, kas novērtēts ne zemāk par 11,4 punktiem.

Arī citādi mums būtu jāpiegriež lielāka vērība tirgus prasībām. Piem. Dānija sūta uz Angliju sīkiesaiņojumus.

Latvija sviesta eksporta valšķu starpā ieņēma 29.g. 11 vietu, 31. jau 9; 32 - 6, nobīdot aiz sevis Iriju, Somiju, Zviedriju, Poliju. Jāņem vērā, ka Holande 32.g. ievēdusi 4229 t.sviesta, ja to atskaita no eksportētā sviesta, tad tā paliek sviesta eksporta ziņā aiz Latvijas, un tad Latvija skaitītos 5.vietā.

Ievērojot to, ka sviesta cenas pašlaik ir ļoti zemas,

jācenšas izmantot visas priekšrocības, kādas var iegūt sviesta tirgū. Te varētu minēt arī regulāru cenu svārstīšanos, ko varētu izmantot tādā veidā, ka šos laikos pastiprina sviesta eksportu.

Pēc V.Št.p. datiem, pieņemot sviesta eksporta gada caurmēra cenu 100, sviesta eksporta sezonas uzrāda šādas svārstības, caurmērā 1927 - 31.gados: janv - 66; febr.- 57; martā - 67; aprīlī - 81; maija - 94; jūnijā - 126; jūlijā - 154; augustā - 153; septembrī - 133; okt. - 116; nov. - 92; dec. - 61. Tā tad augstākas cenas iegūstam vasarā un rudens mēnešos - tas ir iespajds no tā, ka dienvidus puslodes zemes mazāk spēj šai laikā ražot, t.i. vasaras mēnešos, kad tur skaitās ziema, kuŗa gan neatstāj tik sliktu iespajdu uz piena iegūšanu kā pie mums, tomēr arī mazākā mērā iespajdo. Pieskaitot transporta ilgumu, kuŗš velkas 3 mēn., tad attiecīgi tiek iespajdo tas cenas Eiropā, t.i. paaugstinās tikai uz rudens pusi.

Rodoties grūtībām pie sviesta eksportēšanas, jādomā vairāk arī par iekšējā tirgus paplašināšanu un noorganizēšanu, dodot tādā veidā iespēju lauksaimniekiem iegūt apgrozības līdzekļus.

Mūsu lopkopības produktu patēriņš vēl salīdzinot ar

V.Eiropas zemēm ir mazs, kaut gan lielāks kā Eiropas caurmēra patēriņš, kuŗš ir 6,4 kg uz iedz. Latvijā patērē 1 iedz. 8,5 kg, bet Anglijā - 12 kg, Austrālija - 13 kg. Kopējo sviesta ražu Latvijā rēķina uz 40 milj.kg, no kuŗa daļu eksportē, pārējo patērē iekšzemē.

Arī piena patēriņš pilsētās jāuzskata par visai zemu. Pēc dažiem aplēsumiem tas noteikts uz 1 pils.iedz. 150 kg gadā, pret 316 kg, ko patērē 1 lauku iedz., neieskaitot vājpienu un sviesta veidā patērēto.

Pilsētu iedzīvotāji gadā patērē 126.000 ton.piena un 7000 ton.sviesta.¹⁾

Svaiga piena cena bij 33.g. pēc V. St.p.datiem 10 snt.kg, t.i. par 126.000 ton.piena laucinieki ieņēmuši Ls 12,6 milj.ls. Sviesta caurmēra cena par 1 kg. bijusi Ls 1,55²⁾, par 7000 ton.ieņēmuši laucinieki Ls 10,85 milj.

Tā tad no iekšzemes tirgū pārdotiem piensaimniecības produktiem laucinieki iegūst ievērojamas summas. No eksportsviesta ieguva 1933.g. 21milj.ls, plus piemaksas 15,78 milj.ls, kopā 36.78 milj.ls.

Uz iekšzemes sviesta cenām un netieši arī uz piena

1) Ekonomists 33.g.lpp.260.A.Ceichners "Lauksaimniecības aizsardzības politika".

2) V.St.p."Latv.lauks.1933." lpp.133.

cenām iespaidu atstājušas piemaksas eksportsviestam, turpretī bekona piemaksas nav iespaidojušas iekšzemes cenas cūkas gaļai, jo piemaksas tiek dotas arī par tām cūkām, kuŗas laiž iekšzemes tirgū.

Daudzas valstis rūpējas par iekšzemes tirgus nodrošināšanu savas zemes lauksaimniekiem, uzturot arī augstākas cenas, lai panāktu lauksaimnieku ražotspēju pacelšanu. Tā Šveicē 1 kg sviesta maksā ap Ls 4,50, Francijā - Ls 4,30, Holandē Ls 3,50 (pastāv nodeva iekšzemē patērētam sviestam par labu eksportsviestam), Vācijā Ls 3,20, Beļģijā Ls 3,14; Čekoslovākijā - Ls 2,90; Austrijā Ls 2,45; Itālijā - Ls 2,40; Latvijā Ls 2,34; Zviedrijā Ls 2,13, Anglijā Ls 1,98, Polijā Ls 1,88, Somijā Ls 1,85; Dānijā 1,56, U.S.A. Ls 1,80¹⁾). Daudzas ievēdējas valstis, kuŗām tomēr ir iespēja savas zemes iedzīvotājus apgādāt pie pastiprinātas ražošanas ar savas zemes sviestu, sacel cenās ar muitu u.t.l. palīdzību, lai ierosinātu lauksaimniekus ražot plašākos apmēros. Tāda ir Šveice, Vācija, Francija u.t.

Vēl varētu minēt sieru tirdzniecību. Pašlaik mūsu apstākļos tai nav lielas nozīmes tirdzniecībā. Vairāk to izgatavo mājas vajadzībām. Eksporta iespējamības

1) Latv.lauks.33.g. Nr 24.

sieram ir daudz mazākas par sviesta iespējamībām, jo Anglijas tirgu ir iekarojušas tās dominijas 90% apmērā, Vācija cenšas noslēgties, pārējos tirgus apgādā vecās lopkopības zemes.

Galvenās siera eksportzemes ir 1932.g.¹⁾

Holande	77138 ton.
J.Zelande	74380 "
Kanāda	39435 "
Italiija	30118 "
Šveice	19822 "
Francija	13250 "
Daniija	6593 "
Australiija	3992 "

Redzam, ka arī Dāniija, kurai ir daudzi ražošanas apstākļi kopēji un līdzīgi mūsējiem, nav visai plaši attīstīts siera eksports.

Galvenās importzemes ir¹⁾

Angliija	157000 ton.
Vācija	73000 "
U.S.A.	28000 "
Francija	18000 "
Beļģiija	17000 "

1) Ekonomists 33.g.lpp.360.Piens.sasniegumi un turpm.attīstības izredzes".

Nav domājams, ka mums varētu plašākā mērā attīstīties sieru eksports, bet gan jādomā par iekšzemes tirgus apgādāšanu, atvietojojot ārzemju ražojumus.

Otrais svarīgākais lopkopības produkts ir cūkkopības ražojumi: bekons, speķis u.c. Galvenie importtirgi ir tie paši, kā piensaimniecības ražojumiem, t.i. Anglija un Vācija. Bet galvenās piegādātājas nav dienvīdus puslodes valstis, bet ziemeļu.

Galvenās bekona izvedējas valstis ir kvintālos:¹⁾

	30.g.	31.g.	32.g.	33.g.
Dānija	3.059.399	3.718.344	3.836.104	2.863.239
Irija	41.043	181.568	251.316	213.757
Lietuva	28.281	56.670	162.391	332.419
Igaunija		30.954	39.357	33.023
Latvija	17.819	17.661	9.706	23.243
Australija	9.482	6.296	7.539	7.123
J.Zelande	371	285	301	281.

Šie skaitļi rāda, ka Kanādas bekona izvedumi gadu no gada dubultojas. Pārējo Anglijas dominiju bekona izvedumi ir neievērojami.

Galvenā bekona importētāja ir Anglija; tā ievedusi

1) Amūere int.stat.des agricole, lpp.529.

1933.g. 9 milj.cnt., Vācija ievedusi 1,4 milj.cnt(33.g.)

Anglijas bekona tirgus ir raksturīgs ar to, ka dominiju loma nav liela:

Anglijā importēts cnt.¹⁾

no dominijām	432.869 ^{30.g.}	347.981 ^{31.g.}	384.168 ^{32.g.}
no ārvalstīm	758.313	10.785.695	11.021.764
	9.191.181	11.133.676	11.405.932

Mūsu bekona eksports nav visai liels, tas bij 30.g. 47.323 cnt.; 31 - 30.758; 32 - 19.375 cnt.

No angļu dominijām galvenās izvedējas ir Irija un Kanāda. Latvijas loma ir ļoti maza, pie kam vienmēr samazinās. Kā viens iemesls ir tas, ka garantējot labības cenas, tās vairs neatmaksājas izbaort cūkām.

Jāņem vērā arī Anglijas tieksmes atbalstīt cūkkopību iekšzemē. Tādā nolūkā tiek angļu lauksaimniekiem garantēta noteikta cena. Nododamais bekons sadalāms 5 labuma klasēs, pie kam par standartlabuma bekonu kā minimālā cena noteikta Ls 1,12 par kg kautsvarā (apm.90 snt.dzīvsvarā). Pārējām labuma klasēm cena mainas par apm.4,5 snt.uz kg.²⁾

Tagad paplašināt ievadumus Anglijas tirgū nebūs iespējams, jo Anglija ievedusi bekona ievadējām valstīm

1) Ekonomists 33.g. lpp.144 - Anglijas ārējā tirdzn.1932.g.

2) "Latv.lauks."- 1934.g. 4.lpp.

kvotes, pie kam 32.g.samazināti ievēdumi uz 85% no iepriekšējā gada ievēdumiem.

	Ievēdējas valstis bijušas ¹⁾			tūkst.cent.
	30.g.	31.g.	32.g.	
Kanāda	49 tūkst.cent.	181	506	
Austrālija	1 " "	0,6	0,093	
Dānija	7,3 milj.	" 7,6 milj.	5,5 milj.	
Holande	0,9 " "	0,9 " "	0,8 "	

Sevišķi strauji pieaug Kanādas bekona imports Anglijas tirgū. Tai pēc Ottovas līguma ir rezervēta 2,5 milj. cent.liela ievēdkvota.

Bekona ievēdumi Anglijas tirgū no dominijām pēdējos gados stipri pavairojas; tā 1932.g. pie L.Britānijas piederošās zemes ievēdušas tikai 0,38 milj.cent, vai 3% no kopējā ievēduma, kamēr 1933.g. jau 1,26 milj.cent, vai 17%.²⁾ Galvenā loma piekritusi Kanādai, kuŗa ļoti strauji attīsta savu cūkkopību. Dānijai pēc pastāvošā tirdzniecības līguma rezervētas 62% no bekona kopimporta.

Latvijas bekona kvota noteikta zemāka kā pārējām Baltijas valstīm. Tas ir tādēļ, ka mēs pēdējos gados maz

1) "Economists" 1934.g. lpp.173

2) "Latv.lauks." - 1935.g. lpp.128.

bekona eksportējam.

Bekona kvote Anglijā 1934.g. sadalīta 2 periodos: marta - jūlija un augusta - dec. I pusē paredzēts ievest 2.557.400 cnt.; II - 2.862.900 cnt. Latvijai bekona kvote ir I periodā - 17920 cnt.; II - 17.595 cnt., t.i. kopsummā 10 mēnešos ap 35.500 cūkas. Lietuvai ir piešķirta kvote: I pusē - 88.880 cnt un II - 74.145; Igaunijai: I - 20.950; II - 18.850.

Importa kontingenti 1935.g. pirmā trešdaļā noteikti šādi (iekavās 1934.g. I trešdaļas skaitļi): Dānijai - 1.170.374 centneri (1.296.418); Holandei - 175.098 (204.977); Polijai - 140.530 (184.103); Lietuvai 54.373 (111.896); Igaunijai - 13.823 (18.609); Latvijai 12.902 (10.731). Šis I trešdaļas kontingents samazināts par 17%.

Latvijas bekona tirdzniecību kārtoti A/S "Bekona eksports". Tai pieder arī pašlaik trīs cūkkautuves. Valsts arī piemaksas bekonam izved caur "Bekona eksportu", piemaksājot tai gada beigās budžeta kārtībā, ja tās darbība noslēdzas ar zaudējumiem.

Anglijas bekona tirgus uzstāda zināmas prasības. Bekona pieprasījums pēc kvalitātes ir dažāds: smagāku un taukāku bekonu pieprasa dzelzs un tērauda rūpniecības rajoni ziemeļos un daži kalnrūpniecības apgabali D. Anglijā.

Londona pieprasa lieso bekonu. Pieprasījumi pēc sāļjuma stipruma arī ir dažādi. Parasti ir sastopami divi bekona veidi: tā sauktais "Wiltschire - cnt" un "Midland - cnt." Pirmais ir daudz plašāk izplatīts, to arī galvenā kārtā importē. Šai šķirnei ir gandrīz viss lopa ķermenis sagatavots bekonam. Turpretī "Midland - cnt." bekons ir no smagākām cūkām, pie kam bekonā pārstrādā tikai vidūcus, bet šķiņķus sāļi par sevi. Sāļīšanai ir divas metodes: sausā un slapjā. Pēc sausās metodes pagatavo augstvērtīgāku bekonu, pie slapji sāļītā ražo vāji sāļītu bekonu. Sausā sāļīšana ilgst 3 nedēļas, slapjā - 9 dienas. Ievedamais bekons gandrīz viss ir slapji sāļīts. Turpretī Anglijā ražotais bekons pa lielākai daļai kā "Wiltschire - cnt" tā "Midland - cnt" ir sausi sāļīts.

Pieprasījumi vairāk pieaug pēc slapji sāļītā, sausi sāļītā bekona pieprasījumi ierobežoti.

Importā galveno lomu spēlē "Wiltschire - cnt" viegli sāļīts - 80% - 30.gadā.¹⁾

Anglijā patērē arī svaigu cūkgaļu, bet pieprasījumi tam ir ļoti svārstīgi, skatoties pēc gada laikiem. Patērē

1) Ekonomists 33.g. - 793.lpp. Lielbritānijas cūkgaļas un bekona tirgus.

riņš ir ap 194 tūkst.cnt., kuŗu apgādā iekšzemes ražotāji un Irija. Bez tam Anglijā patērē pāri 400.000 cnt. šķiņķu, kuŗus apgādā galvenā kārtā U.S.A. un Kanāda.

Anglijas tirgum priekš mums ir galvenā kārtā nozīme kā bekona noņēmējai. Tomēr sargājot iekšzemes ražotājus, tā stipri ierobežo un apgrūtina ievedumus.

Otrais lielākais cūkkopības ražojumu noņēmejs pasaulē ir Vācijas tirgus. Tas raksturīgs ar to, ka pieprasa vairāk speķa cūkas. Vācija cenšas apgādāt savus iedz.ar pašu ražojumiem, kamdēļ šis tirgus jāuzskata par nepastāvīgu. Mūsu viss bekona eksports 1932.g. - 100% gājis uz Angliju, pavisam 971 ton. par 668 tūkst.l¹⁾, tā tad par 1 kg samaksāts 68 snt.

Mūsu cūkkopības tirgus kārtošānu tagad veic A/S "Bekona eksports". 1935/36.s.g. paredzēts iepirkt 185.000 cūkas, kuŗu novietošanas sadalījums paredzēts šāds: izvešanai uz ārzemēm bekona veidā - 40.000 cūkas, vērtībā par 2,4 milj.l^s, dzīvā veidā izvedīs uz ārzemēm 20.000 cūkas par 1,1 milj.l^s, kautā veidā izvedīs 10.000 cūkas par 1,5 milj.l^s, konzervos pārstrādās 10.000 cūkas par 0,5 milj.l^s un eksporttaukos pārstrādās 5000 cūkas, vērtībā par 750 tūkst.l^s. Tā tad pavisam kopā pārstrā-

1) V.St.p.1932.g. gr.171.lpp.

dās 85.000 cūkas vērtībā par 11,25 milj.ls; bet vietējā tirgus vajadzībām iepirks 100.000 cūkas par 5 milj.ls.

Vēl jāpiemin liellopu un aitas gaļas tirgus. Ār- zemju tirgos noteicošo lomu te spēlē dienvidus puslodes zemes, kā piem. Argentina, Urugvaja, Austrālija, J.Zelan- de. Šo produktu liellopu un aitas gaļas iegūšana dibinās uz ekstensīvo lopkopību. Piecas aizjūras zemes: Argentina, Brazīlija, Urugvaja, Austrālija un H.Zelande eksportēja 1930.g. 7,4 milj.kvintālu liellopu gaļas. Anglijas tir- gus 1930.g. uzņēma 6,5 milj.kvintālu. Jau pieminētām valstīm bij jāsamazina izvedumi tirgus trūkuma dēļ. 1925.g izvedumi bij 10,2 milj.kvintālu. Pie tik lielas pārpro- dukcijas aizokeāna valstīs, pārējām Eiropas valstīm nav nekādas lomas pie tirgus izveidošanas šim gaļas produk- tam. Eiropas valstu eksports ir arī mazs, piem. Dānija eksportēja tikai 0,6 milj.kvintālu liellopu gaļas. Pie šādiem apstākļiem nav domājams mūsu liellopu gaļas ek- sports, bet tam jāaprobežojas ar vietējo tirgu.

Līdzīgs stāvoklis ir ar aitas gaļas eksportu. Jau augšā pieminētām valstīm arī aitas gaļas eksportā pie- krīt noteicošā loma. Tās 1930.g. eksportēja 3,2 milj. kvintālu saldētas aitas gaļas. Mums mazākos apmēros iz- devies eksportēt aitas gaļu uz Zviedriju. Tomēr plašākas

izredzes tam nav.

Kā nenokārtots jāuzskata iekšzemes vilnas tirgus. No lauksaimnieku ražotās vilnas tikai ap 600 ton. nonāk tirdzniecībā, bet pārējā jāieved. 1932.g. ievests vilnas vien 583 ton. par 1,727 milj. Ls (2% no kopējā importa; caurmērā iznāk nepilni 3.-kg, kamēr mūsu vilnas pašizmaksa iznāk ap Ls 5,80, pie tam iekšzemes vilnai zemāka kvalitāte). J. Zelandes kārstā vilna maksāja tikai Ls 2,80 kg, Merīno aitu vilna Ls 6,40 par kg.

Nenormāla parādība, ka mums kā lauksaimniecības valstij jāieved putnkopības ražojumi, kaut arī 1932.g. ievedums stipri sarucis - uz 41 tūkst. ls, pret 978 tūkst. ls iepriekšējā gadā.

No lopkopības produktiem eksporta nozīme ir trijiem: sviestam (no eksporta kopvērtības 32,11%), ādām (1,43%), bekonam (0,69%). Ādas izved ne-apstrādātas, bet apmēram tikpat iaved, bet jau apstrādātas. No lopkopības priekšmetiem 1932.g. importēts 2,9 tūkst. zirgu par 1/2 milj. Ls.

No šī pārskata redzam, ka mūsu lopk. ražojumu eksportu kavē divi apstākļi: 1) valstis cenšas iztikt ar savas zemes ražojumiem, sašaurina importu, un 2) attiecas uz Anglijas tirgu, kurā dod priekšrocības un atbalsta domi-

niju importu.

Līdz ar to Eiropas lauksaimniecības valstīm jāiztur sīvāka konkurence arī savā starpā dēļ lauksaimniecības produktu tirgiem, kurus iekaros tās valstis, kam būs mazāka ražojumu izmaksa.

Lopkopības produktu tirgus iespējamības.

Pašreizējie lopkopības tirgus apstākļi ir ļoti neizdevīgi. Tās ir sekas no pastiprināta piedāvājuma un dažu valsts importa ierobežošanas. Pastiprinātus piedāvājumus devušas galvenā kārtā aizokeana zemes. Svarīgi jautājumi ir, cik tālu iespējams aizokeana zemēm forsēt eksportu pie pašreizējām zemajām cenām un otrkārt, cik tālu iespējams dažām importa valstīm savu importu segt ar iekšzemes ražojumiem.

Kas attiecas uz otro jautājumu, tad jāsaprot, ka dažām valstīm nebūs iespējams iekšzemes patēriņu segt ar saviem ražojumiem, dažas valstis, piem. Vācija, var to iespēt pie labas gribas.

Jau tagad Anglijā ir izmantota visa zeme, pie kam galvenā kārtā ražo lopkopības produktus. Angļu lauksaimnieki no lopk.prod.saņem 70,6%¹⁾ (1932.g.kopsumā 193.310.000 £), no tiem 38,5% no lopiem un 32,1% no piena

1) B.ü.L.33.g.Nr 3 .

un to produktiem, 20% ieņēma no augļiem. Šie skaitļi rāda, ka paplašināt ieņēmumus no lopkopības nebūs iespējams. Jo ieņēmumi no pārējām nozarēm ir samērā niecīgi, un tamdēļ tās samazināt par labu lopkopībai nevarēs jūtami pavairot ieņēmumus no lopkopības.

Daudz lielāka nozīme ir Vācijas pašapgādāšanās tieksmēm. Vācijai ir pilnīgi iespējams apgādāt savas valsts iedzīvotājus ar iekšzemes ražojumiem. Prof. K. Balodis aprēķinājis savā darbā "Zukunftsdaat", ka Vācija varētu viegli uzturēt 80 - 90 milj. cilvēku, izmantojot pie tam labākās zemes vien. Pēc Aeroebo (Die ländliche Arbeiterfrage nach den Kriege) varētu izmitināt 100 milj.; daži aprēķina pat uz 150 milj. (Vibrans, Calvörde), citi gan skatas skeptiski, piem. Ziegelroth (Der Geburtenrückgang und die Zukunft der deutschen Volkes), kā augstāko skaitli min 75 milj.¹⁾

Lai arī būtu kādi šie skaitļi, viens ir skaidrs, tagadējo iedzīvotāju skaitu - 65 milj. Vācija var apgādāt ar saviem lauksaimniecības produktiem. Nav arī domājams pie pašreizējā iedzīvotāju pieauguma, ka Vācija nespētu uzturēt nākotnē savus iedzīvotājus ar iekšzemes ražoju-

1) Dr. Metzner, 85. lpp.

mi em.

Pašapgādāšanos ar maizes labību Vācija jau panākusi, grūtāk iespējams apgādāt savas valsts iedzīvotājus ar lopk. ražojumiem. Serings gan norāda, ka pašapgādāšanās ar gaļas produktiem esot samērā viegli iespējama, pavairojot tikai par 270.000 lopu skaitu un par 400.000 cūku skaitu¹⁾. Metzners norāda, ka nepieciešams piegriest vērību arī lopu izlasei.

Prof.K.Balodis aprēķinājis, ka pie lopkopības produktu apgādāšanas Vācijai, būtu nepieciešami līdz 60% no barības līdzekļiem jāieved.²⁾ Šos skaitļus gan Metzner uzskata par augstiem. Daudzi autori, kā Gerlach, Hansen u.c. ir pārliecībā, ka Vācija var ražot vajadzīgo lopbarību pati,³⁾ nepieciešams esot tikai pavairot lauku skaitu (uz purvu rēķina) un labāk nostādīt barības vielu iegūšanu, labāk mēslojot un izmantojot laukus, kā arī lietderīgāk izmantojot dažādus blakus produktus.

Metzners gan aizrāda, ka Vācijai ir daudz vieglāk apgādāties ar maizes labību, kā lopkopības produktiem.

Ar cik lielu enerģiju Vācija cenšas iztikt bez ārzemju ievēdumiem, rāda tas, ka Vācijā tagad sviesta pa-

1) Pēc Metzner 85.lpp.

2) -"- 90. "

3) -"- 98. "

tēriņš pamazinas, kaut arī iekšzemē ražotā sviesta daudzums pieņemas. Uz 1 iedz. Vācijā patērēts 1931.g. - 6,9 kg, kamēr 1913.g. - 8 kg, tā tad uz 1 iedz. patēriņš krities par vairāk kā 1 kg, jeb pavisam ap 70.000 tonnas. Turpretī iekšzemē ražotā sviesta pieaugums ir no 260.000 ton. 1925.g. uz 390.000 ton. 1932.g.¹⁾

Ja arī Vācija pilnīgi neierobežo lopkopības produktu importu, tad tā var to novest līdz minimumam.

Anglijas tirgu nelabvēlīgi priekš mums iespaido arī viņu plašās dominijas, kas to apgādā ar pārtikas vielām - Lorda Beaverbroka ideja par Lielbritānijas saimniecisko vienību atrod diezgan plašas piekritēju aprindas. Tas aizstāv muitas agrārproduktiem. Ja lords Beaverbroks ar savām idejām gūs vēl lielāku iespaidu Anglijas saimnieciskā dzīvē, tad viegli var Anglijas tirgus mūsu lopkopības produktiem ievērojamā mērā sašaurināties.

Tagadējās Anglijas galvenās lopkopības produktu apgādātājas dominijas ir J. Zelande un Austrālija. Pēdējā laikā, sevišķi bekona eksportā, sāk lomu spēlēt arī Kanāda. Kaut gan tās klimatiskie apstākļi nav tik labvēlīgi kā J. Zelandei un Austrālijai. Kanādai vispirms klimats ir vēsāks par iepriekš minētām, ka arī padota

1) K. Ulmanis, "Kas jādara un kā" lpp. 27.

straujām temperatūras mainām. Tomēr Anglijas lopkopības produktu tirgū, Kanāda atstās, sevišķi ar bekona eksportu, noteiktu iespaidu.

Sviesta tirgū Eiropas valstīm visbīstamākie konkurenti ir J.Zelande un Austrālija. Citas zemes, kuŗas gan arī var attīstīt plaši piensaimniecību, tomēr nevar būt tik nozīmīgas, ka J.Zelande un Austrālija. Kas attiecas uz gaļas tirgu, tad ražošanas iespējamības ir daudz plašākas, tamdēļ arī konkurence pas.tirgū būs daudz grūtāka.

Pie ārējā tirgus sašaurināšanās, arvien lielāka nozīme piekritīs iekšzemes tirgum. Te pirmā vietā var pacelties jautājums par to lopkopības produktu, kā vilnas, olu, zirgu u.t.l. ražošanu iekšzemē, noslēdzoties pilnīgi no ievēdumiem. Tas ir mums viegli iespējams, jo lielāko daļu no šiem produktiem jau tagad sedz iekšzemes ražojumi.

Otrkārt var pacelties jautājums par eventuelu iekšējā tirgus paplašināšanu. Salīdzinot pilsētnieku patēriņu ar laucinieku, redzam, ka pirmais ir daudz mazāks; piem. piena pilsētās 1 iedz.patērē 150 kg gadā, laukos ap 316 kg.

Izkopjot, paplašinot iekšzemes tirgu, kā arī noturēties kaut pašreizējos apmēros arī ārvalstu tirgos, pie

racionālākas lopkopības produktu ražošanas nebūs grūtību lopkopības pastāvēšanai.

5. L o p k o p ī b a s a t b a l s t ī š a n a n o v a l s t s.

Lopkopības atbalstīšana no valsts kases prasa lielus līdzekļus. (Izdots 1934/35.s.g. piemaksām 15,4 milj.ls sviestam un 2,6 milj.ls bekonam).

Graudkopība no valsts kases tādas piemaksas neprasa, jo paaugstinātas cenas dabū maksāt patērētāji. No valsts kases viedokļa graudkopību vieglāk atbalstīt.

Arī citas lauksaimniecības nozares, kā linkopība, cukurbietes u.c. saņem atbalstu no valsts dažādā veidā. Rūpniecībai tādu piemaksu nav, bet tai aizsargāts iekšzemes tirgus ar augstām muitām. Bez tam rūpniecībā ir lielāk apgrozījums - līdz ar to arī lielāka peļņa. Arī no cenu krišanas ražojumiem lauksaimnieki ir daudz vairāk cietuši, to ienākumi samērā mazāki, kā to rāda pievestā tabula:¹⁾ (pēc Ceichnera aprēķina)

1) Ekonomists 1933.g. lpp.560 - Tautas ienākumi krīzes gados.

Tautas ienākumi:

	29 - 30.s.g.		32.g.	
	milj.ls.	%	milj.ls	%
Lauksaimniecība	493	42,8	286	38,4
Mežsaimniecība	18	1,6	7	1,0
Jūras zvejniecība	3,4	0,3	1,6	0,2
Rūpn. amatn.	270	23,5	170	22,9
Transp.satiksme	47	4,1	31	4,1
Tirdzn.un kredīts	177	15,3	120	16,1
Ieņ.no nek.m.pils.	40	3,5	40	5,4
Valsts un pašv.d.algas	103	8,9	89	11,9
	<hr/>		<hr/>	
	1.151	100	744	100
	%	100	65	
uz 1 iedz.	600		390	

Pēc šī aprēķina krīzes iespaids visvairāk skāris lauciniekus, to ieņēmumi krituši nevien absolutos skaitļos, bet arī %, pie kam jāievēro, ka 1932.g. ražots vairāk kā iepriekšējos gados.

1932.g. ieņēmumi uz 1 iedz. ir 390 ls caurmērā. Uz vienu lauku iedzīvotāju šis skaitlis būs vēl mazāks, jo ieņēmumi no lauksaimniecības, mežsaimniecības iztaisa apmēram 40%, bet lauku iedzīvotāju ir ap 60%.

Skatoties no šī viedokļa, pilsētniekiem nav nodarīta

nekāda netaisnība pie lauksaimniecības produktu piemaksēm. Kaut arī piemaksas lauksaimniekiem ir diezgan ievērojamas, arī pilsētnieki dabū no tām ciesta, maksājot augstākas cenas lauksaimniecības ražojumiem, tomēr ar to vēl lauksaimnieku un pilsētnieku ienākumi nav varējuši izlīdzināties.

Sakarā ar eksportsviesta cenu slīdēšanu jau 1930.g. tika uzsāktas pirmo reizi valsts piemaksas sviestam (Vald.Vēstn.30.g. 23.aug.189 num.). Zemkopības ministrija izsniedz piemaksas piena ražotājiem, kas piegādājuši pienu eksportsviesta ražošanai. Piemaksa bij par I šķ. 20 snt.kg sviestam, bet Latgalē izsniedza piemaksas arī par II šķ. un 30 snt.apmērā. Šādas piemaksas izsniedza ar 1930.g. 1.apr.Sviesta piemaksām paredzēja 2,5 milj.Ls, bet to pietika tikai 7 mēn. Eksportsviesta caurmēra cena tanī gadā iztaisīja Ls 3,07 kg, kamdēļ piemaksa procentuāli ņemot bij maza - 7% no sviesta cenas.

No 1930.g. nov. līdz 1932.g. 1.jūlijam nekādas piemaksas sviestam nav izsniegtas, lai gan cena nokrita no 3,07 ls 1930.g. uz 1,86 ls 32.g. I pusē par 1 kg.

Sākot ar 32.g. 1.jūl.valdība atkal izsniedza piemaksas.

Piemaksas eksporta sviestam noteiktas ar 1932.g. 1.jūliju uz 1 gadu, garantējot par 1 kg uz ārzemēm pārdo-

tā sviesta I šķ. Ls 2,50; II šķ. - 2,40; domāta cena fob. Latvijas ostās. 1933.g. piemaksu apmēru grozīja; valsts garantētā cena ir attiecīgi - 2,25 un 2,15. Starpību starp iegūto un garantēto izmaksā valsts, uzņemot budžetā attiecīgas summas.

Izsniedzot piemaksas piena ražotājiem, zemkopības ministrija pakāpeniski atvelk no izmaksājamām summām izsniegtos sēklas, lopbarības, Valsts zemes bankas kapitālu aizdevumus un Latvijas Bankas no rezerves fonda caur krājaizdevu s-bām pret vekseliem izsniegtos aizdevumus, ka arī lauku nekustamas mantas nodokļa valsts daļas parādu. Piena ražotāji par katru kg sviesta saņem skaidrā naudā - 0,80 ls piemaksu, bet pārējo piemaksas daļu atvelk no agrāk minētiem aizdevumiem.¹⁾

Skaidrā naudā piemaksām izmaksāja 1932/33.s.g. - 11,8 milj.ls un 1933/34 - 13,8 milj.ls; ar piemaksām dzēstie parādi 1932/33.s.g. bij - 1,89 milj.ls un 1933/34 - 1,61 milj.ls.¹⁾

Vislielākās sviesta piemaksas saņem Vidzemes apgabals - 55,5%, tad Zemgale - 28%, Kurzeme - 12% un Latgale - 4,5%.¹⁾

1) V.St.p.mēneša biļetens, 1935.g. febr.lpp.137.

Arī bekona eksports jau stipri agrāk un arī sakarā ar krīzes iespaidu samazinājas. Lai tomēr pilnīgi nesabruksu bekona eksports, valdība 1930.g. izdeva pirmos noteikumus par cūkkopības veicināšanu, izsniedzot no 30.g. 1.aug.cūku audzētājiem Ls 20.- lielu piemaksu par katru eksportkautuvei nodoto pirmo trīs augstākā labuma bekona cūku. Šie noteikumi bij spēkā līdz 1931.g.31.jūl., kad stājās spēkā jauns likums (V.V.31.g.31.jūl.107.num.). Pēc šī lik.piemaksas apmērs noteikts Ls 15.- par bekonam nododamo cūku. 1932.g. 1.jūl.stājās jauns likums spēkā (V.V.32.g. 28.jūn.140 num). Pēc tā tiek garantēta par eksportkautuvēm nodotām eksportam derīgām cūkām Ls 0,75 - 0,85 dzīvsvārā. 1932.g. nov., dec. un 33.g. janv.cenai bij jāpiemaksā 100%.

1932/33.g.pamata un papildu budžetā bekona eksporta veicināšanai uzņemts 1,1 milj.lis - no tā samaksāts piemaksās uz vecā lik.pamata Ls 492.580.-, bet pēc tagad pastāvošā likuma - Ls 580.125, iztrūkums ap 1 milj.lis, kas ar speciālu lik.tiek ņemts no valsts rezerves fonda. Kopējā piemaksa bekona eksporta veicināšanai 1932/33.g. iztaisa 2,1 milj.lis.

Visaugstākās cenas par bekonu dabū piena nodevēji kopmoderniecībās, jo tiem izdala kartiņas uz kuŗu pamata

pieņemtām cukām izmaksā dzīvsvārā no 82 - 94 snt. par kg. Šīs kartiņas kopmoderniecībām nodod noteiktā daudzumā. Tā kā kontingenti izvedumiem zināmi jau iepriekš, tad arī nerodas grūtības pie tā bekona daudzuma noteikšanas, kuŗu var pieņemt uz kartiņām. Par bekona cukām, kuŗas nodod bez kartiņām, maksā parasto tirgus cenu. Maksāt piena nodevējiem par bekonu augstākas cenas spiež tas apstākļis, ka iegūtās sviesta cenas nesedz piena pašizmaksu, kādēļ arī pēdējos gados sviesta ražošana stipri sašaurinājusies.

Pēc 1932.g. lik.piemaksas izmaksā nevien par eksportētām, bet arī eksportam derīgām cukām, kaut arī tās galu pārdotu iekšzemes tirgū.

Lauksaimnieki gādā saņemt piemaksās ap 42 milj.ls (32/33.s.g.), no tiem sviests ap 13 milj.; bekons 2,1 milj. kopā lopkopības produkti saņem 17,8 milj.ls, tā tad daudz mazāk kā pārējie laukkopības ražojumi (maizes labība, cukurbietes u.t.t). Pēc vērtības lauksaimniecībā lopkopības produktu tiek ražots 54%, bet no piemaksām dabū tikai 42%. Tā tad lielāku atbalstu iegūst labības augi, cukurbietes u.c. laukkopības ražojumi.

Valdība izdevusi arī rīkojumus par ražošanas apstākļu uzlabošanu, lai paceltu kvalitāti. Izdoti noteiku-

mi par piena un krējuma pieņemšanu un šķirošanu eksporta sviesta ražojosās pienotavās un krejošanas punktos. Piena pārbaude pēc garšas, smaržas, tīrības jānotiek vismaz 2 reiz mēnesī. To iedala 3 šķirās. Izmaksu starpībai par saņemto pienu jābūt starp II un III šķ. 5 snt., I un II 5 snt. t.i. I un III - 10snt., rēķinot uz 1 kg sviesta.

Lopkopības ražojumu atbalstīšana un eksporta veicināšana lielākā vai mazākā mērā notiek daudzās lielās šo produktu eksporta zemēs. Pat Austrālijā tiek garantēta ar likumu noteikta cena, sākot no 1.maija 1934.g. ir 140 sch par centneri, t.i. ap 2,20 ls kg.¹⁾

Tāpat arī mūsu tuvākās kaimiņu zemes rūpējas par lopkopības produktu eksporta atbalstīšanu. Piem.Zviedrijā, tāpat kā pie mums pastāv eksportsviestam cietā cena - 2,30 kr.par kg (valsts piemaksas iztaisa ap 1.30 kr uz 1 kg). Bez tam zviedriem pastāv īpašs piensaimniecības veicināšanas un tirgus regulēšanas fonds. Šim fondam par labu no katra koppienotavās nodotā piena kg atvelk 2 öres, ko izlieto eksporta un palielinātā iekšzemes piena patēriņa propogandai.²⁾ Šādā veidā iegūst ap 45 milj.kr. (40 milj.ls). Līdzekļu pārvaldīšana un izlietošana uzdota

1) "Latv.lauks." 1934.g. lpp.355.

2) "J.Z." 2.VIII-34.g. Nr 170 - Eichwalds - Zviedru zemnieka darbs un rūpes.

Zviedrijas koppienotavu savienībai.

Arī Somijā izsniedz piemaksas eksportētām sviestam: 6,5 somu markas, t.i. 45 snt par kg (1934.g.). Sakarā ar mazo bekona kontingentu Anglijā, eksportpremiņas bekonam nepastāv (agrāk bij 3,25 markas par 1 kg).

Dānijā piemaksas nepastāv.

Igaunijā sviestam garantēta cena Ls 1,23 par kg¹⁾

Blakus eksporta veicināšanai valdībai jā rūpējas arī par iekšzemes tirgus paplašināšanu, jo sabrūkot eksporta izredzēm, iekšzemes tirgus nozīme pieaugs. Arī citās valstīs piegriež tam lielu vērību. Piem. Somijā tiek veicināts sviesta patēriņš iekšzemē, izspiežot margarīna lietošanu. Margarīna izspiešanai no patēriņa vispirms paaugstināta muiža uz tā jēlvielām un uzlikta akcīze 6 somu kr. uz kg. Tā lietošana noliēgta skolās, armijā, internātos un slimnīcās.²⁾

Arī Zviedrijā no piensaimniecības veicināšanas fonda tiek daudz izlietots iekšzemes piena patēriņa propogandai.

Mums svarīgs jautājums ir vilnas ražošanas uzlabošana, lai varētu atvietot ārzemju vilnu. Mūsu aitkopības trūkumi ir tie, ka ražo sliktākas kvalitātes vilnu un par

1) Latv.lauks.1935.g.lpp.42.

2) "J.Z." 28.VII-34. Nr 168 Eichvalds - Kā somu zemnieki cīnās ar lauks.krīzes smagumu.

dārgu. Nepieciešami uzlabot aitu sugu; tam nolūkam valdība izdevusi instrukciju par aitu audzētavu ierīkošanu, kuŗām izsniedz pabalstu saskaņā ar noteikumiem par neatmaksājamiem valsts pabalstiem lauksaimniecības veicināšanai.

Valsts daudz rūpējas arī par vaislas teķu staciju ierīkošanu.

6. L o p k o p ī b a s o r g a n i z a c i j a s.

Mūsu lopkopība tiek galvenā kārtā piekopta mazākās saimniecībās. Pēc 1929.g. lauksaimniecības skaitīšanas datiem vislielāko govju % uzrādīja saimniecības no 10 - 20 ha, pavisam 26,54%. Saimniecībās no 20- 30 ha pavisam atrodas 55,46% no govslōpu kopskaita. Tāpat arī uz 1 ha lauksaimnieciski izmantojamas zemes mazās saimniecībās lōpu ir vairāk kā lielās. Tas norāda, ka mūsu piensaimniecība balstas uz mazsaimniecībām nevien tādēļ vien, ka mūsu lauku saimniecībām ir sīko un mazo s-bu raksturs, bet arī mazās s-bas vairāk piegriežās lopkopībai.

Mazām s-bām rodas grūtības pie lopkopības produktu izvērtēšanas un pārdošanas, kas ir mazo s-bu sliktā puse pretēji lielajām. Šo trūkumu mazsaimniecības cenšas novērst noorganizējot biedrības. Organizācijām tāpat ir

liela nozīme pie lopkopības pacelšanas, jo mazās s-bas nevar turēt patstāvīgus agronomus.

Visas lopkopības organizācijas varam iedalīt 3 grupās: 1) lopkopību veicinošās, 2) lopkopības produktu pārstrādāšanas un 3) šo produktu pārdošanas organizacijās.

1. Lopkopību veicinošās organizācijas - to uzdevums ir izkopt lopkopību, veidot lopkopības dažādās nozares, dodot padomus un nostādot priekšzīmīgi lopkopību, ierīkojot vaislas stacijas u.t.l. Tām ir, kā jau agrāk redzējām, liela nozīme lopkopības produktu ražošanas izmaksas palētināšanā. Saimniecībās, kuŗas atrodas kādā lopkopības pārraudzības biedrībā, pašizmaksa ir daudz mazāka par Latvijas caurmēra skaitļiem.

Pie šīs organizāciju grupas jāpieskaita: lopkopības pārraudzības biedrības, kuŗu skaits uz l.I-34.g. bij 853 (l.I-33 - 846); tad sugas lopu audzētāju biedrības 63 (63); cūkkopības pārraudzības biedrības - 14 (36); vaislas buļļu stacijas - 807 (742); vaislas kuiļu stacijas 200 (296); vaislas teķu stacijas - 141 (42); cūku audzētavas - 37 (17); vaislas aitu audzētavas 58 (44); vaislas putnu audzētavas - 249 (87); ērzeļu stacijas - 175 (155).¹⁾ Parasti vaislas lopu audzētavas nepastāv kā patstāvīgas organizācijas, bet atrodas pie citām or-

1) Paskaidr.pie 34/35.budž.proj.lpp.279.

ganizacijām, piem. pārraudzības biedrībām.

Uzkrīt vaislas teķu un putnu audzētavu straujais pieaugums. Novietošanas iespējas šiem produktiem vēl ir iespējamās vietējā tirgū, jāražo tikai vairāk un labāki produkti, sevišķi tas jāsaķa par vilnās ražojumiem. Tā kā piensaimniecības un cūkkopības produktu eksports tiek aprobežots, tad būs jāpiegriež daudz lielāka vēriņa iekšzemes tirgum. Aitkopības stāvokļa uzlabošanai nāķ pretī arī valdība, izsniedzot neatmaksājamus pabalstus aitu audzētavu ierīķošanai. Pavisam valdība budžetā paredz agronomiskai palīdķībai un kooperacijai 460.000 ls. Šī summa katru gadu ir vienāda.

Uzkrītoša parādība ir arī cūkkopības pārraudzības biedrību, kā arī vaislas kuiķu staciju samazināšanās, kas izskaidrojams ar bekona eksporta sašaurināšanos. Trūkstot noķēmējiem, kā arī pastāvēt zemām cenām cūkkopības ražojumiem, atslābst interese šai noķarei.

Svarīga noķīme ir lopkopības pārraudzības biedrībām. Kā to jau agrāk redzēķām, tad tām s-bām, kuķas atrodas zem pārraudzības biedrībām, raķojumu izmaksa ir stipri zemāķa. Tās kontrolē govju raķību, dodot iespēķu izlasīt tikai augstvērtīgāķās. Tomēr zem pārraudzības biedrībām atrodas ļoti maz govju, apm.123.000.

Tāpat arī valsts rūpējas par zirgu sugas uzlabošanu, ierīkojot ērzeļu stacijas.

Otrā lopkopības organizāciju grupa ir lopkopības produktu pārstrādāšanas organizācijas. Šeit dominējošo vietu ieņem kopmoderniecības sviesta pārstrādāšanai. Šai grupai pieskaitamas arī cūkkautuves, kuŗas gan apvienojamas ar pārdošanas organizācijām.

Piena pārstrādāšana pienotavās dod sekošas priekšrocības: (Pēc Kirchnera, Handbuch der Milchwirtschaft, 1922.g.) Pienotavas var ievērot lielāku rūpību pārstrādāšanā, jo te darbojas speciālisti kā arī iespējams labāki iekārtot mašinas. Rodas darba ietaupījums. Mazākās grupās pārstrādāts piens prasa vairāk darba, kā tad, ja to kopīgi apstrādā lielākos vairumos. Kopmoderniecībās iespējams iegūt augstāku kvalitāti, pienotavas izstrādā labāk produktus. Kopmoderniecības ir mazāk atkarīgas no starpniekiem, jo pārdodot lielākās partijās nav vajadzīgi savācēji. Pienotavas ražo standartizētu preci, Produktu pārdošanai tās apvienojas kopējā organizācijā. Arī piens tiek pārstrādāts taupīgāk, lielākās partijās nekā mazos apmēros.

Piena nodevējos rodas sacensības tieksmes, lai iegūtu augstāku tauku % un cenšas nodot tīrāku pienu; paceļ

sviesta kvalitāti. Līdz ar to lopkopībai piegriež lielāku vēribu.

Tā kā lielākos apmēros pārstrādāt iznāk izdevīgāk, tad pēdējos gados, lai samazinātu pārstrādāšanas izdevumus, novērojam atsevišķu kopmoderniecību apvienošanu, to skaits samazinās.

Pirmā koppienotava nodibināta 1909.g. Pirms pas. kara koppienotavu skaits nebija visai liels - 1914.g. - 88¹⁾. Kara laikmets apturēja tālāko uzplaukumu un iestājās regress. Tikai ar 1920.g. sāk piegriest lielāku vēribu kopmoderniecībām, un to skaits strauji pieaug: 22.g. - 18; 23 - 84; 24 - 319; 25 - 367; 26 - 422; 27 - 449; 28 - 465; sākot ar šo 28.g. kopmoderniecību skaits sāk mazināties: 29 - 455; 30 - 450; 31 - 423; 32 - 397; 33 - 362²⁾. Galvenais iemesls šai kopmoderniecības skaita mazināšanai, ir neracionāli nostādītu koppienotavu apvienošanās vai pārvēršanos par krejošanas punktiem. 1929.g. to bija 705. (1932.g. - 1118).

Bez kooperatīvām pienotavām pastāv arī privātas pienotavas. Kopējs šīm pienotavām ir tas, ka abas strādā vienā nozarē. Privāto pienotavu stabilitāte ir vājāka, kā

1) Dati no "Kopmoderniecības" no 1909 - 1929."

2) V.St.p.gada gr.1933.g.lpp.187.

kooperātīvo. Sākot ar 1929.g. eksportsviesta un pienotavu kontroles biļetenos publicē tās sabiedriskās un privātās pienotavas, kas iesūtījušas paziņojumus par darbības izbeigšanu, kā arī tādās pienotavas, kuŗas gada laikā nav nodevušas sviestu eksporta kontrolei. Līdz 1929.g. no šiem sarakstiem izslēgtas 280 pienotavas: 99 sabiedriskas un 181 privātas, jeb % attiecīgi: 10,2 un 78,6.

Privātas pienotavas ir kapitalistiski uzņēmumi. Piena ražotājs un piena īpašnieks ir divas pilnīgi atsevišķas s-bas ar pilnīgi pretējām interesēm.

Privāto pienotavu bij: 1925.g. - 118; 1926 - 110; 1927 - 75; 1928 - 66; 1929 - 49;

Privāto pienotavu nozīme tagad ir ļoti maza.

Straujais koppienotavu pieaugums pirmos gados izskaidrojams ar labvēlīgām sviesta cenām pasaules tirgū. Arī valdība stipri nāca pretī s-bu dibināšanai ar palastiem, kā arī pati dibināšana notika pieteikšanas kārtībā. Tagad jāizsprasa atļauja no Zemkopības ministrijas, kuŗa skatās, lai tās netiktu dibinātas par daudz bieži, kā arī lai nostādītu kopmoderniecības racionālāk, kas stipri samazina pārstrādāšanas izdevumus, kam ir liela nozīme pašizmaksā. Ražošanas izdevumi sastāda 25% no produktu tirgus cenas.

Sadalot koppienotavas pa apgabaliem, tad redzam, ka 1/2 no tām atrodas Vidzemē - 168 (49,27%); Kurzemē - 45 (13,19%); Zemgalē - 77 (22,58%); Latgalē - 51 (14,96%). Arī no visa koppienotavās ražotā sviesta daudzuma - 21 tūkst.tonn., apmēram 1/2 jeb skaitļos 11 tūkst.ton.ražoti Vidzemē.¹⁾

Sadalot koppienotavas pēc to veidiem, tad vislielākā nozīme mūsu apstākļos ir tvaika koppienotavām. Tām nepieciešams lielāks piena daudzums pārstrādāšanai (vismaz 2000 ltr dienā), bet tām ir daudz mazāki pārstrādāšanas izdevumi.

Pēc veidiem koppienotavas sadalās:

	29.g.
Rokas	16,3%
Tvaika	51,9%
Ūdens	0,4%
Motora	25,9%
Elektrības	2,9%
Ģepeļa	<u>2,6%</u>
	100%

Kopmoderniecību 1929.g. pasīvā skaitījās 22,096 milj. ls, to starpā pašu līdzekļi 7,738 milj.

1) V.St.p.Latv.lauks.1933.g.lpp.113.

Kopējā koppienotavu vērtība milj.ls l.I-29.g.sastādījās:

Nekustamu īpašumu vērtība	3.485.000	15%
Inventārs	8.346.000	37%
Ierīcība	3.278.000	14%

Pie ierīcības izdevumiem pieder tie izdevumi, kas saistīti ar pienotavas ierīkošanu.

Īpašuma vērtība 1 pienotavā l.I-29.g. līdzinājās 33.200 ls, pie kam tvaika pienotavās tā bij: 52.800 ls; elektrības - 43.900; rokas - 5900.

Vislielākie līdzekļi ieguldīti tvaika koppienotavās 1929.g. - 10.884 milj., no tiem pašu līdzekļi - 2,807 milj. Tvaika pienotavās pārstrādā lielākus vārumus piena, caurmērā rēķinot uz 1 pienotavu; pārstrādāšanas izdevumi ir vismazākie.

Pavisam 1930.g. pienotavās nodots 479,3 tūkst.ton., t.i. uz vienu pienotavu iznāk ap 1065 tonn.piena. Visvairāk nodots Vidzemē- 48,2%, tad Zemgalē - 26,2%. Piena piegādātāju skaits uz 1 kopmoderniecību iznāk caurmērā 136; govju skaits - 728. Salīdzinot ar Dānijas apstākļiem, mūsu kopmoderniecības ir samērā mazas.

Pēdējā laikā tiek piegriesta liela vērtība pārstrādāšanas izdevumu samazināšanai.

Visus izdevumus koppienotavās iedala tekošos izdevumos, kas sastāda lielāko posteni (28.g. - 53%), tad izdevumi par materiāliem (26%) un amortizācija (14%).

Tagad izdevumi stipri nospiesti uz leju, kamēr vēl 1928.g. par 1000 kg pievestā piena pārstrādāšanas izdevumi sastādīja Ls 24,3, jeb par 100 kg ražotā sviesta Ls 59,4; t.i. 59 snt.kg, 1932.g. ir tikai 36,37 snt. uz 1 kg (Dānijai 21,5 snt.kg). Tomēr arī šie pārstrādāšanas izdevumi jāuzskata par augstiem. Kā šos izdevumus var vēl vairāk nospiest uz leju, rāda tas, ka Dānijai ir tikai 21,5 snt lieli pārstrādāšanas izdevumi uz 1 kg (tai bij 30/31.g. - 37,5 snt.kg), kā arī tas, ka dažām pienotavām šie izdevumi ir stipri mazāki; divām pienotavām tie bij 32.g. - 25 snt.kg; 43 - zem 30 snt. Pie kam mazākie ražošanas izdevumi ir tvaika koppienotavām; pēc 34.g. koppienotavu datiem bij: tvaika - 35,34; elektr.- 41,14; petr.mot.- 41,6; rokas - 46,24; caurmērā 36,27. Latgalē visumā par 8 snt.ražošanas izdevumi augstāki. Uz ražošanas izmaksas samazināšanos ir atstājusi iespaidu neracionālo koppienotavu izbeigšanās vai apvienošānās, dodot uz 1 koppienotavu lielāku apgrozību, ar ko samazinās vispārējie izdevumi.

Dānijā šādu krejošanas punktu nav, jo tur iznāk uz koppienotavu pietiekošs apgrozījums, jūtami nepalieli-

not transporta izdevumus. Pie mums krejošanas punktu vajadzību izsauc arī sliktais ceļu stāvoklis, sevišķi pavasaros un rudenos.

Piena piegādātāju skaits kopmoderniecībās ir visai mazs, pavisam 1930.g. - 61,5 tūkst.¹⁾ Lai sanāktu vajadzīgais piena daudzums, nepieciešams liels darbības radiuss, kas paaugstina transporta izdevumus.

Piensaimnieku sab.blakus izved dažādas tirdzniecības operācijas, apgādājot spēkbarību, mākslīgos mēslus, kannas u.t.t. Šo produktu apgrozījumu vērtība iztaisīja 47 milj.ls (1928.g.).

Trešā lopkopības organizāciju nozare ir šo produktu pārdošanas organizācijas. Tagad sviesta un bekona eksportam nodibinātas katrai viena centrāla organizācija.

Sviesta eksportam nodibināta P.S."Centrālais sviesta eksports". Tā ir paiju sab. ar 100.000 ls lielu kapitālu. Pajas tiek sadalītas starp 7 firmām, kas jau iepriekš nodarbojās ar sviesta eksportu.

Līdz šim lielākā un iespaidīgākā sviesta eksporta organizācija bij "Latvijas piensaimnieku centrālā savienība, dib.18.VIII-21.²⁾ Tās mērķis ir apvienot piensaimnie-

1) Ekonomists, 1933.g. lpp.262.

2) Dati pēc Ek.34.g. Nr 13/14.

ku s-baš. Uzņemas vidutājību savu biedreņu piena, piena produktu u.c. ražojumu pārdošanā eksportam un iekšzemē; apgādā ar piensaimniecības un lauksaimniecības ražošanas līdzekļiem. Veicina piensaimnieku organizēšanos, kā arī šo iestāžu ierīkošanu, kontrolē biedreņu darbību. Tai bilance uz 1.I-34.g. bij 3 milj.ls. Pēc eksportsviesta kontroles datiem, savienībai iesūtītais sviests sastāda 59,5% no visa kontrolei pieteiktā sviesta daudzuma. 1933.g. viss valsts sviesta eksports līdzinājās 25,8% no kop-eksporta vērtības, bet savienības - 15,4% no eksporta kopvērtības. Savienībā apvienotais biedreņu skaits 28.g. - 285, jeb 62,5%.

Iekšzemes tirgū savienība 1933.g. pārdevusi 552.727 kg pret 987.902 kg 1932.g. Caurmēra cenas 1933.g. bij Ls 1,35 pret Ls 1,67 1932.g. un Ls 2,51 - 31.g. 1931.g. cenas līdzinājas pirmskaņa cenai. 1933.g. s-ba saņēmusi 91.990 kg biezpiena, kuŗu pārdevusi iekšzemes tirgū - 31.276 kg, vai pārstrādājusi kazeinā - 61.198 kg, kas deva 19.015 kg kazeina. Par šiem produktiem iegūtas stipri labākas cenas. Par biezpienu iegūts 14 snt kg (32.g. - 6 - 8 snt) un par kazeinu 55 snt (32.g. - 40 snt.).

Tomēr arī tās nav tādas cenas, kas varētu radīt sevišķu interesi tās ražošanai. Siera eksports nebij

iespējams, jo pasaules tirgū siera cenas neatļāva iegūt tik daudz, lai attaisnotu piena pārstrādāšanu eksportsieros. Uz s-bas ierosinājumu noteica premijas arī siera izvedumiem. Likuma grozījumi stājās spēkā 1934.g. 1.apr. Darījumi nav noslēgti, bet ir gan bijuši pieprasījumi.

Bez sviesta eksporta tirdzniecības, tā nodarbojas arī ar citu priekšmetu apgādāšanu pienotavām.

Darījumi	1933.g.	1932.g.
Mašinas, pienotavu iekārtas piederumi	107.157	109.777
Dažādas preces, trauki, montāžas piederumi	1.034.225	1.220.018
Spēkbarība	636.220	289.397
Techniskie darbi	<u>27.000</u>	-
Ls	1.804.602	1.619.192

Kā redzam no darījumiem, tad pavairojies filtra vates patēriņš, jo sāk piegriest lielāku vērību piena labumam.

Savienības darbība izpaudusies arī iekšējā piena produktu tirdzniecībā. To veic Rīgas piena centrāle. 1933.g. saņemti 6137446 kg piena un 651.467 kg krējuma, ko sūtījušas 318 saimniecības, 8 piensaimnieku s-bas un

6 Rīgas piena centrāles krejošanas punkti. Krējumu sūtījušas 15 piens.s-bas; 4 priv.pienotavas un 6 Rīgas piena centr.krēj.punkti.

S-ba arī revidē atsevišķo piensaimn.s-bu darbību. 1933.g. revidējamo piensaimnieku s-bu skaits bij 534, t.i. 85,6% no kopēja piens.s-bu skaita. 1933.g. revidētas 283 piens.s-bas, no tām 170 savienības biedrenes un 113 nebiedrenes.

Bez piens.cent.s-bas ir vēl bijušas privātas sabiedrības, kas nodarbojās ar sviesta eksportu.

1932.g. valsts saldētavā pieteiktas eksportsviesta kontrolei 20.071.882 kg, no tiem

Latv.piens.cent.s-ba	60,90%
"Pollok un Co"	23,09%
"Piena eksports"	4,63%
"Mollor Holst"	3,60%
Latg.lauks.cent.koop-	3,49%
"Konzums"	2,38%
"Zemkopis"	1,91%

Sākot ar šo, t.i. 1935.gadu, sviesta eksports koncentrēts vienās rokās: p.s."Latvijas centrālais sviesta eksports."¹⁾ Ar paijām var piedalīties iepriekš minētās

1) K.Ulmanis "Kas jādara un kā" 128.lpp.

sviesta eksportētājas. Paiju kapitāls Ls 100.000.

Līdzīgs stāvoklis ir arī bekona tirdzniecībā, kur viss bekona eksports koncentrēts A/S "Bekona eksports". Tā cenšas regulēt arī iekšējo tirgu.

Kas spieda uz eksporta centrālo organizāciju nodibināšanu, norāda Dr.K.Ulmanis¹⁾, atzīmējot trīs galvenos apstākļus. Ar sviesta eksportu nodarbojas lielāks skaits firmu; viņu rīcībā ne katrreiz bij pienācīgi saskaņota. Ar to nav teikts, ka vislabākais būtu sviesta eksporta monopols valsts rokās. Kā redzam, sviesta eksporta tikpāt kā 2/3 ir pašu kooperatīvu pienotavu savienības rokās, un valsts monopols šo kopdarbības sasniegumu iznīcinātu, nevarēdams tai vietā likt kautko labāku.

Otra lieta ir - uz Vāciju ir gājis lielākais sviesta daudzums. Par tās sliktām pusēm jau pieminēju agrāk.

Trešā lieta - ir uzkrītošā nevienādība sviesta novietošanā dažādās valstīs. Šo parādību nevar atzīt par vēlamu, jo tādā kārtā tirgu nav iespējams nodrošināt. Latvijas sviesta sūtījumi ir ļoti nekārtīgi, dažos mēnešos ļoti daudz, dažos atkal ļoti maz. Iznākums tas, ka Anglijā citi par līdzīga labuma sviestu saņem vairāk kā mēs.

Starpresoru komisija gan jau agrāk centās šo parā-

1) K.Ulmanis "Kas jādara un kā" 128.lpp.

dību novērst, noteicot ka eksportfirmām jāsūta uz Angliju minimums 10%, vēlāk 20% no kopējā sviesta eksporta. Tomēr centrālajai sviesta eksporta firmai ir daudz vieglāk novērst šos trūkumus.

7. Lopkopības produktu ražošanas paplašināšanas iespējas.

Pie labvēlīgiem lopkopības produktu novietošanas apstākļiem, mēs lopkopības produktu ražošanu varētu vēl stiprā mērā paplašināt. Mums vēl ir stipri maz govslōpu uz lauksaimnieciski izmantojamas zemes, salīdzinot ar citu valstu lōpu skaitu. Mums uz 100 ha lauks.izmantojamas zemes ir 31,5 govslōpu, Dānijai - 104; Holandei - 106; Vācijai - 66,7; Somijai - 57; Polijai - 37,8. Rezam, ka mūsu lōpu skaits ir mazāks pat kā Polijai, kamdēļ jāuzskata mūsu lōpu skaits stipri par mazu. Tāds pat stāvoklis ir cūkkopībā. Uz 100 ha lauks.izmantojamas zemes Latvijā ir 30,4 cūku; Dānijā - 156,5; Holandē - 90,4; Vācijā - 79,6; Lietuvā - 30,5.

Kā svarīgākais iemesls mazākam lōpu skaitam pie mums ir tas, ka mēs lauksaimnieciski izmantojamo zemi vēl

pietiekoši intensīvi neapstrādājam. Latvijā vēl 47% no visas lauksaimnieciski izmantojamās zemes aizņem nekultivētas vai maz kultivētas pļavas un ganības. Dānijā pļavu un ganību ir tikai 15% un tās ir tikai uz absolūtām zemēm. Somijā ir 28% ; Vācijā 28,5%; Polijā 26%; Lietuvā 35%; Igaunijā 62%. Mūsu pļavas izdod ļoti mazas ražas. Tās daudzos gadījumos varētu nosusināt un pārvērst tīrumos, vai arī nepieciešams lielā mērā uzlabot, lai iegūtu augstākas ražas. Tādā veidā iegūtu daudz vairāk lopbarības, kas dotu iespēju stiprā mērā pavairot lopu skaitu.

Lopkopības barības vielas varētu iegūt vairāk arī apsējot plašākus laukus ar sakņu augiem. Salīdzinot ar Dāniju, kur ir 17,2% apsētas ar saknēm, mums ir ļoti maz piegriesta vērība šai nozarei (tikai nepilni 3%). Kā jau redzējām, saknes dod vislielāko barības vienību daudzumu no ha.

Ievērojot Dānijas un mūsu klimatiskos apstākļus, mēs varētu iegūt ja ne vairāk, tad tādus pašos apmēros lopbarības no ha kā Dānija, bet tā kā Latvija ir par apm. 1/3 daļu lielāka, tad kopdaudzums varētu vēl par šo daļu palielināties. Līdz ar to arī lopkopības produktu ražošanu paplašināt mums būtu ļoti viegli iespēt. Mūsu lauks.

izmantojamā zeme sastāda 59,21% no kopējās zemes platības, dāņu turpretī - 3,16 milj.ha = 78%. Mēs varētu no neizmantojamās zemes daudz pārvērst derīgā lauksaimniecībai.

Piekopjot intensīvāku lopbarības ražošanu, mēs varēsīm iegūt nevien vairāk pašas lopbarības, bet arī to ražot stipri lētāk, kam ļoti liela nozīme lopkopības ražojumu izmaksā.

Otrkārt jādomā arī par lopu sugas izkopšanu. Mūsu govys izdod gadā ap 1800 kg piena - dāņiem 1932.g. 3042 kg. Paceļot izslaukumu līdz šādam līmenim uz visu tagadējo (1932.g.) slaucamo govju skaitu 784,3 tiek (pavisam 1.153 tūkst.gab.) iztaisītu piena pieaugums ap 940 tūkst.ton. jeb rēķinot, ka iegūstam no 25 kg piena 1 kg sviesta, tad mēs iegūtu par 3.760.000 kg sviesta vairāk no lopu sugas izkopšanas vien. Jāievēro, ka ražojumi tad mums izmaksātu daudz lētāk.

Pavairojot piena daudzumu un to izstrādājot sviestā, radīsies vājpiens, kurū var izlietot vai nu sieru ražošanai vai izbarojot cūkām. Līdz ar to arī šo produktu ražošanas paplašināšanas iespējas pavairojas.

Redzam, ka pavairot mūsu lopkopības produktu ražošanas apmērus nenāktos nemaz grūti, bet daudz grūtāk ir tos

novietot pasaules tirgū.

Ievērojot šos apstākļus, mūsu agronomiskie darbinieki ieteic neiet plašumā, bet dziļumā - nepavairot lopu skaitu, bet tos izkopt, labāk barot, tā samazinot ražojumu izmaksu. Prof. Lejiņš uzskata mūsu govju skaitu - 1.150.000 par lielu; tagad nepieciešams esot ievest spēkbarību, kā arī kvalitāte būtu jāuzlabo. Pašreizējos apstākļos pietiktu ar 950.000.¹⁾ Pie labākas barības devām būšot iespējams ražot to pašu piena daudzumu un līdz ar to sviesta eksports necietīšot, bet līdz ar to vēl ražošanas izmaksa samazināsies.

Ja piensaimniecības nozares tālākā paplašināšana pašreiz neiespējama, tad tomēr ir tādas lopkopības nozares, kurās nepieciešami jāpavairo ražošana, lai segtu iekšzemes patēriņu. Pirmā kārtā te būtu jādomā par vilnas ražošanas paplašināšanu. Tās ražojumus vēl 1932.g. importējām par 918 tūkst.ton. 4,2 milj.ls vērtībā. Tā kā tagad stipri jādomā par tirdzniecības bilances izlīdzināšanu, tad to ir daudz vieglāk noturēt līdzsvarā ar sasaurinātiem ievēdumiem, nekā ar pavairotu eksportu.

Pacelt vilnas kopražu līdz iekšzemes patēriņa robe-

1) Zemkopis 1933.g. Nr 5.

žām, nav tik viegli, kā tas bij pie maizes labības apgādāšanas. Aitkopība prasa ilgāku laiku tā skaita pavairošanai kā arī sugas uzlabošanai. Svarīgāka nozīme jāpiegriež vilnas kvalitātes pacelšanai, kas ir daudz grūtāk panākams, kā aitu skaita pavairošana. Arī pie pašreizēja aitu skaita, pavairojot tikai vilnas cirpuma daudzumu no 2 uz 3 kg no aitas gadā, varētu segt iekšzemes pātēriņu. Tomēr iekšzemes vilnas kvalitāte nav tik augsta, kā ārzemēm. Lai dabūtu labākas kvalitātes vilnu, jādomā par sugas aitu pavairošanu, jātur tikai labākas šķiras aitas, līdz ar to aitkopības produktu ražošanas izmaksa samazināsies. Mūsu aitas ir maz izkoptas, ar mazu gaļas iznākumu - maza auguma, zems vilnas cirpums. Aitu kopskaits jāuzskata par pietiekošu - 1 milj.gabalu.

Pēdējos gados gan pacēlies vilnas cirpums no 1,78 kg 1925.g. uz 2,18 kg 1932.g., no jēra līdz 1 g. pieaugums ir no 0,9 līdz 1,2 kg. Pēdējos 7 gados caurmērā no aitas iegūts 2 kg un no jēra 1 kg vilnas. Vācijā no aitas iegūst ap 4 kg vilnas. Tā tad mūsu aitas vilnas devums ir stipri par mazu, kamdēļ aitkopība arī dod zaudējumus.

Vilnas kopražā pēc V.St.p.datiem pēdējos gados vērtējami no 1513 - 1650 ton.gadā. No tās tikai 500 - 600 ton nāk tirgū, pārējo izlieto lauku s-bās.

Pavairot vilnas produkciju var divējādi: 1) uzlabojot aitu sugu, ražību un 2) pavairojot aitu kopskaitu.

Pirmā gadījumā nepieciešams vairāk gadu ilgs darbs, plašāki naudas līdzekļi vaislas teķu staciju ierīkošanai u.t.l., kā arī labvēlīgāki barības un arī klimatiskie apstākļi. Tas būs grūtākais, bet reizē arī vērtīgākais ceļš, jo tad ražas pašizmaksa kritīsies.

Otrais ceļš, aitu skaita pavairošana, ko varētu panākt ar ievedumu ierobežošanu un iekšzemes vilnas iepirkšanas noorganizēšanu, nedos tos panākumus pašizmaksas samazināšanai kā pirmais ceļš. Šinī gadījumā, lai izbeigtu vilnas importu, jāpavairo aitu skaits pa 4 - 500.000 gab., t.i. uz 1,4 - 1,5 milj.gab.¹⁾ No šī skaita t.i. 500.000 gab. pie tag.ražām t.i. 2 kg gadā dabūtu $500.000 \times 2 \text{ kg} = 1 \text{ milj.kg}$, t.i. tādu daudzumu, kādu pašreiz importējam.

Plašāku importa ierobežošanu traucē arī vilnas augstā pašizmaksa, ko var samazināt piegriežot lielāku vēribu pie aitu izlases.

Vilnas produkcijas pacelšanai nepieciešami jāspersādi soļi: 1) jāpaceļ vilnas kvalitāte; 2) jānoteic vil-

1) Ekonomists 1933.g. lpp.624 - Vilnas produkcija, imports un aitkopība.

nai cietā cena, līdzīgi citiem lauksaimn.ražojumiem,
3) jānoorganizē vilnas iepirkšana no lauksaimniekiem.¹⁾

Vēl diezgan ievērojamā mērā būtu jāpārlašina mūsu putnkopība. Tās dažādos ražojumus vēl dažus gadus atpakaļ ievadam par apm. 1 milj.ls gadā, tikai pēdējos gados, sakarā ar ievedumu aizliegumu, arī šo produktu ievedumi ievērojami samazinājušies. Tagad, kad jācenšas attīstīt visas lauksaimniecības nozares, arī šai nozarei jāpiegriež lielāka vērība.

Vēl jāpiemin zirgkopība, kurai Vakar-Eiropā tagad nozīme stipri mazinās - izspiež mechaniskais spēks. Bet pie mums nav paredzams, ka viņas nozīme mazināsies, jo pie pašreizējas saimnieciskās sistēmas nav domājams, ka lauks.mašīnu pielietošana varētu iegūt plašāku nozīmi.

Arī šai nozarei jāpiegriež vairāk vērības. Vēl 1933.g. mēs importējām 6000 zirgu par 1,2 milj.ls.

1) Ekonomists 1933.g.lpp.624 - Vilnas produkcija, imports un aitkopība.

V. N O S L Ē G U M S.

Lopkopība pie pašreizējiem pasaules tirgus apstākļiem nes lauksaimniekiem zaudējumus. Ražošana iespējama vienīgi pateicoties valdības garantētām cenām. Arī pārējās lauksaimniecības nozares pasaules tirgū par ražojumiem procentuāli ņemot no pašizmaksas nedabū vairāk kā lopkopības ražojumi. Ievērojot to, ka mums nepieciešami iegūt ārzemju valutu un mēs kā lauksaimniecības valsts to varam iegūt galvenā kārtā ar lauksaimniecības ražojumiem, pie kam svarīgākā loma ir piekritusi piensaimniecības ražojumiem, būsīm spiesti arī turpmāk, kaut arī ar zaudējumiem, atbalstīt lauks.prod.eksportu. Kā jau noskaidrojām, apskatot ražošanas apstākļus, tad piensaimniecība ir prasījusi % ņemot mazākas piemaksas, kā graudkopība. Piensaimniecības ražojumu izmaksu vēl ir iespējams ievērojamā mērā pazemināt. Pie izdevīgiem tirdzniecības līgumiem būs iespējams arī pastiprinātā mērā nodot lopkopības ražojumus, kuriem tagad nav iespējams atrast tirgu, ne iekšzemē ne ārzemēs (cūkkopības ražojumi).

Ievērojot lopkopības ražojumu nozīmi mūsu eksport-tirdzniecībā, jācenšās: 1) samazināt tās produktu ražošanas izdevumus; 2) jācenšas atrast jaunus tirgus iespējas, ka arī jāpanāk kontingentu apmēru paplašināšana ārvalstu tirgos; izvedot apmaiņas operācijas iespējams dažās valstīs novietot par izdevīgākām cenām (Čekoslovākijā);

3) jāpaplašina vietējais tirgus mūsu lopkopības produktiem izspiežot importētās preces (vilna) kā arī propagandējot tā patēriņu (piena, sviesta);

4) attīstīt visas lauksaimniecības nozares, resp. piekopt atsevišķu saimniecību apmērā autarkiju, lai saimniec. nebūtu tik stipri atkarīga no tirgus svārstībām.

Atsevišķām saimniecībām jāizveidojas ne plašumā, kā tas bij dažus gadus atpakaļ, bet dziļumā, pazeminot ražošanas izmaksu. Jāpiekopt visas lauksaimniecības nozares,

Valdībai, tāpat arī šo lopkopības produktu pārdošanas organizācijām, jārupējās par tirgus iespējamību paplašināšanu, slēdzot ar ārvalstīm tirdzniecības līgumus, kas dotu iespēju izvest ielākos apmēros lopk.ražojumus.

Ja arī pašreizējos apstākļos lopkopības ražojumi jāpārdod ar zaudējumiem ārzemju tirgos, tad jāievēro, ka arī citu lauksaimniecības nozaru ražojumi jāpārdod ar zaudējumiem, pat vēl lielākiem.

Pēdējais gads uzrāda pasaules tirgū zināmu nostabilizēšanos. Par bekonu pag.g. ieguvām jau ievērojami augstākas cenas. Arī eksportētā sviesta daudzums neuzrāda tendenci samazināties, kā tas bij iepriekšējos gados.

Ievērojot vēl lopkopības priekšrocības lauksaimniecības ražošanā, jādomā nevis par tās atmešanu, pāriešanu uz citām lauksaimniecības nozarēm, bet gan par lopkopības izveidošanu dziļumā. Tas tagad ir arī agronomisko darbinieku uzskats: iet dziļumā, ne plašumā.

I z l i e t o t ā l i t e r a t ū r a:

1. Valsts statistiskā pārve., "Lauksaimniecību skaitīšana Latvijā 1929.g." 3.grāmata, Mājlopi.
2. V.St.p. Latvijas statistiskā gada grāmata 1933.gadam. Rīgā, 1934.g.
3. V.St.p. "Latvijas lauksaimniecība 1932.g." Rīgā, 1933.
4. -"- -"- 1933.g. Rīgā, 1934.
5. -"- "Kopmoderniecības no 1909.-1929.g." Rīgā, 1930.
6. A.Frīdenbergs un P.Dāvidsons. Lauksaimniecības grāmatvedības rezultāti. Rīgā, 1933.g.
7. V.St.p. Mēneša biļetens. Februāris, Marts, Aprilis - 1935.g.
8. Annuaire international de statistique agricole, 1933/34. Rome. 1934.
9. "Ekonomists" - 1933; 1934; 1935 (Nr 1 - 7) g.g.
10. "Latvijas lauksaimnieks" 1933; 1934.g.g.
11. "Latvijas lopkopis un piensaimnieks", 1933.g.
12. "Zemkopis" 1933. un 1934.g.g.
13. Berichte über Landwirtschaft, 1932, 1933, 1934.g.g.
14. K.Ulmanis. Kā pacelt un padarīt ienesīgu mūsu lauksaimniecību. Rīgā, 1929.g.

15. K.Ulmanis. Kas jādara un kā . Rīgā 1933g.
 16. Prof.K.Balodis. Ekonomiskā politika. Rīgā,1923.g.
 17. Doc.Šīrons - Saimnieciskā ģeografija.Lec.konspekts.
1932.g.
 18. Doc.Šīrons - Agrarpolitika, lekc.konsp.1932.g.
 19. J.Vagners. Pasaules sviesta tirdzniecība.Rīgā,1927.g.
 20. Funk-Grimer "Milchwirtschaft. Berlin.1926.
 21. Teodor Hackert. Industrialisierung der Landwirtschaft Berlin.1926.
 22. Dr.Helmut Metzner. Die Landwirtschaftliche Selbstversorgung Deutschlands. Berlin.1926.
 23. Jakobson.A. Die Landwirtschaft in Dänemark.Berlin.
1926.
 24. Latvijas Konverzācijas vārdnīca.81,82.burtnīca.
Rīgā,1935.g.
 25. Zeme un tautas. Austrālija. Rīgā. 1930.g.
 26. R.Meyer.Ergebnisse 50-jähriger Meteorologischen
Beobachtungen zu Riga.
 27. "Jaunākās Ziņas" Rīgā, 1932. - 34.g.g.
 28. Paskaidrojumi pie valsts budžeta projekta 1934/35.s.g.
-

L A T V I J A S L O P K O P Ī B A.

I. P r i e k š v ā r d s.	lpp. 1.
II. V i s p ā r ē j s r a k s t u r o j u m s	" 2.
1. pašreizējo saimniecisko apstākļu raksturojums	" 2.
2. lopkopības apjoms, attīstība	" 9.
3. lopkopības un augu ražojumu nozīme uzturam	" 17.
4. lopkopības produktu veidi	" 20.
III. L o p k o p ī b ā s p r o d u k t u r a ž o š a n a s a p s t ā k ļ i	" 23.
1. dabas apstākļi	" 24.
a) augsne	" 24.
b) klimats	" 28.
2. lopkopības ražojumu izmaksa:	" 33.
a) izmaksas salīdzinājums graudkopības un lopkopības raž.	" 33.
b) izdevumi lopkopībai	" 35.
c) piena ražošanas izmaksa	" 40.
d) sviesta ražosanas izmaksa	" 51.
e) citu lopk.ražojumu izmaksa	" 57.

3. lopkopības ražojumu izmaksas palētināšanas izredzes	lpp. 64.
4. lopkopības iespaids lauksaimniecības produktu ražošanā	" 73.
IV. O i k o n o m i s k i e a p s t ā k ļ i:	" 83.
1. lopkopības nozīme tautsaimniecībā	" 83.
2. lopkopības nozīme lauksaimniecībā	" 95.
3. lopkopības ražojumu izlietošana	" 108.
4. tirgus apstākļi:	" 112.
a) piensaimniecības ražojumiem	" 113.
b) cūkkopības ražojumiem	" 129.
c) citiem lopk.ražojumiem	" 135.
d) nākotnes iespējamības	" 137.
5. lopkopības atbalstīšana no valsts	" 142.
6. lopkopības organizācijas	" 150.
7. lopkopības produktu ražošanas paplašināšanas iespējas	" 164.
V. N o s l ē g u m s	" 171.
Izlietotā literatūra	" 174.
